

Masterthesis
Arbeid, zorg en welzijn: beleid en interventie

Meer zzp'ers, maar minder zelfstandig?

Een onderzoek naar de positie van zzp'ers in de verzorgingsstaat in 1995 en
2014

Door Bram van Riezen

Universiteit Utrecht

Meer zzp'ers, maar minder zelfstandig?

**Een onderzoek naar de positie van zzp'ers
in de verzorgingsstaat in 1995 en 2014**

Auteur:

Bram van Riezen

3650901

Universiteit Utrecht

Faculteit Sociale Wetenschappen

Master Arbeid, Zorg en Welzijn: beleid en interventie

Begeleider Universiteit Utrecht: Dr. M.J.M. Hoogenboom

Tweede lezer: Dr. L. Meeuwesen

Aantal woorden: 15201

Voorwoord

Een voorwoord kan twee vormen aannemen. In de eerste plaats kan het een plek zijn om mensen te bedanken, om wat opluchting te uiten en te wat achtergrondinformatie te geven. In de tweede plaats kan een voorwoord geschreven worden door een bobo die de lezer aanspoort het boek vooral te kopen. Ik heb geen bobo gevonden en bovendien is deze thesis niet te koop. Ik zal mij daarom tot het eerste beperken.

Hier is hij dan, mijn masterthesis. Het resultaat van een half jaar hard werken. Het is een behoorlijk boekwerk geworden. Alhoewel, het document met geschrapte tekst is nog veel groter.

Onder studenten doen allemaal horrorverhalen over het schrijven van een scriptie de ronde. Enerzijds kan ik die verhalen bevestigen. Het document met geschrapte tekst getuigt daarvan. Anderzijds is het schrijven van een scriptie, dat was het althans voor mij, ook een leerzaam proces. Juist door stukken opnieuw te schrijven, door fouten te ontdekken in analyses en door kritische feedback te krijgen kon ik vooruitgang boeken. Bovendien is het eigenlijk ook gewoon leuk om je een half jaar lang in een onderwerp te mogen storten, zeker als dat onderwerp zo actueel is als de positie van zzp'ers in de verzorgingsstaat. Om het in de woorden van mijn schoonzusje te zeggen: Het was leerzaam doch leuk!

Ik wil een aantal mensen bedanken. In de eerste plaats mijn begeleider, Marcel Hoogenboom. Zijn altijd kritische en scherpe feedback in combinatie met zijn bereidheid altijd advies te geven heb ik zeer gewaardeerd. In de tweede plaats mijn groepsgenoten Iris Boevée, Iris Wever, Laura Hooijberg, Khadija Mojahid en Marleen Nuijten voor hun feedback en het meedenken. Ik wil ook alle vrienden en familie die ik te weinig heb gezien de afgelopen tijd bedanken voor hun begrip. Ik wil Twitter bedanken voor de nodige afleiding en het vergroten van mijn kennis over zzp'ers en mijn schoonouders voor de fijne vakantie tussendoor, mijn huisgenoten voor het goede avondeten en mijn vader voor de wijze raad. Tot slot wil ik Mariska bedanken voor alle keren dat ze niet klaagde als ik weer eens aan het schrijven was. Dus bij dezen hartelijk bedankt!

Nou, veel leesplezier!

Bram van Riezen
1 juli 2015

Samenvatting

De afgelopen twintig jaar is het aantal zzp'ers verdubbeld. In deze studie werd onderzocht of de positie van zzp'ers in de verzorgingsstaat in die tijd is veranderd. Uit de literatuur kwam naar voren dat de verzorgingsstaat is uit te splitsen in drie onderdelen: sociale zekerheid, gezondheidszorg en welzijn. De positie van zzp'ers in kan per onderdeel worden bepaald middels het karakter en uitwerking van de verschillende regelingen. Ik stel een model voor karakterisering voor dat gebaseerd is op het model van Bannink en Hoogenboom (2007). Dit model kent twee criteria om regelingen op te beoordelen: de systeeminsluiting en de voorzieningsinsluiting. Beide kunnen selectief en universeel zijn. Een selectieve systeeminsluiting wil zeggen dat slechts werknemers deelnemen aan een regeling, terwijl bij een universele systeeminsluiting iedereen is ingesloten. Een selectieve voorzieningsinsluiting betekent dat een regeling een vermogens- of inkomenstoets kent. Bij een universele voorzieningsinsluiting is dit niet het geval. Het model dat ik voorstel kent vier verschillende profielen: Basiszekerheid, Bismarckiaans, Behoeftegericht en Vrijwillig.

De hoofdvraag luidde als volgt: *Wat was de systeeminsluiting, de voorzieningsinsluiting en de uitwerking van de verschillende onderdelen van de verzorgingsstaat in 1995 en in 2014 en wat waren de verschillen tussen beide jaren?*

Deze vraag is onderzocht door middel van de Bradshaw-methode. De regelingen binnen de sociale zekerheid, gezondheidszorg en welzijn in 1995 en 2014 zijn geïdentificeerd, gekarakteriseerd en de uitwerking ervan is voor acht verschillende scenario's berekend. De belangrijkste conclusie was dat de sociale zekerheid in 2014 niet fundamenteel anders was ingericht dan in 1995, maar de gezondheidszorg en het welzijn wel. Beide kenden in 2014 een universele systeeminsluiting dan in 1995. Deze hervormingen verbeterden de positie van zzp'ers in de verzorgingsstaat. Ze waren in meer regelingen ingesloten en hielden een relatief groter deel van hun inkomen over. Zzp'ers waren in 2014 meer ingesloten in de verzorgingsstaat en dienevolge minder zelfstandig.

Inhoudsopgave

1. Inleiding	9
1.1 Probleemstelling	9
2. Theoretische verkenning	11
2.1 Achtergrond	11
2.1.1 Definitie verzorgingsstaat	11
2.1.2 Karakter.....	12
2.1.3 De verzorgingsstaat uitgesplitst	12
2.1.4 Zzp'ers en werknemers	13
2.1.5 Postindustrialisering.....	14
2.1.6 Zzp'ers	15
2.2 Theoretisch kader	16
2.2.1 Het karakter van de verzorgingsstaat	16
2.2.2 Twee criteria	16
2.2.3 Vier profielen	18
2.2.4 Nederland	20
2.2.5 Sociale zekerheid	20
2.2.6 Gezondheidszorg.....	21
2.2.7 Welzijn.....	22
2.3 Onderzoeksvraag	22
3. Onderzoeksopzet	24
3.1 De Bradshaw-methode	24
3.1.1 De Bradshaw-methode in dit onderzoek.....	24
3.1.2 Verantwoording onderzoeksmethoden	25
3.2 Operationalisering	26
3.2.1 Populatie	26
3.2.2 Inkomen	27
3.2.3 Regelingen	28
3.3 Analyse	29
4. Resultaten	30
4.1 Deelvraag 1: Wat was de systeeminsluiting, de voorzieningsinsluiting en de uitwerking van de sociale zekerheid en wat waren de verschillen tussen beide jaren?	30
4.1.1 De sociale zekerheid in 1995	30

4.1.2 De sociale zekerheid in 2014	31
4.1.3 Veranderingen in het karakter van de sociale zekerheid.....	32
4.1.4 Uitwerking 1995	32
4.1.5 Uitwerking 2014	33
4.1.6 Verschillen in uitwerking sociale zekerheid	34
4.1.7 Conclusie sociale zekerheid	35
4.2 Deelvraag 2: Wat was de systeeminsluiting, de voorzieningsinsluiting en de uitwerking van de gezondheidszorg in 1995 en 2014 en wat waren de verschillen tussen beide jaren? 35	
4.2.1 De gezondheidszorg in 1995	35
4.2.2 De gezondheidszorg in 2014.....	36
4.2.3 Veranderingen in het karakter van de gezondheidszorg	36
4.2.4 Uitwerking gezondheidszorg in 1995	36
4.2.5 Uitwerking gezondheidszorg 2014	37
4.2.6 Verschillen in uitwerking.....	38
4.2.7 Conclusie.....	38
4.3 Deelvraag 3: Wat was de systeeminsluiting, de voorzieningsinsluiting en de uitwerking van het welzijn in 1995 en 2014 en wat waren de verschillen tussen beide jaren?	39
4.3.1 Welzijn in 1995.....	39
4.3.2 Welzijn in 2014.....	39
4.3.3 Veranderingen in karakter welzijn.....	39
4.3.4 Uitwerking van welzijn in 1995.....	40
4.3.5 Uitwerking van welzijn in 2014.....	41
4.3.7 Conclusie.....	42
4.4 Algemeen beeld	43
4.5 Conclusie	44
5. Discussie.....	45
5.1 Conclusies.....	45
5.2 Beperkingen en aanbevelingen	46
6. Literatuur	48
Bijlage 1	52
Wat is meegenomen in 2014?.....	52
Bijlage 2	57
Wat is meegenomen 1995?.....	57
Bijlage 3	62

Totaalplaatjes 1995 en 2014	62
Bijlage 4	64
Excel-sheet werknemers 2014	65
Bijlage 5	68
Excel-sheet zzp'ers 2014	68
Bijlage 6	71
Excel-sheet werknemers 1995	71
Bijlage 7	75
Excel-sheet zzp'ers 1995	75
Bijlage 8	78
Noten	78

Lijst met afkortingen

Regelingen in 1995:

AAW	Algemene Arbeidsongeschiktheidswet
ABW	Algemene Bijstandswet
AOW	Algemene Ouderdomswet
AWW	Algemene Weduwen- en Wezenwet
AWBZ	Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten
WAO	Wet op de Arbeidsongeschiktheid
WW	Werkloosheidswet
ZW	Ziektewet

Regelingen in 2014:

ANW	Algemene Nabestaandenwet
AOW	Algemene Ouderdomswet
AWBZ	Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten
WIA	Wet Werk en Inkomen naar Arbeidsvermogen
WW	Werkloosheidswet
WWB	Wet Werk en Bijstand
ZW	Ziektewet

Overig

Vv	Volksverzekeringen
Wnv-wn	Werknemersdeel van de werknemersverzekeringen
Wnv-wg	Werkgeversdeel van de werknemersverzekeringen
FOR	Fiscale Oudedagsreserve
Aov-UWV	Een bij het UWV afgesloten arbeidsongeschiktheidsverzekering

1. Inleiding

Zelfstandigen zonder personeel, kortweg zzp'ers, zijn de laatste jaren een belangrijk onderdeel van het publieke en politieke debat over de Nederlandse verzorgingsstaat. Dit heeft grotendeels te maken met de groei van het aantal zzp'ers van 400.000 in 1996 naar meer dan 800.000 in 2014.¹ De verdubbeling in aantal heeft van de zzp'ers een groep van betekenis gemaakt. Het is voor politieke partijen electoraal interessant om de zzp'ers aan zich te binden, ze zijn immers met velen, en bovendien gaat de opkomst van de zzp'er gepaard met nieuwe beleidsvraagstukken.

Een belangrijke factor in de discussie over deze beleidsvraagstukken is de vraag naar de aard van de zzp'er. Is een zzp'er werknemer of ondernemer? Met de opkomst van de zzp'ers is de lijn tussen werknemers en kleine zelfstandigen aan het vervagen. In het verleden waren werknemers afhankelijk van de werkgever en zelfstandigen echte ondernemers die vrij waren in hun doen en laten. Tegenwoordig vertonen veel zelfstandigen overeenkomsten met werknemers en zijn ze bijvoorbeeld economisch afhankelijk van één enkele opdrachtgever (Eurofound, 2013; Westerveld, 2013). Deze vervaging in het onderscheid tussen werknemers en zelfstandigen is van belang vanwege de consequenties ervan voor de verzorgingsstaat. De verzorgingsstaat is namelijk gedeeltelijk opgebouwd rond werkgevers en werknemers. Werkenden in loondienst zijn goed beschermd tegen arbeidsmarktrisico's. Zelfstandigen daarentegen worden geacht hun eigen boontjes te doppen en zijn niet verplicht verzekerd tegen de risico's van werkloosheid, arbeidsongeschiktheid en ouderdom.

De opkomst van de zzp'ers kan gezien worden in het perspectief van de flexibilisering van de arbeidsmarkt en de individualisering van arbeidsrelaties (Muffels, 2013). Deze flexibilisering kan de houdbaarheid van de verzorgingsstaat onder druk zetten. Wanneer een grote en groeiende groep werkenden niet verzekerd is voor arbeidsmarktrisico's kan dat voor henzelf problematisch zijn, maar ook voor het solidariteitsstelsel in de sociale verzekeringen. Het idee achter collectief verzekeren is risicospreiding en daarvoor moeten er zoveel mogelijk werkenden participeren in de verzekeringen. Daar tegenover staat dat zzp'ers zelfstandig zijn en zelf hun verzekeringen willen regelen. Belangenorganisatie ZZP-Nederland zegt het zo: *'We moeten ZZP'ers niet gaan betuttelen alsof ze werknemer zijn. ZZP'ers hebben over het algemeen zelf gekozen om zaken te doen voor eigen rekening en risico.'* (ZZP-Nederland, 2015).

Kortom, er is veel debat over de positie van zzp'ers in de verzorgingsstaat. De afgelopen twintig jaar is het aantal zzp'ers verdubbeld en is de arbeidsmarkt steeds flexibeler geworden. De oude verhoudingen waarbij de nadruk lag op werkenden in loondienst en werkgevers zijn minder dominant geworden. Hoe is de verzorgingsstaat aangepast aan deze veranderingen? En is de positie van zzp'ers in de verzorgingsstaat veranderd?

1.1 Probleemstelling

Het maatschappelijke probleem dat in dit onderzoek centraal staat is de manier waarop zzp'ers behandeld worden door de verzorgingsstaat. Ze lijken er gedeeltelijk buiten te vallen, maar het is niet duidelijk in welke mate. Bovendien zijn ze de afgelopen 20 jaar in aantal verdubbeld. Wat is de positie van zzp'ers in de verzorgingsstaat en hoe is die de afgelopen 20 jaar veranderd? Sociaalwetenschappelijk onderzoek kan inzicht bieden in de wijze waarop de verzorgingsstaat is opgebouwd en wat de gevolgen daarvan zijn voor zzp'ers. Bovendien kan

sociaalwetenschappelijk onderzoek uitwijzen wat de praktische gevolgen van de inrichting van de verzorgingsstaat zijn voor zzp'ers en hoe dit de afgelopen twintig jaar veranderd is. Kennis hierover kan beleidsmakers inzicht geven in de situatie van zzp'ers en hen ondersteunen bij het vormen van nieuw beleid.

Dit onderzoek richt zich bovendien op een tweeledig theoretisch probleem. Enerzijds wordt er gezocht naar een manier waarop het karakter van de verzorgingsstaat gebruikt kan worden om de houding van de verzorgingsstaat ten opzichte van zzp'ers te beschrijven. Anderzijds wordt in dit onderzoek in kaart gebracht hoe de Nederlandse verzorgingsstaat zich heeft aangepast aan de opkomst van de zzp'ers en of de verzorgingsstaat daarmee fundamenteel is veranderd of niet. Sociaalwetenschappelijk onderzoek kan hier inzicht in bieden.

2. Theoretische verkenning

De theoretische verkenning bestaat uit twee delen. In het eerste deel zal de achtergrond van het probleem geschetst worden. In dit onderzoek staan twee concepten centraal: verzorgingsstaat en zzp'er. Beide worden gedefinieerd en omschreven. Bovendien wordt nader ingegaan op wat het karakter van de verzorgingsstaat is en wordt de keuze voor uitsplitsing van de verzorgingsstaat in verschillende onderdelen gemotiveerd. Tot slot worden enige andere relevante ontwikkelingen beschreven.

Het tweede deel, het theoretisch kader, bespreekt de in het kader van de probleemstelling relevante theorieën. Er wordt ingegaan op de wijze waarop karakterisering van verzorgingsstaten gebruikt kunnen worden om positie van zzp'ers in de verzorgingsstaat te beschrijven. Vervolgens wordt besproken wat de literatuur zegt over deze positie en het hoofdstuk eindigt met de hoofdvraag die in dit onderzoek centraal zal staan.

2.1 Achtergrond

2.1.1 Definitie verzorgingsstaat

Allereerst is het belangrijk om de verzorgingsstaat te definiëren. De verzorgingsstaat is een breed concept dat op veel verschillende manieren gebruikt wordt. De Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) benadrukte het belang van een duidelijke definitie in een rapport over de toekomst van de verzorgingsstaat. Sommige auteurs spreken vooral over sociale zekerheid, anderen voegen daar het fiscale stelsel aan toe, terwijl weer anderen benadrukken dat diensten als de gezondheidszorg eveneens een belangrijk onderdeel van de verzorgingsstaat vormen (WRR, 2004). Zonder duidelijke definitie is onduidelijk wat er precies onderzocht wordt.

Een in Nederland gangbare definitie is die van Thoenes (1962). Hij omschreef de verzorgingsstaat als *een maatschappijvorm, die gekenmerkt wordt door een op democratische leest geschroeid systeem van overheidszorg, dat zich- bij handhaving van een kapitalistische productiesysteem- garant stelt voor het collectieve sociale welzijn van haar onderdanen* (Thoenes, 1962, p. 124). Deze definitie geeft de kern van de verzorgingsstaat weer; het is een democratische maatschappijvorm waarin de overheid zich inzet voor het collectieve sociale welzijn. Deze definitie biedt ruimte voor een breed begrip van de verzorgingsstaat. Alle activiteiten van de overheid in het kader van het collectieve sociale welzijn van ingezetenen kunnen onder de verzorgingsstaat worden geschaard. In onderzoek dat zich richtte op het veranderde karakter van de verzorgingsstaat werd een nauwere definitie gehanteerd. Bannink en Hoogenboom (2007) beschouwden de verzorgingsstaat als een samenstelling van verschillende benaderingen van de diverse sociale risico's in een land.

In dit onderzoek wordt eveneens uitgegaan van deze nauwere definitie. De verzorgingsstaat refereert in dit onderzoek dientengevolge naar *de wijze waarop de staat de verschillende sociale risico's die haar onderdanen lopen benadert*. Onder andere Bannink en Hoogenboom (2007) en de Beer (2004) laten zien hoe een dergelijke definitie van de verzorgingsstaat het bepalen van het karakter mogelijk maakt. Dit wordt in het theoretisch kader verder besproken.

2.1.2 Karakter

Verzorgingsstaten kunnen op de sociale risico's die hun onderdanen lopen op verschillende manieren benaderen. Sociale wetenschappers zijn al decennia bezig om deze verschillende manieren in categorieën, oftewel verzorgingsstaattypen, in te delen. Esping-Andersen (1990) wordt alom gezien als de grondlegger van het onderzoek naar verzorgingsstaattypen, al was bijvoorbeeld Titmuss (1967) hier ook al mee bezig (Arts & Gelissen, 2002; Powell & Barrientos, 2015). Volgens Esping-Andersen bestaat de verzorgingsstaat uit een complex geheel van instituties en regelgeving en is dat meer dan de optelsom van alle afzonderlijke regelingen. Er zit een achterliggende gedachte achter. Deze achterliggende gedachte zou het karakter van de verzorgingsstaat genoemd kunnen worden.

Bannink en Hoogenboom (2007) pleiten voor het uitsplitsen van de verzorgingsstaat. Zij laten zien dat een verzorgingsstaat niet opgebouwd hoeft te zijn uit regelingen die allemaal dezelfde achterliggende gedachte hebben, maar dat deze uit regelingen met verschillende karakters kan bestaan. Ze doen dit in navolging van Bonoli en Palier (1998), die betogen dat, wanneer het doel van het onderzoek is om karakterverandering te signaleren, verzorgingsstaten beter uitgesplitst kunnen worden in verschillende onderdelen. Dit is een reactie op het zogenaamde institutionalisme, dat er vanuit gaat dat in verzorgingsstaten door padafhankelijkheid slechts marginale aanpassingen mogelijk zijn. Ook Trommel en Van der Veen (2004) kiezen voor uitsplitsing. Zij citeren Esping-Andersen (1996), die volgens hen uitgaat van een immobiele verzorgingsstaat. Oplossingen voor problemen die zich voordoen worden in verzorgingsstaten voornamelijk binnen het bestaande systeem opgelost. Doordat verschillende groepen in de samenleving belang hebben bij verworven rechten zijn fundamentele aanpassingen van de verzorgingsstaat vrijwel onmogelijk. De marginale aanpassingen die wel mogelijk zijn, kunnen volgens Trommel en Van der Veen alleen worden gesignaleerd wanneer de verzorgingsstaat wordt uitgesplitst in verschillende onderdelen. Door de schaal waarop gekeken wordt te verkleinen worden veranderingen wel zichtbaar.

In dit onderzoek wordt eveneens gekozen voor uitsplitsing. Om veranderingen in de verzorgingsstaat te kunnen signaleren moet de schaal klein genoeg zijn (Trommel en Van der Veen, 2004). Bovendien laten Bannink en Hoogenboom (2007) zien dat het niet alleen mogelijk is, maar zelfs aannemelijk dat de verzorgingsstaat wordt gevormd door regelingen met verschillende profielen.

2.1.3 De verzorgingsstaat uitgesplitst

Nu de keuze voor uitsplitsing gemotiveerd is, kan worden ingegaan op de wijze waarop dit gebeurt. Er zijn veel verschillende benaderingen voor het uitsplitsen van de verzorgingsstaat. De uitdaging is om tot een omvattende uitsplitsing te komen die gedetailleerd genoeg is voor de doeleinden van dit onderzoek, maar desondanks overzichtelijk blijft. Dan spreek ik niet over de verzorgingsstaat als geheel, maar ook niet over afzonderlijke regelingen. De categorieën die zich daartussen bevindt zal ik 'onderdelen' noemen. Deze onderdelen worden dan ook gevormd door clusters van regelingen.

Castles (2008) en Jensen (2008) komen beiden tot een uitsplitsing die overzichtelijk is. Ze zien een onderscheid tussen overschrijvingen (Engels: *transfers*) en diensten (*services*). Castles (2008) komt op basis daarvan tot vier grote onderdelen, te weten overschrijvingen voor ouderen, overschrijvingen voor werkenden, gezondheidszorgdiensten en overige

diensten. Deze uitsplitsing is erg algemeen, maar noemt ook overschrijvingen voor ouderen als één van de belangrijke onderdelen. Dit onderzoek richt zich op verschillende werkenden en daarom is de categorie ouderen voor dit onderzoek niet relevant. Jensen (2008) komt slechts tot drie onderdelen: overschrijvingen, gezondheidszorg en sociale zorg. Schnabel (2002) daarentegen noemt tien categorieën. Volgens hem is het voor vrijwel iedereen vanzelfsprekend dat de overheid verantwoordelijkheid draagt voor *een voor iedereen toegankelijke en beschikbare basisvoorziening op vrijwel elk onderdeel van het leven: inkomen, werk, huisvesting, onderwijs, gezondheidszorg, welzijn, veiligheid, openbaar vervoer, cultuur, sport en vrije tijd.* (Schnabel, 2002, p. 698).

Trommel en Van der Veen (2004) delen de verzorgingsstaat op in zeven verschillende onderdelen en bespreken voor elk onderdeel de veranderingen die daarin hebben plaatsgevonden. De onderdelen zijn respectievelijk sociale zekerheid, onderwijs, wonen, gezondheidszorg, welzijn, veiligheid en arbeidsmarktbeleid. Hemerijck en Colijn (2001) noemen daarnaast ook nog macro-economisch beleid en belastingpolitiek, terwijl Veenhoven (1990) ervoor pleit om sociale zekerheid uit te splitsen in verschillende verzekeringen voor ziekte, werkloosheid, ouderdom en arbeidsongeschiktheid. Wanneer dit alles bij elkaar opgeteld wordt, is het mogelijk om de verzorgingsstaat op te delen in ten minste vijftien verschillende onderdelen.

Ik kies ervoor om drie categorieën te hanteren. Hier zijn twee redenen voor. Ten eerste is een uitsplitsing in drie onderdelen overzichtelijk. Ten tweede is het mogelijk om in drie onderdelen het grootste deel van de regelingen gericht op het bevorderen van het collectieve sociale welzijn onder te brengen. In navolging van Hemerijck en Colijn (2001) en Jensen (2008) hanteer ik sociale zekerheid, gezondheidszorg en welzijn als onderdelen. Veiligheid, wonen en onderwijs vallen niet onder de nauwere definitie die de verzorgingsstaat beperkt tot verschillende benaderingen van sociale risico's. Arbeidsmarktbeleid valt voor een deel onder sociale zekerheid. Het gedeelte dat daar niet onder valt, denk aan regels over werktijden, de Verklaring Arbeidsrelatie (VAR) en dergelijke, wordt in deze scriptie buiten beschouwing gelaten vanwege de nauwere definitie. Voor macro-economisch beleid en belastingpolitiek geldt hetzelfde. Evenals veiligheid, wonen en onderwijs zijn dit zaken die bijdragen aan het nastreven van collectief sociaal welzijn, maar geen regelingen voor verzekering tegen sociale risico's. Dat geldt ook voor de kleinere categorieën die Schnabel noemt (openbaar vervoer, cultuur, sport en vrije tijd). Kortom, de onderdelen van de verzorgingsstaat die centraal zullen staan in dit onderzoek zijn respectievelijk sociale zekerheid, gezondheidszorg en welzijn. Een beschrijving van de specifieke clusters van regelingen die onder deze onderdelen vallen bevindt zich in het hoofdstuk onderzoeksopzet.

2.1.4 Zzp'ers en werknemers

Zzp'ers en werknemers hebben verschillende posities binnen de Nederlandse verzorgingsstaat. Een zzp'er, een zelfstandige zonder personeel, is juridisch gezien een ondernemer, onafhankelijk, gericht op het maken van winst en zelf de baas over de manier waarop zijn werkzaamheden worden uitgevoerd. Werknemers daarentegen zijn afhankelijk van hun werkgever. Zij verhuren hun arbeid, moeten navolging geven aan de eisen van de werkgever en lopen bij hun werk risico's die mede door de werkgever gedragen moeten worden (SER, 2010).

Tegenwoordig is loonarbeid de meest gebruikelijke manier om in het levensonderhoud te voorzien. In 2014 was 83% van de werkzame beroepsbevolking werknemer, de overige 17% was zelfstandige met of zonder personeel.² Loonarbeid is echter een relatief nieuw verschijnsel. Aerts (2007) beschreef in haar proefschrift de relatie tussen zelfstandigen en het sociaal recht. Hierbij heeft ze onder andere de geschiedenis van arbeidsrelaties in kaart gebracht. Loonarbeid is pas gangbaar sinds de industriële revolutie, die in Nederland plaatsvond in de tweede helft van de 19^e eeuw. Zelfstandige arbeid bestaat al veel langer. Reeds in de middeleeuwen bestonden er *free lancers*, vrije soldaten die hun diensten verbonden aan de hoogste bidder. Zij trokken heel Europa door, op zoek naar een goede ‘opdrachtgever’.

Aerts (2007) betoogt dat tot arbeiders tot de industriële revolutie gezien werden als mensen die vrijwillig en op zelfstandige basis diensten bewezen aan anderen. Tijdens de industrialisering maakten de tot dan toe gangbare kleine ondernemers plaats voor grote fabrieken waar massaproductie plaatsvond. De loonarbeid uit deze fabrieken won de concurrentie van zelfstandige arbeid. Productie werd gestandaardiseerd en daardoor werd loonarbeid lucratiever dan de veelal kleinschalige zelfstandigheid. De slechte omstandigheden waaronder fabrieksarbeiders moesten werken leidden tot een kentering in het arbeidsrecht. Fabrieksarbeid kon, zo stelt Aerts (2007), niet gezien worden als vrije arbeid. In reactie hierop ontstond extra regulering en bescherming van loonarbeiders. Dit gebeurde voornamelijk via de Wet op de arbeidsovereenkomst uit 1909. Alle werkenden in een dienstbetrekking werden beschermd en ontvingen een ongelijkheidscompensatie. Zelfstandigen daarentegen kregen deze bescherming en compensatie niet. Sindsdien is er voor de wet onderscheid tussen loonarbeid en zelfstandige arbeid. Voor de karakterisering die in het theoretisch kader plaatsvindt is dit van groot belang, aangezien dit juridische onderscheid tussen zzp'ers en werknemers betekent dat binnen verzorgingsstaatarrangementen eenzelfde onderscheid gemaakt kan worden.

2.1.5 Postindustrialisering

De laatste jaren zijn de zzp'ers bezig aan een opmars. Tussen 1996 en 2014 zijn ze in aantal verdubbeld, van 400.000 naar 800.000.³ Deze opmars wordt door de SER (2010) geduid als een gevolg van de flexibilisering van de arbeidsmarkt en van de individualisering van de samenleving.

Deze processen staan niet op zichzelf. De afgelopen twintig jaar hebben een aantal andere voor de verzorgingsstaat relevante processen plaatsgevonden. Dankzij technologische ontwikkelingen en globalisering is de industriële productie steeds meer aan het verdwijnen en is de Nederlandse samenleving een dienstenmaatschappij geworden. Dit wordt ook wel postindustrialisering genoemd (Pierson, 2001). Pierson identificeert drie voor verzorgingsstaten ingrijpende veranderingen als gevolg van post-industrialisering. In de eerste plaats flexibiliseert de arbeidsmarkt. Inmiddels behoort zo'n derde van de werkenden in Nederland tot de zogenaamde flexibele schil, waar ook zzp'ers deel van uitmaken (Muffels, 2013). De tweede verandering die Pierson (2001) noemt is vergrijzing. Het percentage van de Nederlandse bevolking dat ouder is dan 65 is tussen 1995 en 2014 gestegen van 13,2 naar 17,4.⁴ Deze ontwikkeling zet de betaalbaarheid van verzorgingsstaten onder druk, zo betoogt Pierson. Verzorgingsstaatarrangementen worden immers betaald door de werkende bevolking,

terwijl ouderen er juist veel gebruik van maken. Ten derde verandert de gezinsstructuur. Het geboortecijfer neemt af, het aantal eenoudergezinnen en eenpersoonshuishoudens neemt toe en het aantal vrouwen dat werkt neemt toe. Waar in 1995 nog zo'n 190.000 kinderen werden geboren, waren dit er in 2013 ongeveer 170.000⁵. In 1995 waren er 2,1 miljoen eenpersoonshuishoudens, in 2014 2,8⁶. Het aantal eenouderhuishoudens was in dezelfde periode gestegen van 360.000 naar 535.000⁷. De arbeidsmarktparticipatie van vrouwen was gestegen van 52,5% in 1998 naar 65,4% in 2014.⁸

2.1.6 Zzp'ers

Er moeten een paar nuances aangebracht worden die te maken hebben met de definitie en samenstelling van de groep zzp'ers. De eerste nuance is schijnzelfstandigheid. Zojuist is beschreven dat loonarbeiders afhankelijk van en ondergeschikt aan hun werkgever zijn. Zij hebben geen vrijheid in het bepalen van de wijze waarop, de tijd waarin en voor wie zij hun werkzaamheden verrichten. Sommige zzp'ers hebben dat ook niet, maar zijn wel als zelfstandige ingehuurd. Dan kan er sprake zijn van schijnzelfstandigheid. Een deel van de zzp'ers werkt dus feitelijk gezien als werknemer, maar wordt officieel gezien als zzp'er (Westerveld, 2013; Cremers, 2011; Mevissen & Van den Berg, 2011).

De tweede nuance is de grote verscheidenheid die te zien is binnen de groep van 800.000 zzp'ers. Zowel interim-managers, consultants en journalisten als bouwvakkers, schoonmakers en winkeliers met een eenmanszaak zijn zzp'ers. De verdiensten verschillen behoorlijk; 15% van de zzp'ers maakt deel uit van een arm huishouden, terwijl 38% van de zzp'ers zijn of haar inkomen als tamelijk hoog of hoog betitelt (SCP, 2014). Het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP) concludeert hieruit dat er onder zzp'ers qua inkomen meer uitschieters naar boven en naar beneden zijn dan onder werknemers. Bovendien heeft ongeveer 12% van de zzp'ers een tweede werkring. Dit worden hybride ondernemers genoemd (SCP, 2014). Kortom, het is moeilijk om de zzp'ers op een hoop te gooien vanwege de diversiteit in werkzaamheden, inkomen en omdat een deel van hen er andere werkzaamheden naast heeft.

2.2 Theoretisch kader

Nu duidelijk is wat de verzorgingsstaat is en uit welke onderdelen deze bestaat en het verschil tussen werknemers en zzp'ers beschreven is, kan verder ingegaan worden op het karakter van de verzorgingsstaat. Het probleem dat centraal staat in dit onderzoek is de vraag in hoeverre de positie van zzp'ers in de verzorgingsstaat is veranderd.

Het theoretisch kader begint met de wijze waarop verzorgingsstaten gekarakteriseerd kunnen worden in relatie tot zzp'ers. Vervolgens zal specifiek ingegaan worden op het karakter van de drie onderdelen van de Nederlandse verzorgingsstaat en de vraag of er veranderingen zijn opgetreden.

2.2.1 Het karakter van de verzorgingsstaat

Veel onderzoek naar het karakter van de verzorgingsstaat is, in navolging van Esping-Andersen (1990), naar de verzorgingsstaat als geheel. Verzorgingsstaten worden dan ingedeeld in zogenaamde *welfare regimes*. Dit zijn ideaaltypen die de gedachte die achter het complexe geheel van de verzorgingsstaat zit weerspiegelen.

In dit onderzoek wordt de verzorgingsstaat echter uitgesplitst. Ik noemde al dat de focus in dit onderzoek ligt op verzekeringen. Verzekeringen kunnen bepaalde groepen werkenden uitsluiten. Om dit te illustreren en om de richting van mijn karakterisering en de relevantie van karakterisering voor zzp'ers duidelijk te maken start ik met de ideaaltypische indeling van Esping-Andersen. Esping-Andersen (1990) karakteriseert verzorgingsstaten aan de hand van twee criteria, namelijk decommodificatie en restratificatie. Decommodificatie staat voor de mate waarin burgers onafhankelijk worden gemaakt van de markt, terwijl restratificatie verwijst naar de mate waarin de bestaande sociale klassen veranderen door toedoen van de verzorgingsstaat. Op basis hiervan komt Esping-Andersen tot een indeling in een liberaal, een sociaaldemocratisch en een conservatief-corporatistisch regime. Het liberale regime wordt gekenmerkt door geringe decommodificatie. De verdeling van welvaart gebeurt op basis van marktuitskomsten. Het sociaaldemocratische regime kent een hoge mate van decommodificatie en restratificatie. Het conservatief-corporatistische regime tot slot kent een gemiddelde decommodificatiegraad. Werknemers en werkgevers betalen gezamenlijk premies voor arbeidgerelateerde verzekeringen voor arbeidsrisico's en ziektekosten en de uitkeringen zijn gebaseerd op betaalde premies en de hoogte van het loon. Dit soort verzekeringen wordt ook wel arbeidgerelateerde regelingen (*occupational schemes*) genoemd. In landen die onder het conservatief-corporatistische ideaaltypen geschaard worden zijn regelingen vaak alleen voor werknemers en vallen zelfstandigen er buiten.

Het conservatief-corporatistische regime van Esping-Andersen (1990) laat zien dat zzp'ers buiten bepaalde regelingen kunnen vallen en dat dit weerspiegeld wordt door het karakter ervan.

2.2.2 Twee criteria

Ik stel een karakterisering voor op basis van twee criteria. Deze wijze van karakteriseren is praktisch gelijk aan het tweedimensionale model dat Bannink en Hoogenboom (2007) voorstellen, maar de weg er naartoe verschilt. Waar Bannink en Hoogenboom beginnen bij de ideaaltypische indeling van Esping-Andersen, vormen Bonoli (1997) en Titmuss (1967) mijn uitgangspunt.

Het eerste criterium wordt ontleend aan Bonoli (1997). Hij kijkt naar de wijze waarop sociale risico's worden verzekerd en onderscheidt daarin twee typen regelingen, namelijk Beveridgiaanse en Bismarckiaanse. Regelingen met een Beveridgiaans karakter zijn universeel, gericht op het voorkomen van armoede en kennen vlakke uitkeringen. Regelingen met een Bismarckiaans karakter daarentegen zijn arbeidsgerelateerd en verzorgen slechts dekking voor werknemers. Statusbehoud is het belangrijkste doel en de uitkering is dan ook gebaseerd op het laatstverdiende of gemiddeld verdiende loon.

Het eerste criterium is dus gebaseerd op het onderscheid tussen Bismarckiaanse en Beveridgiaanse regelingen. Bonoli (1997) gebruikt dit onderscheid om te bekijken of in een land de meerderheid van de verzorgingsstaatarrangementen arbeidsgerelateerd of universeel is, maar het is eenvoudig te gebruiken voor het karakteriseren van specifieke regelingen.

Het tweede criterium komt voort uit een discussie over de vraag of verzorgingsstaatregeringen universeel of selectief dienden te zijn (Titmuss, 1967). Aan de ene kant is het niet nodig om aan rijken uitkeringen te bieden. Geld moet terecht komen bij degenen die het echt nodig hebben. Aan de andere kant werken selectieve regelingen stigmatiserend en kunnen de rijkere het gevoel krijgen dat ze slechts betalen en nooit ontvangen van de verzorgingsstaat.

Het eerste criterium zegt iets over de systeeminclusie. Het tweede criterium gaat over de voorzieningsinclusie. Bannink en Hoogenboom (2007) gebruiken deze concepten ook en ontleen die aan De Beer (2004). Systeeminclusie (of –uitsluiting) bepaalt wie aan een regeling deel mogen nemen. Een selectieve (arbeidsgerelateerde) systeeminclusie betekent dat werknemers deelnemen aan een regeling; zelfstandigen vallen hier buiten. Een universele systeeminclusie wil zeggen dat alle burgers deelnemen aan het systeem. Voorzieningsinclusie gaat over het toekennen van een uitkering of tegemoetkoming. De deelnemers aan een regeling brengen gezamenlijk geld op en de voorzieningsinclusie bepaalt wanneer iemand wel of niet aanspraak kan maken op een deel van dat geld. Een selectieve voorzieningsinclusie verwijst naar een vermogens- of inkomensstest. Alleen wanneer iemand aan bepaalde inkomensvoorwaarden voldoet, arm genoeg is dus, wordt een uitkering of tegemoetkoming toegekend. Een universele voorzieningsinclusie geeft aan dat iedereen die te kampen krijgt met de tegenslag waartegen de regeling was opgezet een uitkering kan verwachten, onafhankelijk van het inkomen of vermogen dat diegene bezit. De combinatie van de systeem- en voorzieningsinclusiecriteria levert een tweedimensionaal model op, zie daarvoor ook Bannink en Hoogenboom (2007), dat wordt weergegeven in figuur 1.

Figuur 1
Indeling in verschillende karakters

		Systeeminclusie	
		Universeel	Selectief
Voorzieningsinclusie	Universeel	Karakter 1	Karakter 2
	Selectief	Karakter 3	Karakter 4

2.2.3 Vier profielen

Figuur 1 geeft een beeld van hoe de verschillende karakters of profielen tot stand komen. Bannink en Hoogenboom (2007) verbinden karakter 1 aan het sociaaldemocratische, karakter 2 aan het conservatief-corporatistische en karakter 3 aan het liberale ideaaltype van Esping-Andersen. Ik betoog echter dat voor dit onderzoek andere benamingen voor de vier karakters de overzichtelijkheid bevorderen. Het gebruik van de termen van Esping-Andersen kan de lezer doen denken dat de achterliggende gedachte achter de gehele verzorgingsstaat wordt bedoeld. In dit onderzoek wordt de verzorgingsstaat nadrukkelijk uitgesplitst en daarom stel ik voor andere termen te gebruiken. Overigens beperken Bannink en Hoogenboom (2007) zich wanneer ze overgaan tot het bespreken van afzonderlijke regelingen tot het gebruik van ‘type 1, 2, 3 en 4 arrangementen’.

Ik zal er wel termen aan verbinden. Het tweedimensionale model uit figuur 1 komt overeen met de wijze waarop Korpi en Palme (1998) de verzekering tegen sociale risico's karakteriseren. Niet omdat exact dezelfde criteria gebruikt worden, dat gebeurt namelijk niet, maar omdat de karakters die Korpi en Palme onderscheiden een uitstekende weergave zijn van de karakters die in het model in figuur 1 te zien zijn. Korpi en Palme combineren toekenningscriteria met de manier waarop uitkeringen worden vormgegeven en de wijze van organisatie. De wijze van organisatie gaat over de vraag of werkgevers- en werknemersorganisaties in de uitvoering betrokken worden. In figuur 2 is te zien op welke manier Korpi & Palme (1998) deze toekenningscriteria gebruiken om tot een model van vijf typen regelingen komen. Overigens gaat dit model specifiek over sociale zekerheid.

Figuur 2

Type regelingen (Korpi & Palme, 1998)

Type regeling	Toekenningscriteria	Uitkeringsprincipe	Werkgevers/werknemers
Basiszekerheid (<i>Basic Security</i>)	Burgerschap contributies	óf Vlak	Nee
Bismarckiaans (<i>Corporatist</i>)	Beroepscategorie arbeidsmarktparticipatie	én Loongerelateerd	Ja
Omvattend (<i>Encompassing</i>)	Burgerschap arbeidsmarktparticipatie	én Vlak loongerelateerd	en Nee
Vrijwillig (<i>Voluntary</i>)	Lidmaatschap, contributies	Vlak loongerelateerd	of Nee
Behoeftegericht (<i>Targeted</i>)	Behoeft	Minimaal	Nee

Korpi en Palme kijken niet naar systeem- en voorzieningsinsluiting, maar de toekenningscriteria die ze onderscheiden reflecteren beide. Ze identificeren zes toekenningscriteria voor regelingen, namelijk beroepscategorie, burgerschap, behoefte, lidmaatschap, contributies en arbeidsmarktparticipatie. Een aantal daarvan kan worden geclassificeerd als systeeminsluiting, een aantal als voorzieningsinsluiting en een aantal is

slechts een additioneel criterium. In figuur 3 laat ik zien hoe beide modellen overeenkomen. Arbeidsmarktparticipatie en contributies worden niet meegenomen in dit model. Beide werden in het model van Korpi en Palme (1998) slechts gebruikt in combinatie met andere criteria. Arbeidsmarktparticipatie impliceert dat een regeling een universele systeeminclusie kent voor werkenden (of werkzoekenden). Burgers die niet deelnemen aan de arbeidsmarkt lopen geen risico hun inkomen te verliezen door werkloosheid of arbeidsongeschiktheid. Dit onderzoek gaat slechts over werkenden en het gebruiken van arbeidsmarktparticipatie als criterium voegt dan ook weinig toe. Hetzelfde geldt voor contributies; lidmaatschap impliceert dat er contributies worden betaald.

Figuur 3

Systeeminclusie en voorzieningsinclusie volgens toekenningscriteria Korpi en Palme (1998)

		Systeeminclusie	
		Universeel <i>Burgerschap</i>	Selectief <i>Beroeps categorie of lidmaatschap</i>
Voorzieningsinclusie	Universeel <i>Niet op basis van behoefte</i>	Karakter 1	Karakter 2
	Selectief <i>Behoefte</i>	Karakter 3	Karakter 4

De verschillende typen regelingen die Korpi en Palme (1998) onderscheiden zijn nu in te vullen op de plaatsen van de karakters 1 t/m 4. Alleen de Omvattende regelingen worden buiten het model gehouden. Korpi en Palme beargumenteren zelf ook dat dit een combinatie is van het Basiszekerheidsmodel en Bismarckiaanse regelingen (Korpi & Palme, 1998, p. 669). In de karakterisering hoeft deze dan ook niet opgenomen te worden. In figuur 4 wordt de uiteindelijke karakterisering weergegeven.

Karakter 4 wordt past het minst goed in het model van Korpi en Palme. In dit onderzoek wordt het Vrijwillig genoemd. Het gaat hier om regelingen die selectief zijn doordat ze gebaseerd zijn op lidmaatschap. Deze regelingen kunnen door de staat worden ondersteund.

Figuur 4

Karakterisering

		Systeeminclusie	
		Universeel	Selectief
Voorzieningsinclusie	Universeel	Basiszekerheid	Bismarckiaans
	Selectief	Behoeftegericht	Vrijwillig (gesubsidieerd)

2.2.4 Nederland

Hoe zijn de verschillende onderdelen van de Nederlandse verzorgingsstaat volgens de literatuur te karakteriseren wanneer uitgegaan wordt van het model uit figuur 4? Is dit veranderd? En wat betekent dit voor zzp'ers? De voor deze vragen relevante literatuur zal nu per onderdeel (sociale zekerheid, gezondheidszorg en welzijn) besproken worden.

2.2.5 Sociale zekerheid

De sociale zekerheid in Nederland vormt in verschillende karakterisering en een bron van debat (Ferragina & Seeleib-Kaiser, 2011; SCP, 2000; Van der Veen, 1999). Wanneer de typering van Esping-Andersen wordt gehanteerd, wordt Nederland de ene keer gezien als Sociaaldemocratisch en de andere keer als Corporatistisch-conservatief.

Bonoli (1997) classificeert Nederland als Bismarckiaans omdat een relatief groot deel van de sociale zekerheid wordt gefinancierd via contributies. Korpi en Palme (1998) daarentegen delen Nederland in onder het Basiszekerheidsmodel. Deze tegenstelling is opmerkelijk en komt voort uit de verschillen in methodologie. Bonoli (1997) keek puur het aandeel van financiering door middel van contributies in de sociale bestedingen. Dit was destijds groot en daarom wordt Nederlands Bismarckiaans genoemd. Korpi en Palme (1998) beoordeelden de sociale zekerheid op basis van twee regelingen. Hierbij selecteerden ze in Nederland een ouderdomsregeling en een arbeidsongeschiktheidsverzekering. Korpi en Palme erkennen dat de arbeidsongeschiktheidsverzekeringen in Nederland vorm gegeven werden volgens Bismarckiaanse principes, maar op basis van de ouderdomsregeling karakteriseren ze Nederland als Basiszekerheid.

Het artikel van Delsen (2012) verklaart de discussie over het karakter van de Nederlandse sociale zekerheid. Hij bespreekt de veranderingen in de Nederlandse verzorgingsstaat tussen 2003 en 2010 en classificeert de sociale zekerheid, in zijn artikel betreft dit regelingen op het gebied van arbeidsongeschiktheid en ziekte, als een combinatie van corporatistisch en sociaaldemocratisch. Een dergelijke combinatie zou in termen van Korpi en Palme Omvattend genoemd kunnen worden. Dit is in de ogen van Delsen, ondanks verschillende hervormingen, tussen 2003 en 2010 niet noemenswaardig veranderd. Hoogenboom (2011) komt tot een soortgelijke conclusie. Hij betoogt dat de werkloosheidsbescherming in Nederland een combinatie van Bismarckiaanse en Beveridgiaanse regelingen is. Hoogenboom stelt bovendien dat de bescherming tegen werkloosheid tussen 1990 en 2010 is hervormd, maar dat deze hervormingen plaatsgevonden hebben binnen het zogenaamde *two tier system* (tweelagensysteem).

Clasen en Clegg (2007), die de toekomst van de sociale zekerheid in een postindustriële samenleving bespreken, betogen dat de flexibilisering van de arbeidsmarkt vraagt om *de-differentiation* van uitkeringen, oftewel het universeler maken ervan. De Bismarckiaanse regelingen voldoen volgens hen niet meer; ze bieden te weinig dekking. In de postindustriële samenleving zijn te weinig (laaggeschoolde) banen en daarom bouwen mensen niet genoeg dekking op. Starters op de arbeidsmarkt hebben nog nooit gewerkt en nog niets opgebouwd en de voor tijdelijke werkloosheid ontworpen Bismarckiaanse regelingen hebben geen antwoord op langdurige werkloosheid. Daarom zouden in een postindustriële samenleving regelingen langzaam universeler worden. Jaeger en Kvist (2003) spreken een soortgelijke verwachting uit: de sociale zekerheid zal meer Behoeftegericht worden in reactie op

postindustrialiseringsprocessen. Op basis van Hoogenboom (2011), Delsen (2012) en ook Clegg (2007), die dergelijke hervormingen niet hebben gesignaleerd, verwacht ik echter dat in Nederland geen verschuiving heeft plaatsgevonden in de richting van Basiszekerheid of Behoeftegericht.

2.2.6 Gezondheidszorg

Gezondheidszorgsystemen worden door verschillende auteurs op verschillende wijzen gekarakteriseerd (Bambra, 2005; Wendt, 2009; Hassenteufel en Palier, 2007). Hoe Nederland wordt gekarakteriseerd hangt af van de gehanteerde criteria. Het grootste deel van de gebruikte criteria staat echter niet in relatie tot zzp'ers. Het gaat hier om het aandeel van de gezondheidszorg in de totale overheidsbestedingen, de mate waarin de overheid regels oplegt en het onderscheid tussen publieke en private zorg.

Hassenteufel en Palier (2007) komen tot een karakterisering die het meest lijkt op het in dit onderzoek gehanteerde model. Ze onderscheiden ruwweg twee typen gezondheidszorgsystemen: Nationale Gezondheidszorgsystemen en Zorgverzekeringssystemen. In het eerste type levert de staat de zorg, gefinancierd door belastingen. Bij Zorgverzekeringssystemen wordt de zorg geleverd door particuliere partijen en gefinancierd via particuliere verzekeringen. Nederland kent volgens Hassenteufel en Palier een Zorgverzekeringssysteem. Zij noemen dit Neo-Bismarckiaans, vooral omdat werkgevers en werknemers gezamenlijk premies betalen. Wendt (2009) maakt hetzelfde onderscheid. Er kan volgens hem op twee manieren bepaald worden of iemand deel uitmaakt van een gezondheidszorgsysteem: op basis van burgerschap of op basis van contributies. Dit onderscheid vertoont overeenkomsten met systeeminsluiting; in een Nationaal Gezondheidszorgsysteem, waar burgerschap het leidende criterium is, is de systeeminsluiting universeel. Bij een zorgverzekeringssysteem zijn de contributies bepalend en daarom zou de systeeminsluiting selectief genoemd kunnen worden. Hassenteufel en Palier (2007) scharen Nederland onder de landen met een zorgverzekeringssysteem. Wendt (2009) is het daarmee eens, maar noemt het onderscheiden van slechts twee typen gezondheidszorgsystemen problematisch en illustreert dat aan de hand van de situatie in Nederland. De financiering gaat op basis van zorgverzekeraars, maar de overheid legt wel strenge regels op aan particuliere partijen en speelt dus een grote rol in de gezondheidszorg.

Meerdere auteurs refereren naar een hervorming in de Nederlandse gezondheidszorg (Hassenteufel en Palier, 2007; Delsen, 2012). Zowel Hassenteufel en Palier (2007) als Delsen (2012) hebben het in de context van de hervorming over de insluiting van zzp'ers. Voor de hervorming, zo beschrijven beiden, waren alleen werknemers met een relatief laag inkomen verplicht verzekerd tegen ziektekosten. Na de hervorming was iedereen verplicht verzekerd. Waar Delsen dit als een fundamentele verandering ziet, concluderen Hassenteufel en Palier dat de gezondheidszorg zowel voor als na de hervorming een Zorgverzekeringssysteem was. Zij zien deze hervorming dan ook niet als een karakterverandering. Een verandering in de systeeminsluiting zou echter in het model dat in dit onderzoek wordt gehanteerd wel een karakterverandering tot gevolg hebben. Op basis van de literatuur verwacht ik daarom dat er in de gezondheidszorg ten aanzien van zzp'ers een fundamentele verandering heeft plaatsgevonden tussen 1995 en 2014.

2.2.7 Welzijn

Welzijnsbeleid in Nederland omvat verschillende vormen van ouderenzorg, kinderopvang, minderhedenbeleid, verslavingszorg en breedtesport (SCP, 2005). Doordat dit een breed onderdeel is, zijn er weinig auteurs die welzijnsbeleid in zijn geheel karakteriseren. Twee auteurs doen dat deels wel, beiden in het kader van de ontwikkeling van dit beleid (Morel, 2007; Van Hooren & Becker, 2012). Een nadeel van beide karakteriseringën komt voort uit de gehanteerde criteria. De genoemde auteurs hebben de neiging om welzijnsbeleid te karakteriseren aan de hand van wie de zorg in kwestie levert: de staat, de markt of het gezin. Een dergelijke karakterisering zegt echter weinig over de systeem- en voorzieningsinsluiting en de daarmee samenhangende in- of exclusie van zzp'ers. Het zegt wel iets over de algemene houding van de verzorgingsstaat. Jaeger en Kvist (2003) verwachten dat vanwege de toename van atypische gezinssamenstellingen, het aantal alleenstaanden en de krapte op de arbeidsmarkt die zal ontstaan door vergrijzing het welzijnsbeleid uitbreiden. In veel verzorgingsstaten was het mannelijk kostwinnersmodel dominant. Vrouwen namen daar veel zorgtaken op zich, zowel voor kinderen als voor ouderen. Volgens Jaeger en Kvist is dit model verleden tijd door de zojuist genoemde processen. Het wordt immers normaal dat vrouwen gaan werken en daardoor moeten de zorgtaken worden overgenomen. Morel (2007) betoogt dat de van oorsprong Bismarckiaanse verzorgingsstaten, waar ze Nederland ook onder schaarde, sterk gebaseerd waren op het mannelijk kostwinnersmodel. Op basis hiervan verwacht ik dat het Welzijn in Nederland tussen 1995 en 2014 is uitgebreid.

Over de systeeminsluiting van verschillende regelingen zegt de karakterisering van Morel niets. Ze ziet Nederland als Bismarckiaans omdat in Nederland het gezin een belangrijke rol speelt in de verzorging van ouderen en kinderen.

Van Hooren en Becker (2012) bespreken ouderenzorg en kinderopvang. Ouderenzorg operationaliseren zij als ouderenzorg in instellingen en ouderenzorg thuis. De kinderopvang gaat in hun artikel alleen over kinderopvang voor kinderen tot 3 jaar. De ouderenzorg vertoont, volgens Van Hooren en Becker, van oudsher conservatieve kenmerken en is langzaam opgeschoven richting een sociaaldemocratisch model. Dat laatste is interessant, aangezien Van Hooren en Becker betogen dat de systeeminsluiting van ouderenzorg in Nederland universeler is geworden. Wat betreft de kinderopvang, beschrijven Van Hooren en Becker een systeem waar werkgevers subsidie kregen voor het aanbieden van kinderopvang. Een dergelijk systeem is vanwege de selectieve systeeminsluiting het beste als Bismarckiaans te karakteriseren. Vervolgens beschrijven Van Hooren en Becker een hervorming in het stelsel. Werkgevers blijven een belangrijke rol spelen; de subsidie bleef afhankelijk van de arbeidsstatus van ouders. Zzp'ers, die geen werkgever hebben, zouden in een dergelijk systeem niet in aanmerking komen voor de subsidie. Op basis hiervan verwacht ik dat de regelingen rond kinderopvang Bismarckiaans zijn gebleven tussen 1995 en 2014.

2.3 Onderzoeksvraag

In dit onderzoek wordt onderzocht hoe de positie van zzp'ers in de verzorgingsstaat is veranderd tussen 1995 en 2014. In de literatuur is gevonden dat de verzorgingsstaat uitgesplitst kan worden in drie onderdelen: sociale zekerheid, gezondheidszorg en welzijn. Deze drie onderdelen zijn leidend in dit onderzoek.

De positie van zzp'ers in de verzorgingsstaat is te vatten in een combinatie van het karakter van de verschillende onderdelen van de verzorgingsstaat en de uitwerking ervan. Het karakter van de sociale zekerheid, gezondheidszorg en welzijn kan worden bepaald door de afzonderlijke regelingen binnen deze onderdelen te beoordelen op twee criteria: de systeeminsluiting en de voorzieningsinsluiting. Beiden kunnen selectief of universeel zijn. Een selectieve systeeminsluiting betekent over het algemeen dat alleen werknemers in aanmerking komen voor de regeling. Een universele systeeminsluiting verwijst naar een regeling voor alle burgers of werkenden. Wanneer de voorzieningsinsluiting universeel is, ontvangt iedereen die de gebeurtenis waartegen de regeling was ingesteld overkomt een compensatie. Een selectieve voorzieningsinsluiting betekent dat deze compensatie slechts wordt uitgekeerd wanneer de gedupeerde deze echt nodig heeft. Daartoe bevatten deze regelingen een vermogens- of inkomenstoets. Op basis van de systeem- en voorzieningsinsluiting kunnen verzorgingsstaatarrangementen worden gekarakteriseerd als Basiszekerheid, Bismarckiaans, Behoeftegericht of Vrijwillig. De drie onderdelen van de verzorgingsstaat bestaan uit verschillende regelingen en kunnen daardoor gekenmerkt worden door één karakter, of een combinatie zijn van verschillende karakters.

De uitwerking van de onderdelen van de verzorgingsstaat gaat over welke gevolgen de systeeminsluiting heeft voor zzp'ers. Om deze goed te kunnen beoordelen zal in dit onderzoek een vergelijking tussen zzp'ers en werknemers plaatsvinden.

Kortom, in dit onderzoek zullen de systeeminsluiting, de voorzieningsinsluiting en de uitwerking van de verschillende onderdelen van de verzorgingsstaat in 1995 en in 2014 worden bepaald, alsmede de verschillen tussen beide jaren. De vraagstelling luidt als volgt: *Wat was de systeeminsluiting, de voorzieningsinsluiting en de uitwerking van de verschillende onderdelen van de verzorgingsstaat in 1995 en in 2014 en wat waren de verschillen tussen beide jaren?*

De hoofdvraag wordt beantwoord via drie deelvragen, die allen een onderdeel van de verzorgingsstaat omvatten:

1. Wat was de systeeminsluiting, de voorzieningsinsluiting en de uitwerking van de sociale zekerheid in 1995 en 2014 en wat waren de verschillen tussen beide jaren?
2. Wat was de systeeminsluiting, de voorzieningsinsluiting en de uitwerking van de gezondheidszorg in 1995 en 2014 en wat waren de verschillen tussen beide jaren?
3. Wat was de systeeminsluiting, de voorzieningsinsluiting en de uitwerking van welzijn in 1995 en 2014 en wat waren de verschillen tussen beide jaren?

3. Onderzoeksopzet

Dit hoofdstuk bestaat uit drie delen. In het eerste deel wordt de gekozen methode, de Bradshaw-methode, besproken. Het tweede deel bestaat uit de operationalisering en de verantwoording voor methodologische keuzes. In het derde wordt de data-analyse besproken.

3.1 De Bradshaw-methode

De onderzoeksvraag ga ik beantwoorden door het berekenen van de financiële uitwerking van de regelingen in de sociale zekerheid, gezondheidszorg en welzijn, als ook de overige verzorgingsstaatarrangementen voor verschillende gezinssituaties. Hierbij maak ik een vergelijking tussen werknemers en zzp'ers en ook een vergelijking in de tijd, namelijk tussen 1995 en 2014. De nadruk zal liggen op het vergelijken van vergelijkbare individuen, maar daarover zal ik later meer uitwijden. De methode die wordt gehanteerd staat bekend als de Bradshaw-methode, hoewel Bradshaw zelf spreekt van de modelgezinsmethode (Bradshaw en Finch, 2002). Dit houdt kortgezegd in dat ik voor verschillende exemplarische zzp'ers en werknemers ga berekenen wat zij financieel, na afdracht van belastingen en premies en ontvangst van toeslagen, overhouden.

Om meer inzicht te verkrijgen in de Bradshaw-methode, zal ik eerst uitleggen hoe Bradshaw een van zijn grootste onderzoeken vorm gaf. Bradshaw en Finch (2002) onderzochten in samenwerking met veel andere onderzoekers de kindertoeslagpakketten in 22 verschillende landen. Er werd bepaald hoe alle verschillende regelingen omtrent kindertoeslag in deze landen werden vormgegeven en vervolgens werd de grootte van dat pakket, oftewel de financiële consequenties van de verschillende regelingen, per land voor verschillende exemplarische gezinssamenstellingen berekend. De berekeningen voltooid voor negen verschillende gezinssamenstellingen. Deze gezinssamenstellingen gecombineerd met acht verschillende inkomenssituaties, van bijstandsgerechtigden tot tweeverdieners. Het kindertoeslagpakket bestond uiteindelijk uit veertien componenten. Onder deze componenten vielen onder andere inkomensgerelateerde kindertoeslagen, gezondheidskosten, belastingen en huisvestingskosten. Alle verschillende regelingen werden op een rijtje gezet en zo werd de grootte ervan voor verschillende inkomenssituaties en gezinssamenstellingen zichtbaar. Bradshaw en Finch (2002) vergeleken de pakketten van verschillende landen met elkaar. Ze lieten zien welke landen welke regelingen kenden en wat de financiële gevolgen daarvan waren. Op dezelfde manier zal ik in dit onderzoek de pakketten voor sociale zekerheid, gezondheidszorg en welzijn uit 1995 en 2014 met elkaar vergelijken. Zo wordt zichtbaar hoe deze pakketten voor zzp'ers veranderd zijn.

3.1.1 De Bradshaw-methode in dit onderzoek

Nu zal kort de onderzoeksprocedure beschreven worden. Voor 1995 en 2014 zullen vergelijkbare inkomenssituaties en gezinssamenstellingen onderzocht worden. Dit zullen er minder zijn dan in het onderzoek van Bradshaw en Finch (2002), die jaren de tijd hadden en bovendien ondersteund werden door maar liefst 36 onderzoekers uit 22 landen.

Het onderzoek begint met het bepalen van de inkomenssituaties en gezinssamenstellingen. Dit zal ik vanaf nu scenario's noemen. Daarna zal ik de verschillende sociale risico's uit de sociale zekerheid, gezondheidszorg en welzijn bepalen. Per sociaal risico kan dan na het berekenen van de financiële uitwerking van de verzorgingsstaat voor de verschillende

scenario's gezien worden welke regelingen voor welk scenario gelden. Bovendien moeten voor 1995 en 2014 alle regelingen die relevant zijn voor de gekozen scenario's worden geïdentificeerd en uitgezocht. Daarna kan de financiële uitwerking van al deze regelingen berekend worden.

Voordat ik deze stappen ga zetten en de verschillende keuzes zal motiveren, zal ik eerst uitleggen waarom de onderzoeksvraag het beste middels de Bradshaw-methode beantwoord kan worden.

3.1.2 Verantwoording onderzoeksmethoden

In dit onderzoek worden de systeeminsluiting, de voorzieningsinsluiting en de uitwerking van de verschillende regelingen in de sociale zekerheid, gezondheidszorg en welzijn onderzocht. Volgens Bradshaw en Finch kan dergelijk onderzoek via de Bradshaw-methode en microsimulatie plaatsvinden. Met een simulatieprogramma als EUROMOD kunnen de effecten van belastingen en uitkeringen op de besteedbare inkomens berekend worden. Dit biedt echter niet zoveel inzicht in de verschillende regelingen als het handmatige werk aan de hand van de Bradshaw-methode.

Door middel van enkele exemplarische gevallen (scenario's dus) kan de systeeminsluiting van verschillende regelingen beoordeeld worden. De verschillen tussen regelingen met een selectieve systeeminsluiting en regelingen met een universele systeeminsluiting zijn te zien in de praktische uitwerking die ze hebben voor zzp'ers en werknemers. Selectieve regelingen gelden immers wel voor werknemers, maar niet voor zzp'ers. Universele regelingen gelden voor iedereen. Door voor 2014 dezelfde scenario's als voor 1995 de gevolgen te berekenen kan de ontwikkeling van de systeeminsluiting van de verschillende regelingen worden bepaald.

De uitwerking van de verschillende regelingen is waar de Bradshaw-methode bij uitstek voor bedoeld is. Bovendien kan middels de Bradshaw-methode de samenhang tussen verschillende regelingen worden ontdekt en kan worden gezien welke regelingen voordeliger zijn voor welke scenario's. De Bradshaw-methode is niet alleen een methode die cijfers oplevert. Het berekenen van de financiële uitwerking van bepaalde pakketten is de kern, maar deze gaat altijd gepaard met een beschrijving van de betreffende regelingen. Zonder verdere verklaring en uitleg zouden de bedragen immers onmogelijk te interpreteren zijn. De uitgebreide bestudering die noodzakelijk is voor het berekenen van de financiële uitwerking van regelingen voor zzp'ers (en werknemers) levert informatie op over de voorzieningsinsluiting. Deze wordt niet direct zichtbaar in de cijfers, maar wel in de beschrijving van de regelingen.

Het beantwoorden van de hoofdvraag middels de Bradshaw-methode is dan ook een voor de hand liggende keuze. De systeeminsluiting, voorzieningsinsluiting en de uitwerking van de verschillende regelingen voor 1995 en 2014 kunnen bepaald worden door middel van de Bradshaw-methode. Daarnaast zijn de verschillende regelingen onder te brengen in de drie onderdelen van de verzorgingsstaat die in dit onderzoek centraal staan: de sociale zekerheid, de gezondheidszorg en het welzijn. Het totaalplaatje van de uitwerking van de verschillende regelingen voor beide jaren voor zowel zzp'ers als werknemers kan helpen om het totaalplaatje waar de hoofdvraag op gericht is, beter in beeld te brengen. De houding van de verzorgingsstaat gaat niet alleen over de afzonderlijke onderdelen en regelingen, maar ook

over de totale uitwerking. Door het gebruik van de Bradshaw-methode worden beide in kaart gebracht.

3.2 Operationalisering

In deze paragraaf worden de scenario's gekozen en wordt bepaald op welke wijze de verschillende onderdelen van de verzorgingsstaat worden geoperationaliseerd.

De data waarvoor de pakketten worden berekend zijn 1 juli 1995 en 30 juni 2014. Beide data waren geen ingangsmoment voor een nieuwe relevante regeling. Dat zou namelijk de berekening compliceren. Dat is ook de reden dat ik niet 1 januari 2015 heb gekozen; de gevolgen van wijzigingen in het fiscale systeem zijn misschien niet geheel te overzien. Per 1 januari 2015 is de werkkostenregeling ingevoerd. Door de berekeningen uit te voeren voor een half jaar eerder ontloop ik deze complicaties.

3.2.1 Populatie

De eerste stap is het bepalen van de scenario's. Het belangrijkste criterium is vergelijkbaarheid. Daarnaast dienen de scenario's exemplarisch te zijn. Het is belangrijk te vermelden dat de onderzochte gevallen niet representatief zijn; iedere zzp'er en werknemer staat op zichzelf. De verschillen die gevonden worden zijn dan ook niet zonder meer te generaliseren naar de volledige groep zzp'ers of werknemers. Doordat de Bradshaw-methode tot in detail ingaat op de financiële situatie van de bestudeerde gevallen kan er maar een beperkt aantal gevallen in het onderzoek worden opgenomen. Dat is al helemaal het geval bij deze scriptie: ik heb maar beperkt de tijd. Hierdoor wordt de keuze voor welke gevallen ik wél onderzoek des te belangrijker. Hoe kan ik met een klein aantal gevallen toch zo algemeen mogelijke uitspraken doen?

Bij Bradshaw en Finch zat de variatie vooral in gezinssamenstelling. In dit onderzoek zal de variatie zitten in de verdiensamenstelling.

De volgende inkomenssituaties zal ik onderzoeken voor zowel 1995 als 2014:

- Eenverdiener met een laag inkomen
- Eenverdiener met een hoog inkomen

Ik kies voor deze twee varianten omdat zzp'ers vaak een hoog of een laag inkomen hebben, zelden een modaal inkomen (SCP, 2014).

De gezinssituaties die ik ga onderzoeken zijn:

- Alleenstaande werknemer
- Alleenstaande zzp'er
- Werknemer met minderjarig kind (11 jaar)
- Zzp'er met minderjarig kind (11 jaar)

Ik ga zzp'ers met werknemers vergelijken. De kinderen neem ik mee om onder andere de consequenties van kinderopvang in het onderzoek op te kunnen nemen. Dit is namelijk een belangrijk onderdeel van welzijn.

Er worden slechts alleenstaande werkenden onderzocht omdat partners met inkomen of toeslagpartners de resultaten kunnen vertroebelen. Het onderscheid tussen zzp'er en

werknemer zou dan minder duidelijk zichtbaar zijn. Voor de overzichtelijkheid blijft een eventuele voormalige partner geheel buiten het onderzoek. Dit betekent dat er geen alimentatie wordt betaald en geen eventuele uitkering vanwege het overlijden van de kostwinner. Bovendien is de alleenstaande ouder in kwestie de enige ouder die in beeld is.

Alle werkenden in het onderzoek (afgezien van de niet-werkenden) werken voltijd. Dit betekent dat de zzp'er het urencriterium van 1225 uur per jaar, om in aanmerking te komen voor een aantal aftrekposten, ruimschoots haalt. Bovendien is de zzp'er al 5 jaar ondernemer, en komt hij/zijn niet in aanmerking voor de startersaftrek.⁹ Ik neem ook aan dat het inkomen van de zzp'er stabiel is. In werkelijkheid komt dit zelden voor, maar dit houdt de berekeningen overzichtelijk. Ik neem aan dat alle mensen die in mijn onderzoek voorkomen 35 jaar oud zijn.

3.2.2 Inkomen

Het inkomen is het uitgangspunt en vele andere regelingen worden beïnvloed door de hoogte van het inkomen. Ik zal dit bepalen op basis van de gegevens over het modale inkomen. Ik kies ervoor het modale inkomen te gebruiken en niet het gemiddelde inkomen, omdat het gemiddelde inkomen wordt beïnvloed door mensen die niet werken.

Het modale inkomen in 1995 was: €22.235.¹⁰ Dit is f48917. In 2014 was het modale inkomen volgens het CPB €33000. Voor zzp'ers en werknemers met een hoog inkomen is uitgegaan van een dubbelmodaal inkomen. Zzp'ers en werknemers met een laag inkomen verdienen het minimumloon. Wat betreft de zzp'ers reken ik de winst die ze maken gelijk aan de inkomens van werknemers. Met een zzp'er met een laag inkomen wordt in dit onderzoek dus één waarvan de winst, na aftrek van verschillende aftrekposten, even hoog is als het bruto minimumloon in Nederland. Onder deze aftrekposten versta ik alle onderneming-gerelateerde kosten, zoals ook de belastingdienst dat doet. In 1995 was het minimumloon f25958,40¹¹ en in 2014 €19253,38.¹²

In plaats van deze keuze, het brutoloon en een gelijke winst, waren er nog twee andere opties. Ten eerste had er gekozen kunnen worden voor ander modaal inkomen voor zzp'ers, namelijk dat wat het CBS voor hen als modaal heeft berekend. Echter, dat zou verstrekkende gevolgen hebben voor de vergelijking. Wanneer de uitgangspunten niet gelijk zijn kunnen later gevonden verschillen niet alleen uit het verschil tussen zzp'er en werknemer voortkomen, maar ook uit de verschillende startinkomens. Daarom wordt er nu voor gekozen om van hetzelfde startinkomen uit te gaan, zodat gevonden verschillen daadwerkelijk zijn af te leiden uit het verschil tussen zzp'ers en werknemers.

Ten tweede had er gekozen kunnen worden voor de totale arbeidskosten in plaats van het brutoloon. In dit onderzoek wordt het uitgangspunt gevormd door het brutoloon en de winst, maar werkgevers hebben bovenop het brutoloon nog meer kosten aan werknemers. Dit wordt niet tot het inkomen gerekend. Bij zzp'ers staat het tarief ook niet gelijk staat aan het inkomen. Dit bevat immers ook vergoedingen voor onkosten als materialen en administratiekosten.¹³ Door kosten die niet tot het inkomen behoren niet mee te nemen bij het bepalen van het uitgangspunt blijft de vergelijking zuiver.

3.2.3 Regelingen

Het identificeren van de verschillende regelingen die meegenomen dienen te worden is een ingewikkeld proces. De site van de belastingdienst (www.belastingdienst.nl) vormde het uitgangspunt voor werknemers in 2014. Daar wordt bruto-nettotraject van een werknemer uitgelegd. Zo zijn alle regelingen op het gebied van inkomstenbelasting afgegaan. Bovendien is door middel van een aantal vergelijkbare trajecten (De Kam, 2009; Ministerie van Financiën; 2014) gecontroleerd of er geen regelingen gemist werden. In een aantal gevallen was er aanvullende informatie nodig. Deze werd onder andere gevonden in het Handboek Loonheffingen 2014 van de belastingdienst. Overige bronnen worden in het resultatenhoofdstuk via eindnoten weergegeven.

Voor zzp'ers in 2014 vormde de site van de belastingdienst het uitgangspunt. Daarnaast is de site van ZZP-Nederland (www.zzp-nederland.nl) geraadpleegd. Hier worden de belangrijkste regelingen waar een zzp'er mee te maken kan krijgen begrijpelijk uitgelegd. Er is een controle uitgevoerd aan de hand van De Kam (2009) en Ministerie van Financiën (2014).

Voor 1995 was de Belastingalmanak 1996 van Elsevier leidend. Hierin werden alle regelingen die met belastingen te maken hadden beschreven, zowel voor werknemers als voor zelfstandigen. Daarnaast is er gebruik gemaakt van Trouw (1995) en Leidsch Dagblad (1995), krantenartikelen waarin de belastingen en verschillende regelingen in de sociale zekerheid werden besproken. Een uitgebreide beschrijving van alle in het onderzoek opgenomen regelingen is te vinden in bijlage 1 (1995) en bijlage 2 (2014).

Onder de drie onderdelen van de verzorgingsstaat vallen de volgende regelingen:

- De **sociale zekerheid** bestaat uit regelingen op het gebied van werkloosheid, arbeidsongeschiktheid, ziekte, ouderdom en het overlijden van de kostwinner.
- De **gezondheidszorg** bestaat in dit onderzoek uit de wijze waarop individuele zorgkosten gefinancierd worden.
- **Welzijn** bestaat in dit onderzoek uit langdurige zorg, tegemoetkomingen op het gebied van kinderen en tegemoetkomingen op het gebied van kinderopvang.

Overige regelingen

Bovenop de drie onderdelen van de sociale zekerheid werden er meer regelingen geïdentificeerd. Hier dienden nog een aantal keuzes gemaakt te worden. Die zullen nu worden toegelicht.

In de eerste plaats waren dit uiteraard de belastingen. Voor werknemers werd hieronder de gehele loonheffing verstaan. Voor zzp'ers ging het eveneens om de inkomstenbelasting. Zij vielen echter onder een ander fiscaal regime, namelijk dat voor ondernemers. De belastingen bestonden uit belastingen, heffingskortingen en aftrekposten.

In de tweede plaats was er de kwestie van huisvesting. Bradshaw en Finch (2002) noemden dit als één van de grootste problemen voor hun onderzoek. Wat is typische huisvesting? Volgens hen is er geen optimale oplossing voor te vinden. Bradshaw en Finch kozen uiteindelijk om een vast percentage van het inkomen te reserveren voor huisvesting. Dat is voor dit onderzoek te kort door de bocht. Omdat ik zowel huur als koop mee wil nemen, vanwege de huurtoeslag en de hypotheekrenteaftrek, kies ik ervoor om bij het rijkste deel van

de populatie uit te gaan van een koophuis dat zij vijf jaar geleden hebben gekocht. Het arme deel van de populatie huurt. Voor de huur kies ik de gemiddelde huurprijs van een sociale huurwoning. In het geval van koop neem ik de gemiddelde hypotheek.

Tenslotte zijn er gedurende het onderzoek nog meer keuzes gemaakt die noodzakelijk waren voor het onderzoeken van de uitwerking van de verschillende regelingen. Deze worden in de resultatensectie verder toegelicht.

3.3 Analyse

Na de dataverzameling, die bestaat uit het vergaren van informatie over de verschillende regelingen uit de eerder genoemde bronnen en het invoeren van die informatie in Excelsheets ontstaat een overzicht. In het licht van de hoofdvraag zullen per onderdeel van de verzorgingsstaat de systeeminsluiting, voorzieningsinsluiting en uitwerking besproken worden. Bovendien wordt de uitwerking van de verschillende regelingen vergeleken door middel van percentages van het totale inkomen. Op die manier wordt de uitwerking in 1995 vergelijkbaar met die in 2014. Anders zou dat vanwege de verschillen in startinkomens en valuta (guldens en euro's) lastig zijn.

4. Resultaten

In dit hoofdstuk worden de uitkomsten van de analyse besproken in het licht van de hoofdvraag: *Wat was de systeeminclusie, de voorzieningsinclusie en de uitwerking van de verschillende onderdelen van de verzorgingsstaat in 1995 en in 2014 en wat waren de verschillen tussen beide jaren?*

Daarvoor is de verzorgingsstaat uitgesplitst in drie onderdelen: sociale zekerheid, gezondheidszorg en welzijn. De drie deelvragen betreffen deze drie onderdelen. De onderzoeksvragen worden beantwoord middels de Bradshaw-methode. Alle relevante regelingen zijn verzameld en de uitwerking ervan is berekend voor acht verschillende scenario's. Deze scenario's waren respectievelijk een arme werknemer, een arme werknemer met kind, een rijke werknemer, een rijke werknemer met kind, een arme zzp'er, een arme zzp'er met kind, een rijke zzp'er en een rijke zzp'er met kind.

In dit hoofdstuk wordt gebruik gemaakt van noten die verwijzen naar Bijlage 9.

4.1 Deelvraag 1: Wat was de systeeminclusie, de voorzieningsinclusie en de uitwerking van de sociale zekerheid en wat waren de verschillen tussen beide jaren?

De sociale zekerheid werd gezien als de verzameling van de regelingen tegen inkomensverlies door werkloosheid, arbeidsongeschiktheid, ziekte, ouderdom en overlijden van de kostwinner. Eerst zal worden beschreven hoe de sociale zekerheid er in 1995 uitzag. Daarna gebeurt hetzelfde voor 2014. Bij deze beschrijving zullen de systeeminclusie en voorzieningsinclusie centraal staan. Vervolgens wordt de uitwerking van de verschillende regelingen in 1995 en 2014 gepresenteerd. Tot slot wordt een conclusie getrokken over de veranderingen in de sociale zekerheid.

4.1.1 De sociale zekerheid in 1995

De sociale zekerheid werd in 1995 gekenmerkt door het onderscheid tussen drie clusters regelingen die bekendstonden als volksverzekeringen, werknemersverzekeringen en sociale voorzieningen.¹⁴ De volksverzekeringen waren regelingen die golden voor iedereen die inkomsten- of loonbelasting betaalde, voor alle werkenden dus. De werknemersverzekeringen werden gevormd door regelingen die specifiek voor werknemers bedoeld waren. Volksverzekeringen kenden dientengevolge een universele systeeminclusie, werknemersverzekeringen een selectieve. De sociale voorzieningen werden vanuit de algemene middelen betaald. Dit waren Behoeftegerichte regelingen waarvoor de onderzochte scenario's niet in aanmerking kwamen.

In 1995 bestonden de volksverzekeringen uit regelingen tegen arbeidsongeschiktheid, ouderdom en overlijden van de kostwinner. De werknemersverzekeringen bestonden uit regelingen tegen werkloosheid, arbeidsongeschiktheid, ziekte en ouderdom. Deze verdeling is te zien in tabel 1. Daar worden ook de namen van de specifieke regelingen weergegeven.

Werknemers ontvingen een overhevelingstoelage. Dit was een percentage bovenop het loon dat werknemers kregen omdat ze sinds 1990 zelf de premies voor de AWBZ en AAW moesten betalen, daarvoor deden werkgevers dit. Werknemers werden daarvoor dus gecompenseerd via de overhevelingstoelage.¹⁵

Zzp'ers waren niet ingesloten in de werknemersverzekeringen. Zij hadden wel de mogelijkheid een bepaald percentage van hun inkomen opzij te zetten als een

ouderdomsregeling. Over deze zogenaamde Fiscale Oudedagsreserve (FOR) hoefde geen belasting afgedragen te worden. Een kleine kanttekening hierbij: op het moment dat de FOR wordt opgenomen wordt er alsnog belasting over dit bedrag betaald.¹⁶ In dit onderzoek maken zzp'ers maximaal gebruik van de FOR; de reikwijdte van de maatregel wordt dan beter zichtbaar.

Tabel 1

Indeling van de sociale zekerheid in 1995

Sociaal risico	Volksverzekering	Werknemers verzekering	SI	V I	Karakter
Werkloosheid		Werkloosheidswet (WW)	S	U	Bismarckiaans
Arbeids-ongeschiktheid	Algemene Arbeidsongeschiktheidswet (AAW)	Wet op Arbeidsongeschiktheid (WAO)	U+S	U	Basiszekerheid + Bismarckiaans
Ziekte		Ziektewet (ZW)	S	U	Bismarckiaans
Ouderdom	Algemene Ouderdomswet (AOW)	Pensioen	U+S	U	Basiszekerheid + Bismarckiaans
Overlijden kostwinner	Algemene Weduwen- en Wezenwet (AWW)		U	U	Basiszekerheid

Volksverzekeringen kenden een universele systeeminclusie en werknemersverzekeringen een selectieve. De voorzieningsinclusie van beide regelingen was universeel: er bestond geen inkomens- of vermogenstoets.¹⁷ De volksverzekeringen waren in 1995 dan ook opgezet volgens het Basiszekerheidsmodel, terwijl de werknemersverzekeringen Bismarckiaans waren.

4.1.2 De sociale zekerheid in 2014

In 2014 bestond de sociale zekerheid eveneens uit volksverzekeringen, werknemersverzekeringen en sociale voorzieningen. Er waren volksverzekeringen tegen ouderdom en het overlijden van de kostwinner en werknemersverzekeringen tegen werkloosheid, arbeidsongeschiktheid, ziekte en ouderdom. In tabel 2 is te zien welke regelingen dat waren. De volksverzekering tegen het overlijden van de kostwinner, de ANW, kende in tegenstelling tot andere volksverzekeringen, een selectieve voorzieningsinclusie. Deze regeling kan dan ook gekarakteriseerd worden als Behoeftegericht. De FOR bestond nog steeds.

Zzp'ers werden geacht zelf een arbeidsongeschiktheidsverzekering af te sluiten op de particuliere markt. Ook het UWV biedt een arbeidsongeschiktheidsverzekering aan. Deze is meegenomen in dit onderzoek.¹⁸

4.1.3 Veranderingen in het karakter van de sociale zekerheid

De structuur van de sociale zekerheid was in 2014 grotendeels hetzelfde als in 1995: een combinatie van Basiszekerheid en Bismarckiaans. Er waren echter wel wat veranderingen te signaleren. Zo bestond de volksverzekering tegen arbeidsongeschiktheid, de AAW, in 2014 niet meer. Overigens heeft er tussen 1998 en 2004 nog een verplichte arbeidsongeschiktheidsverzekering voor zelfstandigen bestaan: de Wet Arbeidsongeschiktheidsverzekering Zelfstandigen (WAZ)¹⁹. In 2014 waren zzp'ers niet meer verplicht verzekerd tegen arbeidsongeschiktheid. Ook hebben er wijzigingen plaatsgevonden op het gebied van overlijden. De AWW is vervangen door de ANW, waardoor ook mannen verzekerd waren tegen inkomensverlies door het overlijden van hun vrouw in plaats van alleen andersom. Bovendien kent de ANW een inkomenstoets, waardoor de regeling Behoeftgericht is geworden.²⁰ De FOR bestond nog steeds en ook voor 2014 is aangenomen dat zzp'ers er maximaal gebruik van maakten.

Tabel 2

Indeling van de sociale zekerheid in 2014

Sociaal risico	Volksverzekering	Werknemers verzekering	SI	VI	Karakter
Werkloosheid	-	Werkloosheidswet (WW)	S	U	Bismarckiaans
Arbeidsongeschiktheid	-	Werk en Inkomen naar Arbeidsvermogen (WIA)	S	U	Bismarckiaans
Ziekte	-	Ziektewet (ZW)	S	U	Bismarckiaans
Ouderdom	Algemene Ouderdomswet (AOW)	Pensioen	U+ S	U	Basiszekerheid + Bismarckiaans
Overlijden kostwinner	Algemene Nabestaandenwet (ANW)	-	U	S	Behoeftgericht

4.1.4 Uitwerking 1995

De uitwerking van de sociale zekerheid voor de onderzochte scenario's in 1995 is te zien in tabel 3. Daarvoor moet eerst iets over financiering van de regelingen gezegd worden. De volksverzekeringen werden gefinancierd door middel van premies die betaald werden via de eerste schijf van de inkomstenbelasting.²¹ Kortgezegd, tot een inkomen van f44349 werd een klein percentage belasting betaald (6,5%) en een groter percentage premies volksverzekeringen (31,15%). Overigens was de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (AWBZ) ook een volksverzekering, maar deze komt onder welzijn aan bod. Van het belastbaar inkomen boven f44349 waren werkenden alleen inkomstenbelasting verschuldigd, geen premies volksverzekeringen. Dit heette de tweede en de derde schijf van de inkomstenbelasting.

Deze manier van premieheffing betekende dat verschillende aftrekposten invloed konden hebben op de hoogte van de premies volksverzekeringen: een lager belastbaar inkomen leidde immers tot een lagere verschuldigde premie.

De werknemersverzekeringen werden gedeeltelijk door werknemer en gedeeltelijk door werkgevers betaald. Het werknemersgedeelte werd belastingvrij in mindering gebracht op het brutoloon; het werkgeversgedeelte kwam nog bovenop het brutoloon. De daadwerkelijke arbeidskosten van een werknemer waren dan ook hoger dan het salaris.²²

In de tabel zijn dan ook het werknemersdeel (Wnv-wn) en werkgeversdeel (Wnv-wg) van de werknemersverzekeringen, de volksverzekeringen (vv), Fiscale Oudedagsreserve (FOR) te zien. Ook wordt het totale bedrag dat aan sociale zekerheid besteed werd weergegeven, alsmede het bedrag dat de werkende zelf moest opbrengen, dus het totaal exclusief het werkgeversdeel. Het lage brutoloon / winst was f25958,40 en het hoge f97834,00.

Overigens is ervoor gekozen om voor de bespreking van de sociale zekerheid de kinderen buiten beschouwing te laten. Deze zijn te zien in bijlage 3.

Tabel 3

Uitwerking sociale zekerheid 1995

	Wnv-wn	Wnv-wg	vv	FOR	Totaal	Totaal werkende
arme zzp'er			f1333,04	f2985,22	f4318,26	f4318,26
rijke zzp'er			f10045,05	f10813,50	f20858,55	f20858,55
arme werknemer	f1797,81	f3083,21	f4843,51		f9724,53	f6641,32
rijke werknemer	f10634,25	f10918,49	f10045,05		f31597,79	f20679,30

In tabel 3 is te zien dat zzp'ers en werknemers in 1995 ongeveer gelijke bedragen besteedden aan sociale zekerheid. Tussen werknemers en zzp'ers zijn twee opvallende verschillen te zien. Ten eerste is er een behoorlijk verschil te zien in de totaalbedragen wanneer het werkgeversdeel van de werknemersverzekeringen wordt meegenomen; dit zijn dus kosten voor sociale zekerheid bovenop het brutoloon. Ten tweede is voor rijke werknemers en zzp'ers het bedrag dat aan premies volksverzekeringen besteed wordt even hoog, maar voor arme werknemers hoger dan voor arme zzp'ers. Rijke werknemers en zzp'ers hadden een belastbaar inkomen boven de f44349 en betaalden, zoals net uitgelegd, het maximale bedrag aan premies volksverzekeringen.²³ De arme zzp'er had door diverse aftrekposten een lager belastbaar inkomen dan de arme werknemer en doordat beiden een inkomen ruim onder de f44349 hadden trad er een verschil op in de premies volksverzekeringen.²⁴

4.1.5 Uitwerking 2014

De gevonden uitwerking van de sociale zekerheid in 2014 is te zien in tabel 4. In 2014 werden de werknemersverzekeringen geheel door de werkgever gefinancierd, slechts het pensioen werd nog gedeeltelijk door de werknemer betaald.²⁵ Voor 2014 is zoals eerder aangegeven voor zzp'ers een arbeidsongeschiktheidsverzekering van het UWV (aov-UWV) geïnccludeerd.

De volksverzekeringen werden op dezelfde wijze gefinancierd als in 1995, via de eerste schijf van de inkomstenbelasting. Over de eerste €33363 werd 31,15% premies volksverzekeringen (inclusief AWBZ) afgedragen.²⁶

Tabel 4

Uitwerking sociale zekerheid 2014

	Wnv-wn	Wnv-wg	vv	FOR	aov-UWV	Totaal	Totaal werkende
arme zzp'er			€177,21	€2098,62	€1085,89	€3361,72	€3361,72
rijke zzp'er			€4326,56	€7194,00	€3722,40	€15242,96	€15242,96
arme werknemer	€1232,22	€5729,81	€1192,00			€8154,02	€2424,21
rijke werknemer	€4224,00	€19641,60	€6162,46			€30028,06	€10386,46

Tabel 4 laat zien dat het aandeel van werkgevers in de sociale zekerheid groot was. Voor arme en rijke werknemers was het bedrag dat werkgevers bijdroegen ongeveer twee keer zo groot als wat de werknemer bijdroeg. Door diverse aftrekposten had de rijke zzp'er een lager belastbaar inkomen en was het bedrag voor de premies volksverzekeringen lager dan voor de rijke werknemer.

4.1.6 Verschillen in uitwerking sociale zekerheid

Het grootste verschil in de uitwerking van de sociale zekerheid tussen 1995 en 2014 wordt gevormd door de werknemersverzekeringen. Deze werden in 2014 voornamelijk gefinancierd door werkgevers, waar in 1995 de verdeling een stuk gelijkjer was. Een ander verschil is de arbeidsongeschiktheidsverzekering die zzp'ers in 2014 afsloten. Deze is meegenomen omdat zzp'ers anders niet verzekerd waren tegen arbeidsongeschiktheid. Echter, een groot aandeel van de zzp'ers (64% in 2013) sloot geen arbeidsongeschiktheidsverzekering af (Panteia, 2013).

Tabel 5

Percentuele aandeel van uitgaven sociale zekerheid in inkomen

	1995		2014	
	Bedrag	% Inkomen	Bedrag	% Inkomen
Arme zzp'er	f4318,26	16,6	€3361,72	17,4
Arme werknemer	f6641,32	25,6	€2424,21	12,6
Rijke zzp'er	f20858,55	21,3	€15242,96	23,1
Rijke werknemer	f20679,30	21,1	€10386,46	15,7

In tabel 5 wordt de ontwikkeling de relatieve grootte van sociale zekerheid ten opzichte van het inkomen weergegeven. Voor arme werknemers en in mindere mate voor rijke werknemers is dit aandeel behoorlijk afgenomen. Voor zzp'ers is het nagenoeg gelijk gebleven.

4.1.7 Conclusie sociale zekerheid

De systeeminclusie in de sociale zekerheid is tussen 1995 en 2014 slechts gewijzigd op het gebied van arbeidsongeschiktheid. Er bestond daarvoor in 2014 geen universele verzekering meer. De voorzieningsinsluiting is ook grotendeels gelijk gebleven. Alleen bij de regeling tegen het overlijden van de kostwinner heeft een verandering plaatsgevonden: de voorzieningsinsluiting was daar in 1995 universeel, maar in 2014 selectief. In termen van de in dit onderzoek gehanteerde karakterisering is de sociale zekerheid dan ook een combinatie gebleven van Basiszekerheid en Bismarckiaans. Voor zzp'ers, die wel geïnccludeerd zijn in de Basiszekerheidsregeling, maar niet in de Bismarckiaanse, betekent dit dat er weinig veranderd is. Ze waren alleen niet meer verplicht verzekerd tegen arbeidsongeschiktheid.

Wat betreft de uitwerking is er vooral voor werknemers veel veranderd. Doordat werkgevers in 2014 vrijwel alle werknemersverzekeringen financierden was het aandeel van sociale zekerheid in de uitgaven van werknemers behoorlijk gedaald tussen 1995 en 2014. Voor zzp'ers is er in de uitwerking weinig veranderd.

Overigens bestond er naast de al besproken regelingen zowel in 1995 als in 2014 nog een sociale voorziening waar werkenden weinig mee te maken hadden: de Bijstand.²⁷ In 1995 was dit de Algemene Bijstandswet (ABW) en in 2014 de Wet Werk en Bijstand (WWB). Wanneer iemand werkloos raakte en geen vermogen of recht op WW had, kwam diegene in aanmerking voor een bijstandsuitkering.

4.2 Deelvraag 2: Wat was de systeeminclusie, de voorzieningsinsluiting en de uitwerking van de gezondheidszorg in 1995 en 2014 en wat waren de verschillen tussen beide jaren?

Gezondheidszorg is in dit onderzoek gedefinieerd als regelingen ter financiering van de individuele zorgkosten. Eerst zal beschreven worden hoe de gezondheidszorg er in 1995 en 2014 uitzag, waarbij de focus ligt op systeem- en voorzieningsinsluiting. Daarna worden de verschillen beschreven. Vervolgens zal de uitwerking van de geïdentificeerde regelingen besproken worden. Er wordt afgesloten met een conclusie.

4.2.1 De gezondheidszorg in 1995

In 1995 waren veel werknemers verzekerd via het Ziekenfonds. Dit was een verplichte verzekering voor werknemers met een inkomen onder een bepaald bedrag, uitkeringsgerechtigden en degenen die van hen afhankelijk waren (Delsen, 2012). De inkomensgrens was in 1995 f58950.²⁸ Zelfstandigen en werknemers met een inkomen boven de inkomensgrens dienden zelf een particuliere verzekering af te sluiten. Elke verzekeraar moest een standaardpakketpolis aanbieden waar de belangrijkste voorzieningen in opgenomen waren. Daarnaast kon men ervoor kiezen om aanvullende verzekeringen af te sluiten voor andere ziektekosten. In dit onderzoek is slechts de standaardpakketpolis opgenomen.

Iedereen met een particuliere ziektekostenverzekering betaalde bovendien compensaties voor oudere verzekerden. Particuliere verzekeraars mochten ouderen niet weigeren, terwijl ouderen

een lagere premie betaalden dan werkenden. Daarom mochten de verzekeraars van hun andere klanten de zogenaamde WTZ-bijdrage vragen. In het Ziekenfonds waren relatief veel ouderen verzekerd en daarvoor betaalden de particulier verzekerden een compensatie, de Mooz-bijdrage. Zzp'ers, die niet ingesloten waren in het Ziekenfonds, betaalden zodoende wel mee aan dat Ziekenfonds.²⁹

Het ziekenfonds kende een selectieve systeeminsluiting; deze was immers alleen toegankelijk voor werknemers. Er werd uitgekeerd onafhankelijk van het inkomen of vermogen van de verzekerd en de voorzieningsinsluiting was dan ook universeel.³⁰

4.2.2 De gezondheidszorg in 2014

In 2014 was elke inwoner van Nederland verplicht verzekerd via een particuliere ziektekostenverzekering. Dit was geregeld in de Zorgverzekeringswet (Zvw).³¹ Het was mogelijk om aanvullende verzekeringen af te sluiten voor zaken die buiten het zogenaamde basispakket, vergelijkbaar met het standaardpakket uit 1995, vielen. Deze aanvullende verzekeringen zijn buiten het onderzoek gehouden. Mensen met een lager inkomen kwamen in aanmerking voor tegemoetkoming in de kosten van de nominale premie, de zorgtoeslag.³² De nominale premie kon worden verlaagd door een hoger eigen risico te aanvaarden.³³ In dit onderzoek is dat niet gebeurd. Er is uitgegaan van het verplichte eigen risico van €360. Werkgevers droegen door middel van de werkgeversheffing bij aan de zorgverzekering. Zzp'ers dienden bovenop de nominale premie zelf een inkomensafhankelijke bijdrage te betalen. De systeeminsluiting zou universeel genoemd kunnen worden: iedereen was verplicht verzekerd. De voorzieningsinsluiting was eveneens universeel.

4.2.3 Veranderingen in het karakter van de gezondheidszorg

Het Ziekenfonds, dat in 1995 een belangrijk deel van de gezondheidszorg vormde, was een Bismarckiaans systeem. In 2014 was iedereen op dezelfde wijze verplicht verzekerd en in die zin kan het Basiszekerheid genoemd worden. Overigens zijn zelfstandigen onder een bepaald inkomen tussen 2000 en 2006, toen de Zorgverzekeringswet werd ingevoerd, ook verzekerd geweest via het Ziekenfonds.³⁴

4.2.4 Uitwerking gezondheidszorg in 1995

In tabel 7 is de uitwerking van het Ziekenfonds en de particuliere verzekering in 1995 te zien. De enige twee scenario's die ingesloten waren in het Ziekenfonds, de arme werknemer en de arme werknemer met kind, waren aanmerkelijk goedkoper uit. De overige scenario's waren verzekerd via particuliere verzekeringen. De bedragen die in tabel 6 te zien zijn waren zzp'ers en rijke werknemers sowieso kwijt. Hier bovenop konden ze nog aanvullende verzekeringen afsluiten. De premies en Mooz- en WTZ-bijdragen waren voor een kind van 11 de helft van de premie voor volwassenen.³⁵ Doordat de Mooz- en WTZ-bijdragen allemaal vaste bedragen waren zijn de absolute bedragen allemaal even hoog. Relatief gezien besteedden arme zzp'ers daardoor meer geld aan gezondheidszorg dan rijke zzp'ers en werknemers.

Tabel 6

Gezondheidszorg in 1995

		Ziekenfonds			Particuliere verzekering			Totaal werkende
		Werk-nemer	Werk-gever	Nominale premie	Standaard pakket	Mooz-bijdrage	WTZ-bijdrage	
Zzp	Arm				f2143,20	f111,60	f414,00	f2668,80
	Arm met kind				f3214,80	f167,40	f621,00	f4003,20
	Rijk				f2143,20	f111,60	f414,00	f2668,80
	Rijk met kind				f3214,80	f167,40	f621,00	f4003,20
Werk-nemer	Arm	f275,55	f798,21	f198,00				f473,55
	Arm met kind	f275,55	f798,21	f198,00				f473,55
	Rijk				f2143,20	f111,60	f414,00	f2668,80
	Rijk met kind				f3214,80	f167,40	f621,00	f4003,20

4.2.5 Uitwerking gezondheidszorg 2014

In tabel 7 is de uitwerking van de gezondheidszorg in 2014 weergegeven. In vergelijking met werknemers waren zzp'ers duur uit, doordat ze bovenop de nominale premie een inkomensafhankelijke bijdrage dienden te betalen. Deze inkomensafhankelijke bijdrage was echter behoorlijk veel lager dan de werkgeversheffing die de werkgever voor werknemers afdroeg aan de zorgverzekeraar.

Tabel 7

Gezondheidszorg in 2014

		Nominale premie	Zorgtoeslag	Inkomens-afhankelijke bijdrage Zvw	Werkgevers heffing Zvw	Totaal (werkende)	Totaal (inclusief werkgever)
Zzp'er	Arm	€1228,00	€864,00	€384,08		€748,08	€748,08
	Arm met kind	€1228,00	864,00	€384,08		€748,08	€748,08
	Rijk	€1228,00		€1830,57		€3058,57	€3058,57
	Rijk met kind	€1228,00		€1830,57		€3058,57	€3058,57
Werk-nemer	Arm	€1228,00	€864,00		€1444,00	€382,00	€1826,00
	Arm met kind	€1228,00	€864,00		€1444,00	€382,00	€1826,00
	Rijk	€1228,00			€4950,00	€1228,00	€6178,00
	Rijk met kind	€1228,00			€4950,00	€1228,00	€6178,00

4.2.6 Verschillen in uitwerking

Qua uitwerking viel de stelselwijziging voor arme zzp'ers voordelig uit, zoals in tabel 8 te zien is. Voor rijke zzp'ers geldt dat ze in 2014 een iets groter deel van hun inkomen kwijt waren aan gezondheidszorg dan in 1995. Voor arme werknemers bleef dit ongeveer gelijk. Rijke werknemers besteedden in 2014 relatief gezien iets minder aan gezondheidszorg dan in 1995.

Tabel 8

Percentuele aandeel gezondheidszorg in inkomen

		1995		2014	
		Bedrag	% Inkomen	Bedrag	% Inkomen
Zzp	Arm	f2668,80	10,3	€748,08	3,9
	Arm met kind	f4003,20	15,4	€748,08	3,9
	Rijk	f2668,80	2,7	€3058,57	4,6
	Rijk met kind	f4003,20	4,1	€3058,57	4,6
Werknemer	Arm	f473,55	1,8	€382,00	2,0
	Arm met kind	f473,55	1,8	€382,00	2,0
	Rijk	f2668,80	2,7	€1228,00	1,9
	Rijk met kind	f4003,20	4,1	€1228,00	1,9

4.2.7 Conclusie

In de gezondheidszorg heeft een stelselwijziging plaatsgevonden. Het overwegend Bismarckiaanse Ziekenfonds is vervangen door een Basiszekerheidsmodel, de Zorgverzekeringswet. In deze wet zit ook een Behoeftegericht element. Wat betreft de uitwerking was het Ziekenfonds vooral voor arme zzp'ers nadelig doordat ze zich particulier dienden te verzekeren. In 2014 waren ze relatief gezien veel goedkoper uit. Voor de overige groepen waren de veranderingen qua premiehoogte minder ingrijpend.

4.3 Deelvraag 3: Wat was de systeeminclusie, de voorzieningsinclusie en de uitwerking van het welzijn in 1995 en 2014 en wat waren de verschillen tussen beide jaren?

Welzijn bestond in dit onderzoek uit kinderopvang, tegemoetkomingen voor kinderopvang en langdurige zorg. Eerst zal de situatie uit 1995 besproken worden, dan die uit 2014 en vervolgens worden de veranderingen in karakter besproken. In de daaropvolgende paragraaf wordt ingegaan op de uitwerking van het welzijnsbeleid in 1995, de uitwerking in 2014 en tot slot wordt er een algemene conclusie getrokken.

4.3.1 Welzijn in 1995

De langdurige zorg was geregeld in de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (AWBZ). De AWBZ viel onder de volksverzekeringen en had diensgevolge een universele systeeminclusie.³⁶ Alle burgers waren de nominale premie verschuldigd en deze bedroeg in 1995 f112,20.³⁷ Verder werd voor de AWBZ, net als voor de overige volksverzekeringen, premie betaald via de eerste schijf van de inkomstenbelasting.

Er bestond één uitkering voor ouders met kinderen, de Kinderbijslag. Deze regeling kende een universele systeem- en voorzieningsinclusie; elke ouder met kind ontving hetzelfde bedrag.³⁸ In dit onderzoek is uitgegaan van 30 uur kinderopvang per maand. De alleenstaande ouder werkt immers 40 uur, het elfjarige kind zit 33 uur per week op school. De overige uren wordt kinderopvang voor geregeld. Dit kostte in 1995 gemiddeld f7 per uur.³⁹

Een gedeelte van de kinderopvang kon door de werkgever worden vergoed, maar de werknemer diende zelf een inkomensafhankelijk bedrag te betalen. Hieruit volgde dat slechts de arme werknemer een deel van de kinderopvang vergoed kon krijgen.⁴⁰

4.3.2 Welzijn in 2014

In 2014 werd de langdurige zorg nog steeds via de AWBZ verzekerd. De nominale premie was echter komen te vervallen.

De Kinderbijslag bestond nog in 2014. Daarnaast kwamen sommige ouders in aanmerking voor een Kindgebonden Budget, een inkomensafhankelijke tegemoetkoming in de kosten van het opvoeden van een kind. De kinderopvang kostte gemiddeld €6,50 per uur en een inkomensafhankelijk gedeelte daarvan kon vergoed worden via de Kinderopvangtoeslag.

4.3.3 Veranderingen in karakter welzijn

De langdurige zorg kende zowel in 1995 als in 2014 een Basiszekerheidskarakter. Daar waren zzp'ers in beide jaren dus voor verzekerd. De kinderopvang, zowel de algemene als de vergoeding voor kinderopvang, kende in 2014 Behoeftegerichte elementen. Er bestond nog steeds een universele uitkering voor ouders met kinderen, maar in 2014 was er een extra inkomensafhankelijke uitkering. De tegemoetkoming in de kosten van de kinderopvang, die in 1995 nog niet bestond, was gedeeltelijk universeel en gedeeltelijk inkomensafhankelijk en kende dus eveneens een Behoeftegericht element.

In tabel 9 zijn de systeeminclusie, voorzieningsinclusie en het karakter van de verschillende regelingen in 1995 en 2014 systematisch weergegeven.

Tabel 9

Veranderingen in karakter welzijn

Sociaal risico	1995				2014			
	Regeling	SI	VI	Karakter	Regeling	SI	VI	Karakter
Langdurige zorg	AWBZ	U	U	Basiszekerheid	AWBZ	U	U	Basiszekerheid
Kinder- zorg	Kinder- bijslag	U	U	Basiszekerheid	Kinder- bijslag	U	U	Basiszekerheid
					Kind- gebonden budget	U	S	Behoeftegerich t
Kinder- opvang	Vergoeding door werkgever	S	S	Bismarckiaans	Kinder- opvang- toeslag	U	U/ S	Combinatie Basiszekerheid en Behoeftegerich t

4.3.4 Uitwerking van welzijn in 1995

De uitwerking van welzijn in 1995, die in tabel 10 wordt weergegeven, was voor rijke zzp'ers met en zonder kind exact hetzelfde als voor werknemer met en zonder kind. Hier werd het maximale bedrag aan premie voor de AWBZ afgedragen, wederom doordat het belastbaar inkomen boven f454349 lag. Rijke zzp'ers en rijke werknemers met kind ontvingen een gelijk bedrag aan Kinderbijslag.

De arme zzp'er betaalde door diverse aftrekposten minder belasting en doordat de premie voor de AWBZ via de eerste schijf van de inkomstenbelasting werd gefinancierd, ook minder of geen premie AWBZ.

Tabel 10

Welzijn in 1995

		AWBZ (vv)	AWBZ nominale premie	Kinder opvang	Vergoedde kinderopva ng	Kinder bijslag	Totaal welzijn
	Arm	f510,93	f112,20				f623,13
Zzp	Arm met kind	f0	f112,20	f2520,00		f1382,60	f1249,60
	Rijk	f3924,89	f112,20				f4037,09
	Rijk met kind	f3924,89	f112,20	f2520,00		f1382,60	f5174,49
	Arm	f1892,50	f112,20				f2004,70
Werk nemer	Arm met kind	f1316,58	f112,20	f2520,00	f1962,00	f1382,60	f604,18
	Rijk	f3924,89	f112,20				f4037,09
	Rijk met kind	f3924,89	f112,20	f2520,00	f0	f1382,60	f5174,49

4.3.5 Uitwerking van welzijn in 2014

In tabel 11 wordt de uitwerking van het welzijn in 2014 weergegeven. Een aantal zaken valt op. In de eerste plaats is opvallend dat bij het totaal van arme zzp'ers met kind en arme werknemers met kind een negatief bedrag staat. Dit betekent dat ze per saldo voor welzijn geld ontvingen. Het tweede dat opvalt hangt hiermee samen: zij betaalden geen premie voor de AWBZ. Dit komt door twee extra heffingskortingen waar zij voor in aanmerking kwamen, de alleenstaande ouderkorting en de inkomensafhankelijke combinatiekorting.⁴¹ Hierdoor betaalden ze geen belasting en diensgevolge ook geen premies volksverzekeringen. Ze ontvingen wel uitkeringen en toeslagen van de staat.

Het derde dat opvalt aan tabel 11 is dat rijke werknemers met en zonder kind meer premie betaalden voor de AWBZ. Dit heeft wederom te maken met de aftrekposten voor zzp'ers, die daardoor een lager belastbaar inkomen hadden.

Tabel 11
Welzijn in 2014

	vv)	Kinder opvang	Kinder opvangtoe slag	Kinder bijslag	Kind gebonden budget	Totaal welzijn	
	Arm	€121,03				€121,03	
Zzp	Arm met kind	€0	€2340,00	€2040,00	€930,84	€1008,00	- €1638,84
	Rijk	€3208,16					€3208,16
	Rijk met kind	€2417,33	€2340,00	€1776,00	€930,84	€552,00	€1498,49
	Arm	€969,99					€969,99
Werk nemer	Arm met kind	€0	€2340,00	€1980,00	€930,84	€1008,00	- €1578,34
	Rijk	€4229,54					€4229,54
	Rijk met kind	€4229,54	€2340,00	€1320,00	€930,84	€0	€4138,70

4.3.6 Veranderingen in uitwerking

Tabel 12 laat zien hoe de uitwerking van welzijn in 2014 verschilt met die in 1995. Vooral voor zzp'ers pakten de verschillende regelingen voordeliger uit. De ontwikkeling voor de arme zzp'er met kind is het meest opvallend. Ook voor de rijke zzp'er met kind waren de kosten van welzijn in 2014 relatief lager dan in 1995, terwijl deze voor de rijke werknemer juist hoger waren.

4.3.7 Conclusie

Tussen 1995 en 2014 is het welzijnsbeleid uitgebreid en meer Behoeftegericht van karakter geworden. De langdurige zorg was in 2014, net als in 1995, vormgegeven volgens het Basiszekerheidsmodel. De kindzorg was een combinatie van Basiszekerheid en Behoeftegericht. Voor zzp'ers pakte dit goed uit; zij hadden immers door verschillende aftrekposten een lager belastbaar inkomen.

Tabel 12

Percentuele aandeel van uitgaven aan welzijn in inkomen

		1995		2014	
		Bedrag	% Inkomen	Bedrag	% Inkomen
Zzp	Arm	f623,13	2,4	€121,03	0,6
	Arm met kind	f1249,60	4,8	- €1638,84	-8,5
	Rijk	f4037,09	4,1	€3208,16	4,5
	Rijk met kind	f5174,49	5,4	€1498,49	1,9
Werknemer	Arm	f2003,51	7,7	€969,99	4,2
	Arm met kind	f604,18	2,3	- €1578,34	-8,2
	Rijk	f4037,09	4,1	€4229,54	6,9
	Rijk met kind	f5174,49	5,3	€4138,70	7,0

4.4 Algemeen beeld

Nu de drie onderdelen van de verzorgingsstaat uitvoerig zijn besproken zal er nog een totaalbeeld van de uitwerking van de verzorgingsstaat worden gegeven. In tabel 13 is het inkomen dat de scenario's in 1995 en 2014 overhielden nadat belastingen, sociale zekerheid, gezondheidszorg, welzijn en huisvesting waren betaald, als ook het relatieve aandeel in het inkomen. Tot slot is het verschil in procentpunten tussen 1995 en 2014 te zien. Voor de samenstelling van de verschillende bedragen wordt verwezen naar bovenstaande tabellen en bijlage 3.

Alle werkenden uit dit onderzoek hielden in 2014 een groter percentage van hun inkomen over dan in 1995. In veel gevallen had welzijn hiermee te maken, voor de arme zzp'ers met en zonder kind speelde de gezondheidszorg ook een grote rol. Deze was aanmerkelijk goedkoper geworden. Zzp'ers zijn er in alle gevallen in procentpunten meer op vooruit gegaan dan werknemers. Voor de arme scenario's is de gezondheidszorg hiervoor de voornaamste verklaring. Voor de rijke scenario's zijn de verschillen minder groot en hier is een optelsom van kleine verschillen de oorzaak.

Tabel 13

Besteedbaar inkomen 1995 en 2014

		1995		2014		Verskil 1995- 2014
		Bedrag	% Inkomen	Bedrag	% Inkomen	
Zzp	Arm	f12210,58	47,0	€12662,08	65,8	+18,8
	Arm met kind	f11912,38	45,9	€14647,71	76,1	+30,2
	Rijk	f40040,35	40,9	€32200,22	48,8	+7,9
	Rijk met kind	f42902,55	43,9	€35385,06	53,6	+9,7
Werknemer	Arm	f13401,02	51,6	€11286,49	58,6	+7,0
	Arm met kind	f16675,69	64,2	€16158,00	83,9	+19,7
	Rijk	f33044,64	33,8	€25935,75	39,3	+5,5
	Rijk met kind	f39816,84	40,7	€30245,59	45,8	+5,1

4.5 Conclusie

In dit hoofdstuk zijn de veranderingen in het karakter van de sociale zekerheid, gezondheidszorg en welzijn tussen 1995 en 2014, alsmede de uitwerking van ervan, besproken. Daarvoor is voor elk van deze onderdelen eerst een beeld geschetst van de regelingen in 1995, daarna van die in 2014 en tot slot was er aandacht voor de uitwerking in beide jaren. Tot slot werd er weergegeven wat de totale financiële uitwerking van de verzorgingsstaat was voor de acht onderzochte scenario's en hoe deze is veranderd tussen 1995 en 2014.

5. Discussie

De probleemstelling die in dit onderzoek centraal stond luidde: Wat is de positie van zzp'ers in de verzorgingsstaat en is die de afgelopen 20 jaar veranderd? Uit de literatuur kwam naar voren dat de verzorgingsstaat uitgesplitst dient te worden in verschillende onderdelen wanneer verandering in de verzorgingsstaat onderzocht wordt. In dit onderzoek is de verzorgingsstaat uitgesplitst in sociale zekerheid, gezondheidszorg en welzijn.

In het theoretisch kader heb ik betoogd dat de positie van zzp'ers in deze drie onderdelen beschreven kan worden door middel van de systeeminsluiting, voorzieningsinsluiting en uitwerking van de verschillende regelingen binnen een onderdeel.

Op basis van systeem- en voorzieningsinsluiting ontstaat een model met vier verschillende profielen. Het eerste profiel, Basiszekerheid, bestaat uit regelingen met universele systeem- en voorzieningsinsluiting. Het tweede profiel, Bismarckiaans, wordt gevormd door regelingen met een universele voorzieningsinsluiting. De systeeminsluiting is selectief: ze zijn alleen voor werknemers. In de derde plaats kunnen regelingen Behoeftegericht zijn. Deze hebben een universele systeeminsluiting, maar alleen mensen die arm genoeg zijn hebben recht op een uitkering: de voorzieningsinsluiting is selectief. Tot slot zijn er Vrijwillige regelingen, eventueel gesubsidieerd door de overheid. Deze kennen zowel een selectieve systeem- als een selectieve voorzieningsinsluiting. De positie van zzp'ers in de verzorgingsstaat wordt niet alleen bepaald door het karakter van de regelingen, maar ook door de uitwerking ervan. Daarom is middels de Bradshaw-methode berekend wat de financiële uitwerking van de regelingen in de sociale zekerheid, gezondheidszorg en welzijn was voor verschillende zzp'ers en werknemers. Om de veranderingen te kunnen signaleren is dit gedaan voor 1995 en 2014.

5.1 Conclusies

In de sociale zekerheid was zowel in 1995 als in 2014 een duidelijke scheiding te zien tussen werknemers en zzp'ers. In de literatuur is discussie over het karakter van de Nederlandse sociale zekerheid en dat is niet vreemd: het is een combinatie van Bismarckiaans, Basiszekerheid en Behoeftegericht. De inrichting van de sociale zekerheid was in 2014 nagenoeg gelijk aan die in 1995. Voor enkele belangrijke arbeidsmarktrisico's bestonden alleen Bismarckiaanse regelingen, waardoor zzp'ers niet verzekerd waren tegen werkloosheid en ziekte. In 1995 waren ze nog beschermd tegen arbeidsongeschiktheid, maar in 2014 niet. Ze werden geacht zelf een verzekering af te sluiten.

Clasen en Clegg (2007) betoogden dat verzorgingsstaten zich zouden moeten aanpassen aan de postindustrialisering. Bismarckiaanse regelingen zouden vervangen moeten worden door Behoeftegerichte. Hoogenboom (2011) en Delsen (2011) vonden geen bewijs voor dergelijke hervormingen en ook in dit onderzoek is dat niet gevonden. De Bismarckiaanse regelingen nemen dezelfde belangrijke plaats in in de sociale zekerheid als twintig jaar geleden en de Doelgerichte regelingen zijn niet dominant geworden.

In de gezondheidszorg heeft wel een grote verandering plaatsgevonden. In 1995 kende het gezondheidszorgsysteem vooral Bismarckiaanse kenmerken en waren zzp'ers aangewezen op de particuliere markt. In 2014 had het meer weg van een Basiszekerheidsmodel; iedereen was verplicht verzekerd. Hassenteufel en Palier (2007) betoogden dat dit geen karakterverandering was omdat er nog altijd sprake was van een zorgverzekeringssysteem. Dit onderzoek

ondersteund deze bewering gedeeltelijk. Er bleef inderdaad sprake van een zorgverzekeringssysteem, maar de gevolgen voor zzp'ers waren dermate groot dat er wel degelijk een karakterverandering heeft plaatsgevonden. De gezondheidszorg was in 2014 niet meer arbeidsgerelateerd ingericht, zzp'ers waren verplicht verzekerd en ze waren daardoor veel goedkoper uit dan in 1995. In die zin had Wendt (2009) gelijk: het hanteren van een onderscheid tussen zorgverzekeringssystemen en nationale gezondheidszorgsystemen biedt te weinig ruimte aan variatie binnen die systemen.

Jaeger en Kvist (2003) betoogden dat vanwege veranderende gezinssamenstellingen en de toename van het aantal werkende vrouwen meer, voornamelijk Behoeftegerichte, regelingen nodig zouden zijn op het gebied van Welzijn. Dit onderzoek laat zien dat dit in Nederland het geval is geweest. Het welzijnsbeleid in Nederland is de afgelopen 20 jaar uitgebreid en meer Behoeftegericht geworden. Deze ontwikkeling gold vooral voor de kinderopvang; de langdurige zorg bleek weinig veranderd te zijn.

Voor zzp'ers, vooral degenen met kinderen, pakte de introductie van Behoeftegerichte regelingen goed uit. Het is opvallend dat, in tegenstelling tot wat Van Hooren en Becker (2012) betoogden, weinig Bismarckiaanse karaktertrekken gevonden zijn in de kinderopvang- en opvang. Gedeeltelijk kan dit verklaard worden doordat Van Hooren en Becker spraken over optionele bijdragen van werkgevers, zoals het regelen van bedrijfskinderopvang. In 2014 was de systeeminclusie van de kinderopvang- en opvang echter duidelijk universeel.

5.2 Beperkingen en aanbevelingen

Dit onderzoek kende een aantal beperkingen. In dit onderzoek zijn per jaar acht scenario's berekend. Deze scenario's geven een goed beeld van de inrichting van de verzorgingsstaat. Echter, het toevoegen van enkele andere scenario's zou waardevolle informatie opgeleverd hebben. Het invoegen van werkzoekenden en zzp'ers met een lagere winst zou de werking van Behoeftegerichte regelingen als de Wet Werk en Bijstand (WWB) zichtbaar worden. Wanneer niet slechts uitgegaan zou zijn van alleenstaanden, maar partners meegenomen werden zou dat inzicht bieden in de werking van gecombineerde inkomens. Uitgebreider onderzoek met een groter aantal scenario's is dan ook gewenst.

Een tweede beperking is dat de berekende scenario's exemplarisch zijn, maar niet representatief. Dit onderzoek laat zien hoe de verschillende regelingen werken en wat de uitwerking is, maar in verschillende situaties kunnen de regelingen verschillende uitwerkingen hebben. Voor bijvoorbeeld een alleenstaande zzp'er met kind die in 1995 een winst maakte die vergelijkbaar was met het minimumloon waren allerlei andere uitkomsten denkbaar. Er moesten keuzes gemaakt worden op het gebied van huisvesting, zorgverzekering, kinderopvang en nog meer. De bedragen die gevonden zijn in dit onderzoek waren zeker niet gelijk voor alle alleenstaande zzp'ers met kind.

Tot slot vormt de tijdskeuze een beperking en wel om twee redenen. Ten eerste is er over de tijd tussen 1995 en 2014 niets onderzocht. Onderzoek dat bijvoorbeeld ook 2004 mee zou nemen zou een completer beeld geven van de ontwikkeling van de verzorgingsstaat. Ten tweede is gekozen voor 2014 als meest recente tijdstip. Het opnieuw uitvoeren van deze studie voor 2015 zou tot interessante inzichten kunnen leiden, aangezien in 2015 een aantal hervormingen (zoals het vervangen van de AWBZ door de Wet Langdurige Zorg) is doorgevoerd.

5.3 Tot besluit

De positie van zzp'ers in de verzorgingsstaat is de afgelopen 20 jaar veranderd. In de gezondheidszorg wordt minder onderscheid gemaakt tussen werknemers en zzp'ers en de introductie van Behoeftegerichte elementen betekent dat zzp'ers ingesloten zijn in meer regelingen. De sociale zekerheid is het enige onderdeel van de verzorgingsstaat dat een ander beeld laat zien. Verder onderzoek zou kunnen verklaren waarom hier minder fundamentele verandering heeft plaatsgevonden dan in de gezondheidszorg en welzijn. Wat betreft de uitwerking is de verzorgingsstaat voor zzp'ers in 2014 een stuk voordeliger dan in 1995. Vooral arme zzp'ers houden na aftrek van belastingen, premies en huisvesting veel meer over dan in 1995, onder andere doordat ze in meer regelingen ingesloten zijn. De zzp'er maakt, wanneer alle onderdelen in ogenschouw worden genomen, in vergelijking met twintig jaar geleden iets meer deel uit van de verzorgingsstaat. Met andere woorden: de positie van zelfstandigen zonder personeel in de verzorgingsstaat is iets minder zelfstandig geworden.

6. Literatuur

Aerts, M.C.M. (2007). *De zelfstandige in het social recht*. Amsterdam: UVA

Arts, W., & Gelissen, J. (2002). Three Worlds of Welfare Capitalism or More? A state-of-the-art report. *Journal of European Social Policy*, 12(2), 137-158.

Bambra, C. (2005). Cash Versus Services: 'Worlds of Welfare' and the Decommodification of Cash Benefits and Health Care Services. *Journal of Social Policy*, 34(2), 195-213.

Bannink, D. & Hoogenboom, M.J.M. (2007), 'Hidden Change. Disaggregation of Welfare State Regimes for Greater Insight into Welfare State Change. *Journal of European Social Policy*, 17(1): 19-32.

Bonoli, G. (1997). Classifying Welfare States: A Two-dimension Approach. *Journal of Social Policy*, 26, (3).

Bonoli, G., & Palier, B. (1998). Changing the Politics of Social Programs: innovative change in British and French welfare reforms. *Journal of European Social Policy*, 8(4), 317-330.

Bradshaw, J., & Finch, N. (2002). *A comparison of child benefit packages in 22 countries*. (Research Report Department for Work and Pensions Research Report, No. 17). Corporate Document Services: Leeds.

Castles, F. G. (2008). What Welfare States Do: A Disaggregated Expenditure Approach. *Journal of Social Policy*, 38(1): 45–62.

Clasen, J., & Clegg, D. (2007). New Labor Market Risks and the Revision of Unemployment Protection Systems in Europe. In: Bonoli, G., & Armingeon K. (red.). *The Politics of Post-industrial Welfare States*. London: Routledge

Clegg, D. (2007). Continental Drift: On Unemployment Policy Change in Bismarckian Welfare States. *Social Policy & Administration*, 41(6), 597-617.

Cremers, J. (2011). Kanttekeningen bij de Nieuwe Zelfstandigheid. *Tijdschrift voor Arbeidsmarktvraagstukken*, 27(3), 345-356.

Delsen, L. (2012). *From welfare state to participation society. Welfare state reform in the Netherlands: 2003-2010*. (Discussion Paper, No. 12-103). Ontleend aan:
<http://www.ru.nl/economie/personen/delsen/>

Eurofound (2013). *Self-employed or not self-employed? Working conditions of 'economically dependent workers'*. (Background paper). Ontleend aan:
http://eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef1366en.pdf

Esping-Andersen, G. (1990). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press

Esping-Andersen, G. (1996). *Welfare States in Transition*. London: Sage

Ferragina, E., & Seeleib-Kaiser, M. (2011). Welfare regime debate: past, present, futures? *Policy & Politics*, 39(4), 583-611.

Hassenteufel, P., & Palier, B. (2007). Towards Neo-Bismarckian Health Care States? Comparing Health Insurance Reforms in Bismarckian Welfare Systems. *Social Policy & Administration*, 41(6), 574-596.

Hemerijck, A.C., & Colijn, J. (2001). Het Aanpassingsvermogen van de Europese Verzorgingsstaat. *Beleid en Maatschappij*, 27 (4), 196-207.

Hemerijck, A.C., & Eichhorst, W. (2009). *Whatever Happened to the Bismarckian Welfare State? From Labor Shedding to Employment-Friendly Reforms*. (Discussion Paper, ZA DP No. 4085). Ontleend aan: <http://ftp.iza.org/dp4085.pdf>

Hoogenboom, M.J.M. (2011). *The Netherlands: Two Tiers for All*. in: J. Clasen and D. Clegg(red). *Regulating the Risk of Unemployment. National Adaptations to Post-Industrial Labour Markets in Europe*. Oxford: Oxford University Press, 75-99

Jaeger, M.M., & Kvist, J. (2003). Pressures on State Welfare in Post-industrial Societies: is more or less better? *Social Policy & Administration*, 37(6), 555-572.

Jensen, C. (2008). Worlds of Welfare Services and Welfare Transfers. *Journal of European Social Policy*, 18(2), 151-261.

Korpi, W., & Palme, J. (1998). The Paradox of Redistribution and Strategies of Equality: Welfare State Institutions, Inequality, and Poverty in the Western Countries. *American Sociological Review*, 63(5), 661-687.

Leidsche Courant (1995). *Belastingen en uitkeringen in 1995*. Geraadpleegd op 02 mei 2015: <http://leiden.courant.nu/issue/LD/1995-01-04/edition/0/page/7>

Mevisen, J., & Van den Berg, N. (2011). De Januskop van de zzp'er. *Tijdschrift voor Arbeidsmarktvraagstukken*, 27(3), 264-280.

Morel, N. (2007). From subsidiarity to 'free choice': child- and elderly-care policy reforms in France, Belgium, Germany and the Netherlands. *Social Policy and Administration*, 41(6), 618-637.

- Muffels, R. (2013). *Flexibilisering en Toegang tot de Arbeidsmarkt*. In: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Flexibiliteit en Zekerheid op een Dynamische Arbeidsmarkt: De Balans in Beweging. Den Haag: Ministerie van SZW
- Panteia (2013). *Arbeidsongeschiktheidsverzekeringen van zzp'ers*. Zoetermeer: Panteia.
- Pierson, P. (2001). *The New Politics of the Welfare State*. Oxford: Oxford University Press
- Powell, M., & Barrientos, A. (2015). Introduction: Twenty Five Years of the Welfare Modelling Business. *Social Policy & Society*, 14(2), 241-245.
- Schnabel, P. (2002). *Epiloog*. In: Sociaal en Cultureel Planbureau (2002). Sociaal en Cultureel Rapport 2002. Den Haag: SCP
- Sociaal en Cultureel Planbureau (2000). *De Maat van de Verzorgingsstaat*. Den Haag: SCP
- Sociaal en Cultureel Planbureau. (2014). *Bevrijd of Beklemd?* Den Haag: SCP
- Sociaal-Economische Raad. (2010). *ZZP'ers in Beeld*. Den Haag: SER
- Titmuss, R.M. (1967). *Choice and the Welfare State*. London: Fabian Society
- Thoenes, P. (1962). *De elite in de verzorgingsstaat*. Leiden: Stenfert Kroese
- Trommel, W., & Van der Veen, R. (2004). *De herverdeelde samenleving*. Amsterdam: Amsterdam University Press
- Trouw (1995). *De sociale uitkeringen en de premies in 1995*. Geraadpleegd op 02 mei 2015: <http://www.trouw.nl/tr/nl/5009/Archief/article/detail/2711324/1995/01/03/De-sociale-uitkeringen-en-de-premies-in-1995.dhtml>
- Van der Veen, R. (1999). *De Ontwikkeling en Recente Herziening van de Nederlandse Verzorgingsstaat*. In: R. van der Veen en W. Trommel. *De herverdeelde samenleving. Ontwikkeling en herziening van de Nederlandse verzorgingsstaat*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 23-47.
- Van Hooren, F., & Becker, U. (2012). One Welfare State, Two Care Regimes: Understanding Developments in Child and Elderly Care Policies in the Netherlands. *Social Policy and Administration*, 46(1), 83-107.
- Veenhoven, R. (1990). *Resultaat van de Verzorgingsstaat*. In: H.J. van de Braak (red). *Rationaliteit en beleid*. De Lier: Academisch Boeken Centrum

Wendt, C. (2009). Mapping European Healthcare Systems: A Comparative Analysis of Financing, Service Provision and Access to Healthcare. *European Journal of Social Policy*, 19(5), 432-445.

Westerveld, M. (2013). Zelfstandig. Geen Personeel. Wat zegt dat? *Tijdschrift voor Arbeid & Onderneming*, 3(4), 124-130.

Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (2004). *De verzorgingsstaat heroverwogen*. Den Haag: WRR

ZZP-Nederland (2015). *ZZP'ers willen geen verplichte verzekering en pensioen*. Geraadpleegd op 20 juni 2015: <http://www.zzp-nederland.nl/nieuws/57046-zzprs-willen-geen-verplichte-verzekeri>

Bijlage 1

Wat is meegenomen in 2014?

In deze bijlage zijn de verschillende regelingen die in 2014 golden terug te vinden. Door middel van voetnoten vindt de bronvermelding plaats.

Inkomen

Het modale inkomen bedroeg in 2014 €33.000,- Het minimumloon voor een jaar voltijdswerk was €19253,38 en dit is gebruikt voor de arme werknemers en zzp'ers. Voor de rijken is dubbelmodaal gebruikt.⁴²

Het uitgangspunt is het bruto inkomen voor werknemers en de winst voor zzp'er.

Belasting Box 1 (Werk en inkomen)	Box 1 is het onderdeel van de belasting waarin de inkomstenbelasting is geregeld.
- Totale arbeidskosten	Inkomen + additionele kosten die de werkgever maakt: werknemersverzekeringen en werkgeversheffing Zvw
- Belastbaar inkomen	Inkomen verminderd met de werknemersbijdrage aan het pensioen.
- Heffingskorting	Algemene heffingskorting, inkomensafhankelijk. Tot €19.645 bedraagt deze €2.103, tot €56.495 datzelfde bedrag minus 2% van het inkomen boven €19645. Boven €56.495 bedraagt de heffingskorting €1.366 ⁴³
- Arbeidskorting	De arbeidskorting krijgt iedereen die werkt. Tot €8913 is dit 1,807%, tot €19248 is het €161 plus 18,724% voor het inkomen boven €8913. Tot €40721 bedraagt de arbeidskorting €2097, tot €83971 datzelfde bedrag minus 4% van het inkomen boven €40721. Boven een inkomen van €83971 bedraagt de arbeidskorting €367. ⁴⁴
- Alleenstaande ouderkorting	Heffingskorting voor alleenstaande ouders met kinderen onder de 18. Vast bedrag van €947 plus 4,3% van het inkomen met een maximum van €1319. ⁴⁵
- Inkomensafhankelijke combinatiekorting	Heffingskorting voor alleenstaande ouders met een kind jonger dan 12 en een inkomen boven €4814 of recht op de zelfstandigenaftrek. Tot een inkomen van €4814 geen of €1024, tot €32539 datzelfde bedrag plus 4% van het inkomen boven €4814. Voor een hoger inkomen geldt een inkomensafhankelijke combinatiekorting van €2133. ⁴⁶
- Box 1	Belasting over inkomen uit winst en woning. Over de eerste €19645 wordt 36,25%

	betaald, tot €33363 42%, tot €56531 eveneens 42% en over hoger inkomen 52%. ⁴⁷
Sociale zekerheid	
- Volksverzekeringen	Worden betaald via inkomstenbelasting en komen diensgevolge niet bovenop bedrag Box 1. Voor de volledigheid hier wel weergegeven: AOW (17,9%), ANW(0,6%) en AWBZ (12,65%), allemaal van maximaal €33363. ⁴⁸ AWBZ valt in dit onderzoek onder welzijn, maar is ook een volksverzekering.
- Werknemersverzekeringen	Verzekeringen alleen voor werknemers, betaald door de werkgever. Dit betekent dat deze kosten nog bovenop het brutosalaris van de werknemer komen. ⁴⁹ WW: AWF-premie (2,15%) plus de premie van het sectorfonds (verschilt per sector, nu gekozen voor 3,46%, bv bewaking en scheepsbouw). WIA: 5,45% Pensioen: De werkgeverspremie bedroeg gemiddeld 11,2%. De werknemerspremie was gemiddeld 6,4% VERWIJZING
Gezondheidszorg	
- Premie	De nominale premie was in 2014 €1228. ⁵⁰
- Zorgtoeslag	De zorgtoeslag is berekend met de Proefberekening Toeslagen van de Belastingdienst. ⁵¹
- Werkgeversheffing Zwv	Werkgeversheffing voor de zorgverzekering van 7,5% bovenop brutosalaris ⁵²
Welzijn	
- Kinderbijslag	De kinderbijslag, een universele tegemoetkoming in de kosten van het hebben van kinderen, is berekend met de Proefberekening Toeslagen van de Belastingdienst. ⁵³
- Kindgebonden budget	Het kindgebonden budget, een inkomensafhankelijke tegemoetkoming in de kosten van het hebben van kinderen, is berekend met de Proefberekening Toeslagen van de Belastingdienst. ⁵⁴
- Kinderopvangtoeslag	De kinderopvangtoeslag, een gedeeltelijk inkomensafhankelijke tegemoetkoming in de kosten van kinderopvang, is berekend met de Proefberekening Toeslagen van de Belastingdienst. ⁵⁵ Hierbij is uitgegaan van 30 uur opvang per maand.
- Kinderopvang	Gemiddelde prijs per uur is €6,50. Uitgaande van 30 x 12 uur per jaar. ⁵⁶

- AWBZ	Zie volksverzekeringen
Wonen	
- Huur	De gemiddelde huur van een sociale huurwoning was €470. Dit is inclusief servicekosten. ⁵⁷
- Huurtoeslag	De huurtoeslag, een tegemoetkoming in de huurkosten, is berekend met de Proefberekening Toeslagen van de Belastingdienst. ⁵⁸
- Hypotheek	Er is gekozen voor een hypotheek van €220000 die vijf jaar geleden is afgesloten. Dit bedrag is ongeveer gemiddeld voor een hypotheek in 2014. ⁵⁹ Er is lineair afgelost, gedurende vijf jaar.
- Hypotheekrenteaf trek	Er is gekozen voor een rente van 4%. ⁶⁰ De rente mag afgetrokken worden van het belastbaar inkomen.
- WOZ-waarde	Er is gekozen voor een WOZ-waarde, Waarde Onroerende Zaken, die gelijk is aan de afgesloten hypotheek. Op basis van de WOZ-waarde dient OZB betaald te worden. ⁶¹
- OZB	De gemiddelde OZB, onroerende zaakbelasting, in de provincie Utrecht bedroeg 0,1137% van de WOZ-waarde. ⁶² Er is vanuit gegaan dat dit een goede doorsnee is van de OZB in heel Nederland.
- Eigenwoningforfait	Een percentage van de WOZ-waarde van de woning moet opgeteld worden bij het inkomen, als tegenhanger van de hypotheekrenteaf trek. Dit was in 2014 voor een huis met een WOZ-waarde van €220000 0,75%. ⁶³

Zzp'ers

Belasting Box 1 (Werk en inkomen):	Box 1 regelt inkomstenbelasting.
- Zelfstandigenaftrek	Aftrek van de winst van €7280. ⁶⁴
- MKB Winstvrijstelling	Aftrek van de winst na zelfstandigenaftrek: 14%. ⁶⁵
- Startersaftrek	Niet meegenomen; geldt voor nieuwe ondernemers.
- Belastbaar inkomen	Winst verminderd met zelfstandigenaftrek, MKB winstvrijstelling en eventueel hypotheekrenteaf trek.
Additionele sociale zekerheid	
- Fiscale Oudedagsreserve	Zzp'ers mochten in 2014 10,9% van hun winst met een maximum van €9452 belastingvrij toevoegen aan hun oudedagsreserve. ⁶⁶

- Arbeidsongeschiktheidsverzekering UWV (Aov-UWV)	Vrijwillige arbeidsongeschiktheidsverzekeringen bij UWV. Particulier kent teveel variatie om mee te nemen. ⁶⁷ De premie was in 2014 5,4%.
Belastbaar inkomen na sociale zekerheid	Fiscale oudedagsreserve en Aov-UWV aftrekbaar van belasting.
- Heffingskorting	Algemene heffingskorting, inkomensafhankelijk. Tot €19.645 bedraagt deze €2.103, tot €56.495 datzelfde bedrag minus 2% van het inkomen boven €19645. Boven €56.495 bedraagt de heffingskorting €1.366 ⁶⁸
- Arbeidskorting	De arbeidskorting krijgt iedereen die werkt. Tot €8913 is dit 1,807%, tot €19248 is het €161 plus 18,724% voor het inkomen boven €8913. Tot €40721 bedraagt de arbeidskorting €2097, tot €83971 datzelfde bedrag minus 4% van het inkomen boven €40721. Boven een inkomen van €83971 bedraagt de arbeidskorting €367. ⁶⁹
- Alleenstaande ouderkorting	Heffingskorting voor alleenstaande ouders met kinderen onder de 18. Vast bedrag van €947 plus 4,3% van het inkomen met een maximum van €1319. ⁷⁰
- Inkomensafhankelijke combinatiekorting	Heffingskorting voor alleenstaande ouders met een kind jonger dan 12 en een inkomen boven €4814 of recht op de zelfstandigenaftrek. Tot een inkomen van €4814 geen of €1024, tot €32539 datzelfde bedrag plus 4% van het inkomen boven €4814. Voor een hoger inkomen geldt een inkomensafhankelijke combinatiekorting van €2133. ⁷¹
- Box 1	Belasting over inkomen uit winst en woning. Over de eerste €19645 wordt 36,25% betaald, tot €33363 42%, tot €56531 eveneens 42% en over hoger inkomen 52%. ⁷²
Sociale zekerheid	
- Volksverzekeringen	Worden betaald via inkomstenbelasting en komen dientengevolge NIET bovenop bedrag Box 1. Voor de volledigheid hier wel weergegeven: AOW (17,9%), ANW(0,6%) en AWBZ (12,65%), allemaal van maximaal €33363. ⁷³ AWBZ valt in dit onderzoek onder Welzijn.
Gezondheidszorg	
- Premie	De nominale premie was in 2014 €1228. ⁷⁴
- Zorgtoeslag	De zorgtoeslag is berekend met de

	Proefberekening Toeslagen van de Belastingdienst. ⁷⁵
- Inkomensafhankelijke bijdrage Zvw	Alleen voor zzp'ers; anders betaald door werkgever (zie werknemersverzekeringen). Het gaat om 5,4% van het inkomen, met een maximuminkomen van €51414. ⁷⁶
Welzijn	
- Kinderbijslag	De kinderbijslag is berekend met de Proefberekening Toeslagen van de Belastingdienst. ⁷⁷
- Kindgebonden budget	Het kindgebonden budget is berekend met de Proefberekening Toeslagen van de Belastingdienst. ⁷⁸
- Kinderopvangtoeslag	De kinderopvangtoeslag is berekend met de Proefberekening Toeslagen van de Belastingdienst. ⁷⁹ Hierbij is uitgegaan van 30 uur opvang per maand.
- Kinderopvang	Gemiddelde prijs per uur is €6,50. Uitgaande van 30 x 12 uur per jaar. ⁸⁰
- AWBZ	Zie volksverzekeringen.
Wonen	
- Huur	De gemiddelde huur was €605 per maand. Hier is van uitgegaan. Bovendien zijn de maximale servicekosten van €48 per maand meegenomen. ⁸¹
- Huurtoeslag	De huurtoeslag is berekend met de Proefberekening Toeslagen van de Belastingdienst. ⁸²
- Hypotheek	Er is gekozen voor een hypotheek van €220000 die vijf jaar geleden is afgesloten. Dit bedrag is ongeveer gemiddeld voor een hypotheek in 2014. ⁸³ Er is lineair afgelost, gedurende vijf jaar.
- Hypotheekrenteaftrek	Er is gekozen voor een rente van 4%. ⁸⁴ De rente mag afgetrokken worden van het belastbaar inkomen.
- WOZ-waarde	Er is gekozen voor een WOZ-waarde die gelijk is aan de afgesloten hypotheek.
- OZB	De gemiddelde OZB in de provincie Utrecht bedroeg 0,1137% van de WOZ-waarde. ⁸⁵
- Eigenwoningforfait	Een percentage van de WOZ-waarde van de woning moet opgeteld worden bij het inkomen, als tegenhanger van de hypotheekrenteaftrek. Dit was in 2014 voor een huis met een WOZ-waarde van €220000 0,75%. ⁸⁶

Bijlage 2

Wat is meegenomen 1995?

In deze bijlage zijn de verschillende regelingen die in 1995 golden terug te vinden. Door middel van voetnoten vindt de bronvermelding plaats.

Inkomen

Het modale inkomen bedroeg in 1995 f48917 Het minimumloon voor een jaar voltijds werk was f25958,40 en dit is gebruikt voor de arme werknemers en zzp'ers. Voor de rijken is dubbelmodaal gebruikt.

Het uitgangspunt is het bruto inkomen voor werknemers en de winst voor zzp'ers.

Loonkosten totaal	Inkomen + bijkomende kosten werkgever: werkgeversdeel werknemersverzekeringen, bijdrage ziektefondswet, bijdrage in kinderopvang
Loon voor premieheffing werknemersverzekeringen	Inkomen verminderd met pensioenpremie en VUT-bijdrage werknemer. Hoogte verschilde per pensioenfonds, in dit onderzoek 3,5% ⁸⁷
Grondslag overhevelingstoelage	Loon voor premieheffing verminderd met werknemerspremies werknemersverzekeringen, maar plus werkgeversbijdrage ziektefondswet. ⁸⁸
Overhevelingstoelage	Compensatie voor hervormingen die maakten dat de werknemer de premies voor de ABWZ en AAW ging betalen. Deze compensatie betaalt de werkgever aan de werknemer. In 1995 bedroeg de toeslag 11,75% van het loon, maximaal f76350. ⁸⁹
Loon voor inkomstenbelasting	Grondslag overhevelingstoelage plus overhevelingstoelage
- Basisaftrek	Krijgt iedereen die werkt: f6074 ⁹⁰
- Alleenstaande ouderaftrek	Aftrek voor alleenstaande ouders; f4860 ⁹¹
- Aanvullende alleenstaande ouderaftrek	Voor werkende alleenstaande ouders bestond een aanvullende, inkomensafhankelijke aftrek. Deze bedroeg 6% van het inkomen voor het betalen van de loonbelasting met een maximum van f4860. ⁹²
- Belastingvrije som	Totaal van bovenstaande
- Premies volksverzekeringen (AOW, AWW, AAW, AWBZ)	Betaald via de eerste schijf van de inkomstenbelasting. In principe AOW (14,55%), AWW (1,8%), AAW (6,3%) en AWBZ (8,85%). In het geval van lagere inkomstenbelasting door belastingvrije som geldt voor elke volksverzekering een relatief even hoge premie ten opzichte van totaalbedrag eerste schijf. ⁹³
- Eerste schijf	6,15% berekend over maximaal f44349. ⁹⁴
- Tweede schijf	50% over bedrag boven f44349, maar tot

	<i>f</i> 88696 ⁹⁵
- Derde schijf	60% over bedrag boven <i>f</i> 88696 ⁹⁶
- Te betalen belasting	Totaalbedrag van eerste, tweede en derde schijf ⁹⁷
Sociale zekerheid	
Werknemersverzekeringen (werknemersdeel)	Verzekeringen voor werknemers, te weten de Ziektewet (Werknemers 1%, werkgevers 0,95%), WAO (9,4%, -), WW (2,2%, 2,2%) en Wachtgeldverzekering (0,35%. 0,35%), betaald over brutosalaris. ⁹⁸ Werknemersverzekeringen werden door werkgever en werknemer gezamenlijk betaald en berekend over maximaal <i>f</i> 44349. Voor de WAO geldt een premievrije voet van <i>f</i> 99 per dag (x 260 dagen per jaar). ⁹⁹
Pensioen	Werknemers: 3,5%; Werkgever 8,5% ¹⁰⁰
Gezondheidszorg	
Ziekenfondswet	Werknemers onder de inkomensgrens van <i>f</i> 58950 waren verplicht verzekerd voor ziektekosten via de ziekenfondswet. De werkgever droeg 7,25% van maximaal <i>f</i> 50180 bij met een franchise van <i>f</i> 54 per dag. De werknemer was een premie van 1,1% van het loon (over een maximum van <i>f</i> 50180) verschuldigd. ¹⁰¹
Nominale premie ziekenfondsverzekering	Verzekerden moesten ook rechtstreeks een nominale premie overmaken aan het ziekenfonds. Deze bedroeg <i>f</i> 198. Kinderen waren gratis meeverzekerd. ¹⁰²
Premie standaardpakketpolis	Werknemers die boven de inkomensgrens verdienden en zelfstandigen dienden zelf een ziektekostenverzekering af te sluiten. Hier was veel keuze in, maar om het overzichtelijk te houden is gekozen voor een doorsneepakket, de standaardpakketpolis. ¹⁰³ In sommige gevallen droeg de werkgever vrijwillig bij aan de premie, in deze studie is gekozen om dat niet te doen.
WTZ-bijdrage	De WTZ was de compensatie die particuliere verzekeraars van hun klanten konden vragen om te compenseren dat ze gedwongen waren ouderen te accepteren als klant, terwijl die een lagere premie betaalden. De WTZ-bijdrage was in 1995 <i>f</i> 414, voor kinderen <i>f</i> 207. ¹⁰⁴
Mooz-bijdrage	Particulier verzekerden droegen bij aan het ziekenfonds als compensatie voor het feit dat er relatief veel ouderen via het ziekenfonds verzekerd waren. Deze bijdrage was <i>f</i> 111,60 per jaar voor volwassenen en de helft voor

	kinderen. ¹⁰⁵
Welzijn	
Kinderbijslag	De kinderbijslag was f345,65 per kwartaal. ¹⁰⁶
Kinderopvang	In dit onderzoek wordt uitgegaan van 30 uur kinderopvang per maand. De gemiddelde prijs was f7 per uur. ¹⁰⁷
Vergoedde kinderopvang	Een inkomensafhankelijk deel van de kosten voor kinderopvang konden door de werkgever belastingvrij vergoed worden. ¹⁰⁸ Hier is te zien hoeveel dat is. Er is voor gekozen om uiteindelijk geen vergoeding mee te nemen in de vergelijking, aangezien dat in feite een verhoging van het salaris zou betekenen.
Nominale premie AWBZ	Bedroeg ongeveer f112 per jaar ¹⁰⁹
Wonen	
Huur	De gemiddelde huur van een sociale huurwoning in 1995 bedroeg f454 per maand. ¹¹⁰
Tabelinkomen	De huursubsidie, een tegemoetkoming in woonkosten voor relatief armere huurders, was afhankelijk van het tabelinkomen. Het tabelinkomen bedroeg voor alleenstaanden onder de 65 jaar het belastbaar inkomen, verminderd met 2,2%. ¹¹¹
Huursubsidie	Afhankelijk van het tabelinkomen. ¹¹²
Hypotheek	Een gemiddelde hypotheek bedroeg rond 1995 ongeveer f230.000. ¹¹³ Aangenomen is dat deze 5 jaar geleden is afgesloten en lineair werd afgelost.

Hypotheekrenteaf trek	De hypotheekrente is vastgesteld op 7%, gemiddeld voor 1995. ¹¹⁴
Waarde in het economisch verkeer	Voor een eigen woning die dienst deed als hoofdverblijf was dit 60% van waarde van de vrij opleverbare staat, waarvan nu aangenomen is dat deze gelijk is aan de hypotheek. ¹¹⁵
OZB	De OZB was in 1995 0,34% van de waarde in het economisch verkeer. ¹¹⁶
Huurdersforfait	In theorie is het mogelijk een eigen huis te verhuren en daar inkomsten uit te genereren. Daar moest belasting over worden betaald: huurderforfait. De hoogte daarvan werd vastgesteld obv een tabel en de waarde in het economisch verkeer. ¹¹⁷

Zzp'ers

Inkomstenbelasting	
Zelfstandigenaftrek	Van de winst mochten zelfstandigen een bedrag van f8345 aftrekken.
Fiscale oudedagsreserve	Zelfstandigen mochten belastingvrij sparen voor hun pensioen. Van winst tot f68629 mocht 11,5% gespaard worden, daarboven 10%. Het maximum was f19484. ¹¹⁸
Basisaftrek	Krijgt iedereen die werkt: f6074. ¹¹⁹
Alleenstaande ouderaftrek	Aftrek voor alleenstaande ouders; f4860 ¹²⁰
Aanvullende alleenstaande ouderaftrek	Voor werkende alleenstaande ouders bestond een aanvullende, inkomensafhankelijke aftrek. Deze bedroeg 6% van het inkomen voor het betalen van de loonbelasting met een maximum van f4860. ¹²¹
Belastingvrije som	Totaal van basisaftrek, alleenstaande ouderaftrek en aanvullende alleenstaande ouderaftrek.
Te betalen belasting	
Sociale zekerheid	
Volksverzekeringen	De volksverzekeringen, te weten AOW (14,55%), AWW (1,8%), AAW (6,3%) en AWBZ (8,85%) werden betaald via de eerste schijf van de inkomstenbelasting. ¹²²
Gezondheidszorg	
Premie standaardpakketpolis	Werknemers die boven de inkomensgrens verdienden en zelfstandigen dienden zelf een ziektekostenverzekering af te sluiten. Hier was veel keuze in, maar om het overzichtelijk te houden is gekozen voor een doorsneepakket, de standaardpakketpolis. ¹²³ In sommige gevallen droeg de werkgever vrijwillig bij aan de premie, in deze studie is gekozen om dat niet te doen.
WTZ-bijdrage	De WTZ was de compensatie die particuliere verzekeraars van hun klanten konden vragen om te compenseren dat ze gedwongen waren ouderen te accepteren als klant, terwijl die een lagere premie betaalden. De WTZ-bijdrage was in 1995 f414, voor kinderen f207. ¹²⁴
Mooz-bijdrage	Particulier verzekerden droegen bij aan het ziekenfonds als compensatie voor het feit dat er relatief veel ouderen via het ziekenfonds verzekerd waren. Deze bijdrage was f111,60 per jaar voor volwassenen en de helft voor kinderen. ¹²⁵

Welzijn	
Kinderbijslag	De kinderbijslag was f345,65 per kwartaal. ¹²⁶
Kinderopvang	In dit onderzoek wordt uitgegaan van 30 uur kinderopvang per week. De gemiddelde prijs was f7 per uur. ¹²⁷
Vergoedde kinderopvang	Zie blz 39 tabel!
Wonen	
Huur	De gemiddelde huur in 1995 bedroeg f454 per maand.
Tabelinkomen	De huursubsidie, een tegemoetkoming in woonkosten voor relatief armere huurders, was afhankelijk van het tabelinkomen. Het tabelinkomen bedroeg voor alleenstaanden onder de 65 jaar het belastbaar inkomen, verminderd met 2,2%. ¹²⁸
Huursubsidie	Afhankelijk van het tabelinkomen. ¹²⁹
Hypotheek	Een gemiddelde hypotheek bedroeg rond 1995 ongeveer f230.000. ¹³⁰ Aangenomen is dat deze 5 jaar geleden is afgesloten en lineair werd afgelost.
Hypotheekrenteaf trek	De hypotheekrente is vastgesteld op 7%, gemiddeld voor 1995. ¹³¹
Waarde in het economisch verkeer	Voor een eigen woning die dienst deed als hoofdverblijf was dit 60% van waarde van de vrij opleverbare staat, waarvan nu aangenomen is dat deze gelijk is aan de hypotheek. ¹³²
OZB	De OZB was in 1995 0,34% van de waarde in het economisch verkeer. ¹³³
Huurdersforfait	In theorie is het mogelijk een eigen huis te verhuren en daar inkomsten uit te genereren. Daar moest belasting over worden betaald: huurderforfait. De hoogte daarvan werd vastgesteld obv een tabel en de waarde in het economisch verkeer. ¹³⁴

Bijlage 3
Totaalplaatjes 1995 en 2014

Totaalplaatje 1995

	Inkomen	Sociale zekerheid	Gezond- heidszorg	Welzijn	Belasting	Inkomen dat overblijft
Arme zzp'er	<i>f</i> 25958,40	<i>f</i> 4292,84	<i>f</i> 2668,80	<i>f</i> 623,13	<i>f</i> 355,05	<i>f</i> 12210,58
Arme zzp'er met kind	<i>f</i> 25958,40	<i>f</i> 2985,22	<i>f</i> 4003,20	<i>f</i> 1249,60	<i>f</i> 0,00	<i>f</i> 11912,38
Rijke zzp'er	<i>f</i> 97834,00	<i>f</i> 20858,55	<i>f</i> 2668,80	<i>f</i> 4037,09	<i>f</i> 8754,88	<i>f</i> 40040,35
Rijke zzp'er met kind	<i>f</i> 97834,00	<i>f</i> 20858,55	<i>f</i> 4003,20	<i>f</i> 5174,49	<i>f</i> 3420,88	<i>f</i> 42902,55
Arme werknemer	<i>f</i> 25958,40	<i>f</i> 6553,65	<i>f</i> 473,55	<i>f</i> 2004,70	<i>f</i> 1315,13	<i>f</i> 13401,02
Arme werknemer met kind	<i>f</i> 25958,40	<i>f</i> 4171,16	<i>f</i> 473,55	<i>f</i> 604,18	<i>f</i> 914,91	<i>f</i> 16675,69
Rijke werknemer	<i>f</i> 97834,00	<i>f</i> 16994,85	<i>f</i> 2668,80	<i>f</i> 4037,09	<i>f</i> 24900,96	<i>f</i> 33044,64
Rijke werknemer met kind	<i>f</i> 97834,00	<i>f</i> 16994,85	<i>f</i> 4003,20	<i>f</i> 5174,49	<i>f</i> 15656,97	<i>f</i> 39816,84

Totaalplaatje 2014

	Inkomen	Sociale zekerheid	Gezond- heidszorg	Welzijn	Belasting	Inkomen dat overblijft
Arme zzp'er	€ 19253,38	€ 3361,72	€ 748,08	€ 121,03	€ 48,55	€ 12662,08
Arme zzp'er met kind	€ 19253,38	€ 3184,51	€ 748,08	- € 1638,84	€ 0,00	€ 14647,71
Rijke zzp'er	€ 66000,00	€ 15242,96	€ 2969,47	€ 3208,16	€ 1185,36	€ 32200,22
Rijke zzp'er met kind	€ 66000,00	€ 16249,14	€ 2969,47	€ 1498,49	€ 868,12	€ 35385,06
Arme werknemer	€ 19253,38	€ 2424,21	€ 382,00	€ 814,10	€ 326,57	€ 11285,49
Arme werknemer met kind	€ 19253,38	€ 1232,22	€ 382,00	- € 1578,84	€ 0,00	€ 16158,00
Rijke werknemer	€ 66000,00	€ 10386,46	€ 1228,00	€ 4229,54	€ 9303,44	€ 25935,75
Rijke werknemer met kind	€ 66000,00	€ 10386,46	€ 1228,00	€ 4318,70	€ 4904,44	€ 30245,59

Bijlage 4
Sociale zekerheid inclusief kinderen

Sociale zekerheid 1995 inclusief zzp'ers en werknemers met kind

	Wnv-wn	Wnv-wg	vv	FOR	Totaal	Totaal werkende
arme zzp'er			f1333,04	f2985,22	f4318,26	f4318,26
arme zzp'er met kind			f0	f2985,22	f2985,22	f2985,22
rijke zzp'er			f10045,05	f10813,50	f20858,55	f20858,55
rijke zzp'er met kind			f10045,05	f10813,50	f20858,55	f20858,55
arme werknemer	f1797,81	f3083,21	f4843,51		f9724,53	f6641,32
arme werknemer met kind	f1797,81	f3083,21	f3369,56		f7254,37	f4171,16
rijke werknemer	f10634,25	f10918,49	f10045,05		f31597,79	f20679,30
rijke werknemer met kind	f10634,25	f10918,49	f10045,05		f31597,79	f20679,30

Sociale zekerheid 2014 inclusief zzp'ers en werknemers met kind

	Wnv-wn	Wnv-wg	vv	FOR	aov- UWV	Totaal	Totaal werkende
arme zzp'er			€177,21	€2098,62	€1085,89	€3361,72	€3361,72
arme zzp'er met kind			€0	€2098,62	€1085,89	€3184,51	€3184,51
rijke zzp'er			€4326,56	€7194,00	€3722,40	€15242,96	€15242,96
rijke zzp'er met kind			€3168,64	€7194,00	€3722,40	€14085,04	€14085,04
arme werknemer	€1232,22	€5729,81	€1192,00			€8154,02	€2424,21
arme werknemer met kind	€1232,22	€5729,81	€0			€6962,03	€1232,22
rijke werknemer	€4224,00	€19641,60	€6162,46			€30028,06	€10386,46
rijke werknemer met kind	€4224,00	€19641,60	€6162,46			€30028,06	€10386,46

Bijlage 5
Excel-sheet werknemers 2014

	Arme werknemer 2014		Arme werknemer met kind 2014	
Inkomen	€	19.253,38	€	19.253,38
Totale arbeidskosten	€	24.983,19	€	24.983,19
Belastbaar inkomen	€	18.021,16	€	18.021,16
Belasting				
Heffingskorting	€	2.103,00	€	2.103,00
Arbeidskorting	€	2.097,00	€	2.097,00
Alleenstaande ouderkorting	€	-	€	1.721,91
Inkomensafhankelijke combinatiekorting	€	-	€	1.552,29
Box 1	€	6.532,67	€	6.532,67
Te betalen belasting:	€	2.332,67	€	-
Zonder premies vv	€	326,57	€	-
Percentage belasting			1,70%	0,00%
Sociale Zekerheid	€	7.173,81	€	6.962,02
AOW	€	1.152,34	€	-
ANW	€	39,66	€	-
AWBZ	€	814,10	€	-
Totaal volksverzekeringen	€	2.006,10	€	-
Zonder AWBZ	€	1.192,00	€	-
Werknemersverzekeringen				
WW	€	1.080,11	€	1.080,11
ZW	€	1.444,00	€	1.444,00
WIA	€	1.049,31	€	1.049,31
Pensioen werkgever	€	2.156,38	€	2.156,38
Pensioen werknemer	€	1.232,22	€	1.232,22
Werkgever inc ziektekosten	€	7.173,81	€	7.173,81
Sociale zekerheid werkgever	€	5.729,81	€	5.729,81
Sociale zekerheid werknemer	€	2.424,21	€	1.232,22
Percentage			12,59%	6,40%
Gezondheidszorg	€	382,00	€	382,00
Premie zorgverzekering (nominaal)	€	1.228,00	€	1.228,00

Zorgtoeslag	€	846,00	€	846,00
Werkgeversheffing	€	1.444,00	€	1.444,00
Welzijn	€	814,10	€	-1.578,84
Kinderbijslag	€	-	€	930,84
Kindgebonden budget	€	-	€	1.008,00
Kinderopvangtoeslag	€	-	€	1.980,00
Kinderopvang	€	-	€	2.340,00
AWBZ (zit al in sociale zekerheid)	€	814,10	€	-
Welzijn zonder AWBZ	€	-	€	-1.578,84
Percentage			4,23%	-8,20%
Wonen	€	4.020,00	€	3.060,00
Huur incl servicekosten	€	5.640,00	€	5.640,00
Huurtoeslag	€	1.620,00	€	2.580,00
Inkomen dat overblijft	€	11.286,49	€	16.158,00
Inkomen dat overblijft	€	11.286,49	€	16.158,00
			58,62%	83,92%

	Rijke werknemer 2014	Rijke werknemer met kind 2014
Inkomen	€ 66.000,00	€ 66.000,00
Belastbaar inkomen	€ 61.776,00	€ 61.776,00
Belasting		
Heffingskorting	€ 1.366,00	€ 1.366,00
Arbeidskorting	€ 1.482,13	€ 1.482,13
Alleenstaande ouderkorting	€ -	€ 2.266,00
Inkomensafhankelijke combinatiekorting	€ -	€ 2.133,00
Belastbaar inkomen na hypotheekrenteaftrek	€ 56.092,67	€ 56.092,67
Box 1	€ 22.543,57	€ 22.543,57
Te betalen belasting	€ 19.695,44	€ 15.296,44
Zonder premies vv	€ 9.303,44	€ 4.904,44
Percentage belasting	14,10%	7,43%
Sociale Zekerheid		
AOW (onafhankelijk van belasting)	€ 10.040,59	€ 10.040,59
ANW (Onafhankelijk van belasting)	€ 336,56	€ 336,56

AWBZ (Onafhankelijk van belasting)	€ 7.095,72	€ 7.095,72
Totaal volksverzekeringen	€ 10.392,00	€ 10.392,00
AWBZ	€ 4.229,54	€ 4.229,54
Volksverzekeringen zonder AWBZ	€ 6.162,46	€ 6.162,46
WW	€ 3.702,60	€ 3.702,60
ZW	€ 4.950,00	€ 4.950,00
WIA	€ 3.366,79	€ 3.366,79
Pensioen werkgever	€ 7.392,00	€ 7.392,00
Pensioen werknemer	€ 4.224,00	€ 4.224,00
Totaal werkgever (SZ + GZ)	€ 24.361,39	€ 24.361,39
Sociale zekerheid werkgever	€ 19.411,39	€ 19.411,39
Sociale zekerheid werknemer	€ 10.386,46	€ 10.386,46
Totaal	€ 29.797,85	€ 29.797,85
Percentage van inkomen	15,74%	15,74%
Gezondheidszorg	€ 1.228,00	€ 1.228,00
Premie zorgverzekering	€ 1.228,00	€ 1.228,00
Zorgtoeslag	€ -	€ -
Werkgeversheffing	€ 4.950,00	€ 4.950,00
Welzijn	€ 4.229,54	€ 4.318,70
Kinderbijslag	€ -	€ 930,84
Kindgebonden budget	€ -	€ -
Kinderopvangtoeslag	€ -	€ 1.320,00
Kinderopvang	€ -	€ 2.340,00
AWBZ	€ 4.229,54	€ 4.229,54
Welzijn zonder AWBZ	€ -	€ 89,16
Percentage	6,85%	6,99%
Wonen	€ 14.916,81	€ 14.916,81
Hypotheek	€ 220.000,00	€ 220.000,00
Hypotheek resterend	€ 183.333,33	€ 183.333,33
Aflossing	€ 7.333,33	€ 7.333,33
Rente	€ 7.333,33	€ 7.333,33
Hypotheekrenteaftrek	€ 7.333,33	€ 7.333,33
WOZ-waarde	€ 220.000,00	€ 220.000,00
OZB	€ 250,14	€ 250,14
Eigenwoningforfait	€ 1.650,00	€ 1.650,00
Besteedbaar inkomen	€ 25.935,75	€ 30.245,59
	39,30%	45,83%

Bijlage 6
Excel-sheet zzp'ers 2014

	Zzp'er	Zzp'er met kind	Zzp'er	Zzp'er met kind
Inkomen / Winst	€ 19.253,38	€ 19.253,38	€ 66.000,00	€ 66.000,00
Winst na ondernemersaftrek	€ 11.973,38	€ 11.973,38	€ 58.720,00	€ 58.720,00
Zelfstandigenaftrek	€ 7.280,00	€ 7.280,00	€ 7.280,00	€ 7.280,00
Startersaftrek	€ 2.123,00	€ 2.123,00	€ 2.123,00	€ 2.123,00
MKB Winstvrijstelling	€ 1.676,27	€ 1.676,27	€ 8.220,80	€ 8.220,80
Belastbaar inkomen	€ 10.297,11	€ 10.297,11	€ 50.499,20	€ 50.499,20
Belastbaar inkomen na hypotheekrenteaftrek	€ 10.297,11	€ 10.297,11	€ 43.165,87	€ 43.165,87
Additionele sociale zekerheid	€ 3.184,51	€ 3.184,51	€ 10.916,40	€ 10.916,40
Fiscale Oudedagsreserve	€ 2.098,62	€ 2.098,62	€ 7.194,00	€ 7.194,00
Arbeidsongeschiktheidsverzekering UWV	€ 1.085,89	€ 1.085,89	€ 3.722,40	€ 3.722,40
Belastbaar inkomen na sociale zekerheid	€ 7.112,60	€ 7.112,60	€ 32.249,47	€ 32.249,47
Box 1	€ 2.578,32	€ 2.578,32	€ 12.414,77	€ 12.414,77
Algemene heffingskorting	€ 2.103,00	€ 2.103,00	€ 1.850,91	€ 1.850,91
Arbeidskorting	€ 128,52	€ 128,52	€ 2.097,00	€ 2.097,00
Alleenstaande ouderkorting	€ -	€ 1.252,84	€ -	€ 2.266,00
Inkomensafhankelijke combinatiekorting	€ -	€ 1.115,94	€ -	€ 2.121,42
Te betalen belasting	€ 346,79	€ -	€ 8.466,86	€ 6.200,86
Zonder premies vv	€ 48,55	€ -	€ 1.185,36	€ 868,12
Percentage belasting	0,25%	0,00%	1,80%	1,32%

Volksverzekeringen	€ 298,24	€ -	€ 7.281,50	€ 5.332,74
AOW	€ 171,32	€ -	€ 4.182,63	€ 3.063,22
ANW	€ 5,90	€ -	€ 143,94	€ 105,41
AWBZ	€ 121,03	€ -	€ 2.954,93	€ 2.164,10
Zonder AWBZ	€ 177,21	€ -	€ 4.326,56	€ 3.168,64
Totaal sociale zekerheid	€ 3.361,72	€ 3.184,51	€ 15.242,96	€ 14085,04
Percentage	€ 17,46	€ 16,54	€ 23,10	€ 24,62
Gezondheidszorg	€ 748,08	€ 748,08	€ 2.969,47	€ 2.969,47
Premie zorgverzekering (nominaal)	€ 1.228,00	€ 1.228,00	€ 1.228,00	€ 1.228,00
Zorgtoeslag	€ 864,00	€ 864,00	€ -	
Inkomensafhankelijke bijdrage Wzv	€ 384,08	€ 384,08	€ 1.741,47	€ 1.741,47
Welzijn	€ 121,03	€ -1.638,84	€ 2.954,93	€ 1.245,26
Kinderbijslag	€ -	€ 930,84	€ -	€ 930,84
Kindgebonden budget	€ -	€ 1.008,00	€ -	€ 552,00
Kinderopvangtoeslag	€ -	€ 2.040,00	€ -	€ 1.776,00
Kinderopvang	€ -	€ 2.340,00	€ -	€ 2.340,00
AWBZ	€ 121,03	€ -	€ 2.954,93	€ 2.164,10
Welzijn zonder AWBZ	€ -	€ -1.638,84	€ -	€ -918,84
Percentage	0,63%	-8,51%	4,48%	1,89%
Wonen	€ 3.060,00	€ 3.060,00	€ 14.416,53	€ 14.416,53
Huur	€ 5.640,00	€ 5.640,00	€ -	€ -
Huurtoeslag	€ 2.580,00	€ 2.580,00	€ -	€ -
Hypotheek	€ -	€ -	€ 220.000,00	€ 220.000,00
Hypotheek resterend	€ -	€ -	€ 183.333,33	€ 183.333,33
Aflossing	€ -	€ -	€ 7.333,33	€ 7.333,33
Rente	€ -	€ -	€ 7.333,33	€ 7.333,33
Hypotheekrenteaftrek	€ -	€ -	€ 7.333,33	€ 7.333,33
WOZ-waarde	€ -	€ -	€ 220.000,00	€ 220.000,00

OZB	€ -	€ -	€ 250,14	€ 250,14
Eigenwoningforfait	€ -	€ -	€ 1.650,00	€ 1.650,00
Besteedbaar inkomen met sociale zekerheid	€ 12.662,08	€ 14.647,71	€ 32.200,22	€ 35.385,06
	65,77%	76,08%	48,79%	53,61%

Bijlage 7
Excel-sheet werknemers 1995

	Werknemer	Werknemer met kind	Rijke werknemer	Rijke werknemer met kind
Inkomen	f 25.958,40	f 25.958,40	f 97.834,00	f 97.834,00
Loonkosten totaal	f 32.726,92	f 32.726,92	f 117.723,62	f 117.723,62
Sociale zekerheid				
Pensioenpremie en VUT-bijdrage	f 908,54	f 908,54	f 3.424,19	f 3.424,19
Werkgever WW	f 551,10	f 551,10	f 1.635,92	f 1.635,92
Werkgever WAO	-			
Werkgever ziekwet	f 237,97	f 237,97	f 706,42	f 706,42
Werkgever wachtgeldverzekering	f 87,67	f 87,67	f 260,26	f 260,26
Totaal werkgever	f 3.083,21	f 3.083,21	f 10.918,49	f 10.918,49
Pensioenbijdrage werkgever	f 2.206,46	f 2.206,46	f 8.315,89	f 8.315,89
Loon voor premieheffing werknemersverzekeringen	f 25.049,86	f 25.049,86	f 94.409,81	f 94.409,81
Ziekwet	f 250,50	f 250,50	f 743,60	f 743,60
WAO	f -64,87	f 64,87	f 4.570,28	f 4.570,28
Geen WAO?	f -	f -	f 4.570,28	f 4.570,28
WW	f 551,10	f 551,10	f 1.635,92	f 1.635,92
Ziektefondswet werknemersdeel	f 275,55	f 275,55	f -	f -
Werkgeversdeel Ziektefondswet	f 798,21	f 798,21	f -	f -
Nominale premie ziekenfondsverzekering	f 198,00	f 198,00	f -	f -
Wachtgeldverzekering	f 87,67	f 87,67	f 260,26	f 260,26
Mooz-bijdrage	f -	f -	f 111,60	f 167,40

WTZ-bijdrage	f	-	f	-	f	414,00	f	621,00
Premie standaardpakketpolis	f	-	f	-	f	2.143,20	f	3.214,80
Nominale premie AWBZ	f	112,20	f	112,20	f	112,20	f	112,20
Totaal werkgever inclusief ziektefonds	f	3.881,42	f	3.881,42	f	10.918,49	f	10.918,49
Grondslag overhevelingstoelage	f	24.571,05	f	24.571,05	f	87.087,55	f	87.087,55
Overhevelingstoelage	f	2.887,10	f	2.887,10	f	8.971,13	f	8.971,13
Loon voor inkomstenbelasting	f	27.458,15	f	27.458,15	f	96.058,68	f	96.058,68
Totaal sociale zekerheid werknemersverz werknemers	f	1.797,81	f	1.797,81	f	10.634,25	f	10.634,25
Belasting								
Basisaftrek	f	6.074,00	f	6.074,00	f	6.074,00	f	6.074,00
Alleenstaande ouderaftrek	f	-	f	4.860,00	f	-	f	4.860,00
Aanvullende alleenstaande ouderaftrek	f	-	f	1.647,49	f	-	f	4.860,00
Belastingvrije som	f	6.074,00	f	12.581,49	f	6.074,00	f	15.794,00
Belastbare som	f	21.384,15	f	14.876,66	f	89.984,68	f	80.264,68
Belastbare som na hypotheekrente-aftrek	f	21.384,15	f	14.876,66	f	79.928,01	f	70.208,01
Eerste schijf	f	1.315,13	f	914,91	f	2.727,46	f	2.727,46
Premie AOW	f	3.111,39	f	2.164,55	f	6.452,78	f	6.452,78
Premie AWW	f	384,91	f	267,78	f	798,28	f	798,28
Premie AAW	f	1.347,20	f	937,23	f	2.793,99	f	2.793,99
Premie AWBZ	f	1.892,50	f	1.316,58	f	3.924,89	f	3.924,89
Totaal premiedeel zonder AWBZ	f	4.843,51	f	3.369,56	f	10.045,05	f	10.045,05
Totaal premiedeel	f	6.736,01	f	4.686,15	f	13.969,94	f	13.969,94

Totaal eerste schijf	f	8.051,13	f	5.601,06	f	16.697,40	f	16.697,40
Tweede schijf	f	-	f	-	f	22.173,50	f	12.929,50
Derde schijf	f	-	f	-	f	-	f	-
Totaal belastingen zonder premies	f	1.315,13	f	914,91	f	24.900,96	f	15.656,97
Totaal belastingen	f	8.051,13	f	5.601,06	f	38.870,90	f	29.626,90
Netto inkomen	f	19.407,02	f	21.857,09	f	57.187,78	f	66.431,77
Percentage belastingen		5,07%		3,52%		25,45%		16,00%
Werknemersdeel sociale zekerheid	f	6.641,32	f	4.171,16	f	20.679,30	f	20.679,30
Werkgeversdeel sociale zekerheid	f	3.083,21	f	3.083,21	f	10.918,49	f	10.918,49
Totaal sociale zekerheid	f	9.724,53	f	7.254,37	f	31.597,79	f	31.597,79
Percentage inkomen	f	37,46	f	27,95	f	32,30	f	32,30
Werknemerspercentage sociale zekerheid	f	25,58	f	16,07	f	21,14	f	21,14
Gezondheidszorg	f	473,55	f	473,55	f	2.668,80	f	4.003,20
Welzijn	f	2.004,70	f	604,18	f	4.037,09	f	5.174,49
Kinderbijslag	f	-	f	1.382,60	f	-	f	1.382,60
Uitgaven kinderopvang	f	-	f	2.520,00	f	-	f	2.520,00
Vergoedde kinderopvang	f	-	f	1.962,00	f	-	f	-
Zelf betalen	f	-	f	558,00	f	-	f	2.520,00
AWBZ	f	1.892,50	f	1.316,58	f	3.924,89	f	3.924,89
Welzijn zonder ABWZ (zit al in belasting)	f	-	f	-824,60	f	-0,00	f	1.137,40
Nominale premie AWBZ	f	112,20	f	112,20	f	112,20	f	112,20
Percentage welzijn		7,72%		2,33%		4,13%		5,29%
Wonen	f	5.808,00	f	5.808,00	f	21.474,33	f	

				21.474,33
Huur per maand	f 454,00	f 454,00		
Servicekosten per maand	f 30,00	f 30,00		
Huur per jaar	f 5.808,00	f 5.808,00		
Tabelinkomen	f 26.854,07	f 26.854,07		
Huursubsidie	f -	f -		
Hypotheek			f 230.000,00	f 230.000,00
Hypotheek resterend			f 191.666,67	f 191.666,67
Aflossing			f 7.666,67	f 7.666,67
Rente			f 13.416,67	f 13.416,67
Hypotheekrente-aftrek			f 13.416,67	f 13.416,67
Waarde in economisch verkeer			f 115.000,00	f 115.000,00
Huurwaardeforfait			f 3.360,00	f 3.360,00
OZB			f 391,00	f 391,00
Inkomen dat overblijft	f 13.401,02	f 16.675,69	f 33.044,64	f 39.816,84
	51,62%	64,24%	33,78%	40,70%

Bijlage 8
Excel-sheet zzp'ers 1995

	Arme zzp'er 1995	Arm zzp'er met kind 1995	Rijk zzp'er 1995	Rijke zzp'er met kind 1995
Winst	f 25.958,40	f 25.958,40	f 97.834,00	f 97.834,00
Zelfstandigenaftrek	f 8.345,00	f 8.345,00	f 8.345,00	f 8.345,00
Fiscale oudedagsreserve (FOR)	f 2.985,22	f 2.985,22	f 10.813,50	f 10.813,50
Gezondheid	f 2.668,80	f 4.003,20	f 2.668,80	f 4.003,20
Mooz-bijdrage	f 111,60	f 167,40	f 111,60	f 167,40
WTZ-bijdrage	f 414,00	f 621,00	f 414,00	f 621,00
Premie standaardpakketpolis	f 2.143,20	f 3.214,80	f 2.143,20	f 3.214,80
Percentage	10,28%	15,42%	2,73%	4,09%
Nominale premie AWBZ	f 112,20	f 112,20	f 112,20	f 112,20
Belastbaar inkomen	f 11.847,18	f 10.512,78	f 75.894,50	f 74.560,10
Belasting				
Basisaftrek	f 6.074,00	f 6.074,00	f 6.074,00	f 6.074,00
Alleenstaande ouderaftrek	f -	f 4.860,00	f -	f 4.860,00
Aanvullende alleenstaande ouderaftrek	f -	f 630,77	f -	f 4.473,61
Belastingvrije som	f 6.074,00	f 11.564,77	f 6.074,00	f 15.407,61
Belastbare som	f 5.773,18	f -1.051,98	f 69.820,50	f 59.152,49
Belastbare som na hypotheekrenteaftrek	f 5.773,18	f -	f 56.403,83	f 45.735,83
Eerste schijf	f 355,05	f -	f 2.727,46	f 2.727,46
Premie AOW	f 840,00	f -	f 6.452,78	f 6.452,78
Premie AWW	f 103,92	f -	f 798,28	f 798,28
Premie AAW	f 363,71	f -	f 2.793,99	f 2.793,99
Premie AWBZ	f 510,93	f -	f 3.924,89	f 3.924,89
Premiedeel zonder AWBZ	f 1.307,63	f -	f 10.045,05	f 10.045,05
Totaal premiedeel	f 1.818,55	f -	f 13.969,94	f 13.969,94

Totaal eerste schijf	f 2.173,60	f -	f 16.697,40	f 16.697,40
Tweede schijf	f -	f -	f 6.027,42	f 693,41
Derde schijf	f -	f -	f -	f -
Totaal belastingen zonder premie	f 355,05	f -	f 8.754,88	f 3.420,88
Totaal belastingen	f 2.173,60	f -	f 22.724,82	f 17.390,81
Netto inkomen	f 18.018,58	f 18.857,78	f 61.514,68	f 65.514,29
Percentage belasting	1,37%	0,00%	8,95%	3,50%
Sociale zekerheid (volksverzekeringen + FOR)	f 4.292,84	f 2.985,22	f 20.858,55	f 20.858,55
Percentage inkomen	f 16,54	f 11,50	f 21,32	f 21,32
Welzijn	f 623,13	f 1.249,60	f 4.037,09	f 5.174,49
Kinderbijslag	f -	f 1.382,60	f -	f 1.382,60
Uitgaven kinderopvang	f -	f 2.520,00	f -	f 2.520,00
AWBZ	f 510,93	f -	f 3.924,89	f 3.924,89
Welzijn zonder AWBZ (staat al bij belastingen)	f -	f 1.137,40	f -0,00	f 1.137,40
Nominale premie AWBZ	f 112,20	f 112,20	f 112,20	f 112,20
Percentage	2,40%	4,81%	4,13%	5,29%
Wonen	f 5.808,00	f 5.808,00	f 21.474,33	f 21.474,33
Huur per maand	f 454,00	f 454,00	f -	f -
Servicekosten per maand	f 30,00	f 30,00	f -	f -
Huur per jaar	f 5.808,00	f 5.808,00	f -	f -
Tabelinkomen	f 11.586,55	f 10.281,50	f -	f -
Huursubsidie	f -	f -	f -	f -
Hypotheek	f -	f -	f 230.000,00	f 230.000,00
Hypotheek resterend	f -	f -	f 191.666,67	f 191.666,67
Aflossing	f -	f -	f 7.666,67	f 7.666,67
Rente	f -	f -	f 13.416,67	f 13.416,67
Hypotheekrenteaftrek	f -	f -	f 13.416,67	f 13.416,67
Waarde in economisch verkeer	f -	f -	f 115.000,00	f 115.000,00
Huurwaardeforfait	f -	f -	f 2.520,00	f 2.520,00
OZB	f -	f -	f 391,00	f 391,00

Inkomen dat overblijft	f 12.210,58	f 11.912,38	f 40.040,35	f 42.902,55
	47,04%	45,89%	40,93%	43,85%

Bijlage 9

Noten

¹ Statline (2015). *Zelfstandigen zonder personeel 1996-2014*. Geraadpleegd op 15 maart 2015 via <http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLNL&PA=80150NED&D1=a&D2=26-27&D3=0,72-75&HDR=T&STB=G2,G1&VW=T>

² Statline (2015). *Zelfstandigen zonder personeel 1996-2014*. Geraadpleegd op 15 maart 2015 via <http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLNL&PA=80150NED&D1=a&D2=26-27&D3=0,72-75&HDR=T&STB=G2,G1&VW=T>

³ Statline (2015). *Zelfstandigen zonder personeel 1996-2014*. Geraadpleegd op 15 maart 2015 via <http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLNL&PA=80150NED&D1=a&D2=26-27&D3=0,72-75&HDR=T&STB=G2,G1&VW=T>

⁴ StatLine (2015). *Bevolking; kerncijfers*. Geraadpleegd op 30 mei 2015 op: <http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLNL&PA=37296NED&D1=17-18&D2=45,1&VW=T>

⁵ StatLine (2015). *Geboorte; kerncijfers*. Geraadpleegd op 30 mei 2015 op: <http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLNL&PA=37422NED&D1=0&D2=45,1&VW=T>

⁶ StatLine (2015). *Huishoudens; typering naar grootte*. Geraadpleegd op 30 mei 2015 op <http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLNL&PA=70133NED&D1=1&D2=a&D3=0,1&VW=T>

⁷ StatLine (2015). *Particuliere huishoudens naar samenstelling en grootte*. Geraadpleegd op 30 mei 2015 op <http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLNL&PA=37975&D1=15&D2=0&D3=0,1&VW=T>

⁸ StatLine (2015). *Beroepsbevolking; kerncijfers naar geslacht en andere kenmerken*. Geraadpleegd op 30 mei 2015: <http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLNL&PA=71958NED&D1=6,9&D2=1-2&D3=0&D4=2-4,9-10,15,20,25,30,35,40-73&HDR=T,G1&STB=G3,G2&VW=T>

⁹ ZZP-Nederland (2015). *Aftrekposten zelfstandigen*. Geraadpleegd op 02 mei 2015: <http://www.zzp-nederland.nl/artikel/afrekposten-zelfstandigen>

¹⁰ GemiddeldInkomen (2015). *Inkomens vanaf 1970*. Geraadpleegd op 02 mei 2015: <http://www.gemiddeld-inkomen.nl/inkomens-vanaf-1970/>

¹¹ Trouw (1995). *De sociale uitkeringen en de premies in 1995*. Geraadpleegd op 02 mei 2015: <http://www.trouw.nl/tr/nl/5009/Archief/article/detail/2711324/1995/01/03/De-sociale-uitkeringen-en-de-premies-in-1995.dhtml>

-
- ¹² Rijksoverheid (2014). *Minimumloon januari 2014*. Geraadpleegd op 02 mei 2015: <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/brochures/2014/01/07/minimumloon-januari-2014.html>
- ¹³ ZZP-Nederland (2015). *Aftrekbare posten*. Geraadpleegd op 02 mei 2015: <http://www.zzp-nederland.nl/artikel/zzp-aftrekbare-kosten>
- ¹⁴ Belastingdienst (2015). *Premies volks- en werknemersverzekeringen*. Geraadpleegd op 02 mei 2015: http://www.belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/bldcontentnl/belastingdienst/privewerk_en_inkomen/sociale_verzekeringen/premies_volks_en_werknemersverzekeringen/
- ¹⁵ PW De Gids (2009). *Overhevelingstoelage*. Geraadpleegd op 02 mei 2015: <http://pwdegids.nl/artikel/overhevelingstoelage-pensioen/>
- ¹⁶ Belastingdienst (2015). *Oudedagsreserve*. Geraadpleegd op 02 mei 2015: http://www.belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/bldcontentnl/belastingdienst/zakelijk/winst/inkomstenbelasting/inkomstenbelasting_voor_ondernemers/fiscale_reserves/oudedagsreserve
- ¹⁷ Goudswaard, K. (2009). *De toekomst van de volksverzekeringen*. Sociale Verzekeringsbank: Amstelveen
- ¹⁸ Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen (2014). *WIA-verzekering*. Geraadpleegd op 06 mei 2015: <http://www.uwv.nl/particulieren/verzekeren/welke-verzekering-heb-ik-nodig/detail/wia-verzekering>
- ¹⁹ Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen (2014). *WAZ-uitkeringen*. Geraadpleegd op 06 mei 2015: <http://www.uwv.nl/particulieren/ziek/ziek-waz-uitkering/?friendlyurl=/Particulieren/waz/index.aspx>
- ²⁰ Sociale Verzekeringsbank (2015). *Nabestaandenuitkering ANW*. Geraadpleegd op 06 mei 2015: http://www.svb.nl/int/nl/anw/inkomsten/werkgever_zelfstandige/
- ²¹ Trouw (1995). *De sociale uitkeringen en de premies in 1995*. Geraadpleegd op 02 mei 2015: <http://www.trouw.nl/tr/nl/5009/Archief/article/detail/2711324/1995/01/03/De-sociale-uitkeringen-en-de-premies-in-1995.dhtml>
- ²² Trouw (1995). *De sociale uitkeringen en de premies in 1995*. Geraadpleegd op 02 mei 2015: <http://www.trouw.nl/tr/nl/5009/Archief/article/detail/2711324/1995/01/03/De-sociale-uitkeringen-en-de-premies-in-1995.dhtml>
- ²³ Zie bijlage 2.
- ²⁴ Zie bijlage 2.
- ²⁵ Belastingdienst (2014). *Handboek Loonheffingen 2014*. Geraadpleegd op 06 mei 2015: http://download.belastingdienst.nl/belastingdienst/docs/handboek_loonheffingen_2014_lh0221t41fd.pdf

²⁶ Belastingdienst (2014). *Handboek Loonheffingen 2014*. Geraadpleegd op 06 mei 2015: http://download.belastingdienst.nl/belastingdienst/docs/handboek_loonheffingen_2014_lh0221t41fd.pdf

²⁷ Volkskrant (1995). *Premies Bijstand 1995*. Geraadpleegd op 02 mei 2015: <http://www.volkskrant.nl/dossier-archief/premies-1995-bijstand~a377531/>
& Rijksoverheid (2014). *Sociale verzekeringen en bijstandsuitkeringen*. Geraadpleegd op 02 mei 2015: <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/brochures/2013/12/18/sociale-verzekeringen-en-bijstandsuitkeringen-per-1-januari-2014.html>

²⁸ Meering, A. et al. (1996). *Elseviers Belasting Almanak 1996*. Bonaventura: Amsterdam, blz. 39

²⁹ De ziektekostenpremies in 1995. *AssurantieMagazine*, 24. Geraadpleegd op 06 mei 2015: <http://amweb.nl/assurantiemagazine-1221720/de-ziektekostenpremies-in-1995>

³⁰ Delnoij, D.M.J., Hutten, J.B.F., Ros, C.C., Groenewegen, P.P., Friele, R.D., Lisdonk, E. van de; Bakker, D.H. de (1999). *Effecten van eigen bijdragen in het ziekenfonds in Nederland*. Geraadpleegd op 13 mei 2015: <http://www.narcis.nl/publication/RecordID/publicat%3A250>

³¹ Belastingdienst (2014). *Zorgverzekeringswet*. Geraadpleegd op 13 mei 2015: http://www.belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/bldcontentnl/belastingdienst/prive/werk_en_inkomen/zorgverzekeringswet/zorgverzekeringswet

³² Belastingdienst (2014). *Zorgtoeslag*. Geraadpleegd op 13 mei 2015: http://www.belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/bldcontentnl/belastingdienst/prive/toeslagen/zorgtoeslag/zorgtoeslag_2014/

³³ Rijksoverheid (2014). *Eigen risico zorgverzekeringswet*. Geraadpleegd op 13 mei 2015: <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/zorgverzekering/eigen-risico-zorgverzekering>

³⁴ Trouw (1999). *Kleine zelfstandige kan in 2000 in ziekenfonds*. Geraadpleegd op 13 mei 2015: <http://www.trouw.nl/tr/nl/5009/Archief/article/detail/2476796/1999/02/23/Kleine-zelfstandige-kan-in-2000-in-ziekenfonds.dhtml>

³⁵ De ziektekostenpremies in 1995. *AssurantieMagazine*, 24. Geraadpleegd op 06 mei 2015: <http://amweb.nl/assurantiemagazine-1221720/de-ziektekostenpremies-in-1995>

³⁶ Trouw (1995). *De sociale uitkeringen en de premies in 1995*. Geraadpleegd op 02 mei 2015: <http://www.trouw.nl/tr/nl/5009/Archief/article/detail/2711324/1995/01/03/De-sociale-uitkeringen-en-de-premies-in-1995.dhtml>

³⁷ De ziektekostenpremies in 1995. *AssurantieMagazine*, 24. Geraadpleegd op 06 mei 2015: <http://amweb.nl/assurantiemagazine-1221720/de-ziektekostenpremies-in-1995>

³⁸ Meering, A. et al. (1996). *Elseviers Belasting Almanak 1996*. Bonaventura: Amsterdam, blz. 305,306

-
- ³⁹ Tweede Kamer (1999). Kamerstuk 26587 nr. 2: Beleidsnota Kinderopvang.
- ⁴⁰ Meering, A. et al. (1996). *Elseviers Belasting Almanak 1996*. Bonaventura: Amsterdam, blz. 39
- ⁴¹ Belastingdienst (2014). *Alleenstaande ouderkorting en inkomensafhankelijke combinatiekorting*. Geraadpleegd op 03 mei 2015:
http://www.belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/bldcontentnl/belastingdienst/prive/inkomstenbelasting/heffingskortingen_boxen_tarieven/heffingskortingen/alleenstaandeouderkorting
- ⁴² Rijksoverheid (2014). *Minimumloon januari 2014*. Geraadpleegd op 03 mei 2015:
<http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/brochures/2014/01/07/minimumloon-januari-2014.html>
- ⁴³ Belastingdienst (2015). *Algemene Heffingskorting*. Geraadpleegd op 03 mei 2015:
http://www.belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/bldcontentnl/belastingdienst/prive/inkomstenbelasting/heffingskortingen_boxen_tarieven/heffingskortingen/algemene_heffingskorting/
- ⁴⁴ Belastingdienst (2015). *Arbeidskorting*. Geraadpleegd op 03 mei 2015:
http://www.belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/bldcontentnl/belastingdienst/prive/inkomstenbelasting/heffingskortingen_boxen_tarieven/heffingskortingen/arbeidskorting/
- ⁴⁵ Belastingdienst (2015). *Alleenstaande ouderkorting*. Geraadpleegd op 03 mei 2015:
http://www.belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/bldcontentnl/belastingdienst/prive/inkomstenbelasting/heffingskortingen_boxen_tarieven/heffingskortingen/alleenstaandeouderkorting
- ⁴⁶ Belastingdienst (2015). *Inkomensafhankelijke combinatiekorting*. Geraadpleegd op 03 mei 2015:
http://www.belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/bldcontentnl/belastingdienst/prive/inkomstenbelasting/heffingskortingen_boxen_tarieven/heffingskortingen/inkomensafhankelijke_combinatiekorting/inkomensafhankelijke_combinatiekorting_2014?projectid=98f8c360-e92a-4fe2-aea6-27e9087ce4a1
- ⁴⁷ Belastingdienst (2015). *Boxen en tarieven*. Geraadpleegd op 03 mei 2015:
http://www.belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/bldcontentnl/belastingdienst/prive/inkomstenbelasting/heffingskortingen_boxen_tarieven/boxen_en_tarieven/overzicht_tarieven_en_schijven/u_hebt_in_2014_de_aow_leeftijd_nog_niet_bereikt?projectid=98f8c360-e92a-4fe2-aea6-27e9087ce4a1
- ⁴⁸ Belastingdienst (2015). *Premies volks- en werknemersverzekeringen*. Geraadpleegd op 03 mei 2015:
http://www.belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/bldcontentnl/belastingdienst/prive/werk_en_inkomen/sociale_verzekeringen/premies_volks_en_werknemersverzekeringen/volksverzekeringen/hoeveel_moet_u_betalen
- ⁴⁹ Belastingdienst (2014). *Handboek Loonheffingen 2014*. Geraadpleegd op 03 mei 2015:
http://download.belastingdienst.nl/belastingdienst/docs/handboek_loonheffingen_2014_lh0221t41fd.pdf

-
- ⁵⁰ HR Kiosk (2014). *Zorgverzekeringswet (tabellen)*. Ontleend aan:
<http://www.hr-kiosk.nl/hoofdstuk/tabellen/zorgverzekeringswet-tabellen-1>
- ⁵¹ Belastingdienst (2014). *Proefberekening toeslagen*. Geraadpleegd op 06 mei 2015:
http://www.belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/bldcontentnl/themaoverstijgend/rekenhulpen/toeslagen/proefberekening_toeslagen
- ⁵² Belastingdienst (2014). *Handboek Loonheffingen 2014*. Geraadpleegd op 03 mei 2015:
http://download.belastingdienst.nl/belastingdienst/docs/handboek_loonheffingen_2014_lh0221t41fd.pdf
- ⁵³ Belastingdienst (2014). *Proefberekening toeslagen*. Geraadpleegd op 06 mei 2015:
http://www.belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/bldcontentnl/themaoverstijgend/rekenhulpen/toeslagen/proefberekening_toeslagen
- ⁵⁴ Belastingdienst (2014). *Proefberekening toeslagen*. Geraadpleegd op 06 mei 2015:
http://www.belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/bldcontentnl/themaoverstijgend/rekenhulpen/toeslagen/proefberekening_toeslagen
- ⁵⁵ Belastingdienst (2014). *Proefberekening toeslagen*. Geraadpleegd op 06 mei 2015:
http://www.belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/bldcontentnl/themaoverstijgend/rekenhulpen/toeslagen/proefberekening_toeslagen
- ⁵⁶ Gemiddeld gezien (2014). *Gemiddelde kosten kinderopvang*. Geraadpleegd op 06 mei 2015:
<http://gemiddeldgezien.nl/meer-gemiddelden/155-gemiddelde-kosten-kinderopvang>
- ⁵⁷ Financieel Dagblad (2015). *Kale huur sociale huurwoning met 12% gestegen*. Geraadpleegd op 06 mei 2015: <https://fd.nl/economie-politiek/1099262/kale-huur-sociale-huurwoning-met-12-gestegen>
- ⁵⁸ Belastingdienst (2014). *Proefberekening toeslagen*. Geraadpleegd op 06 mei 2015:
http://www.belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/bldcontentnl/themaoverstijgend/rekenhulpen/toeslagen/proefberekening_toeslagen
- ⁵⁹ Hypotheken Data Netwerk (2012). *Stijging gemiddeld hypotheekbedrag in 2011*. Geraadpleegd op 13 mei 2015: <http://www.hdn.nl/over-hdn/laatste-nieuws-hdn/2012/stijging-gemiddeld-hypotheekbedrag-in-2011>
- ⁶⁰ Nu.nl (2013). *Gemiddelde hypotheekrente stijgt*. Geraadpleegd op 14 mei 2015:
<http://www.nu.nl/wonen/3517892/gemiddelde-hypotheekrente-stijgt.html>
- ⁶¹ Rijksoverheid (2015). *Waardering Onroerende Zaken*. Geraadpleegd op 14 mei 2015:
<http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/waardering-onroerende-zaken-woz>
- ⁶² CijferNieuws.nl (2014). *OZB-tarieven in de provincie Utrecht 2014-2013*. Geraadpleegd op 14 mei 2015: <http://www.cijfernieuws.nl/ozb-tarieven/utrecht/ozb-2014-2013/>

⁶³ Belastingdienst (2015). *Eigenwoningforfait*. Geraadpleegd op 14 mei 2015:
http://www.belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/bldcontentnl/belastingdienst/prive/woning/eigenwoningforfait/eigenwoningforfait_berekenen/eigenwoningforfait_berekenen

⁶⁴ Belastingdienst (2015). *Zelfstandigenaftrek*. Geraadpleegd op 03 mei 2015:
http://www.belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/bldcontentnl/belastingdienst/zakelijk/winst/inkomstenbelasting/verandering_inkomstenbelasting_vorige_jaren/veranderingen_2014/ondernemersaftrek_2014/zelfstandigenaftrek_2014?projectid=521dd6ba-75a6-4401-8ae3-06c59bd73619

⁶⁵ Belastingdienst (2015). *MKB Winstvrijstelling*. Geraadpleegd op 03 mei 2015:
http://www.belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/bldcontentnl/belastingdienst/zakelijk/winst/inkomstenbelasting/inkomstenbelasting_voor_ondernemers/mkb_winstvrijstelling

⁶⁶ ZZP Nederland (2015). *Fiscale Oudedagsreserve*. Geraadpleegd op 03 mei 2015:
<http://www.zzp-nederland.nl/artikel/fiscale-ouedagsreserve>

⁶⁷ Uitkeringsinstituut Werknemersverzekeringen (2014). *Premievaststelling vrijwillige verzekering*. Geraadpleegd op 03 mei 2015:
http://www.uwv.nl/overuwv/Images/Premievaststelling_vrijwillige_verzekering_2014.pdf

⁶⁸ Zie 43

⁶⁹ Zie 44

⁷⁰ Zie 45

⁷¹ Zie 46

⁷² Zie 47

⁷³ Zie 48

⁷⁴ Zie 50

⁷⁵ Belastingdienst (2014). *Proefberekening toeslagen*. Geraadpleegd op 14 mei 2015:
http://www.belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/bldcontentnl/themaoverstijgend/rekenhulpen/toeslagen/proefberekening_toeslagen

⁷⁶ Belastingdienst (2015). *Inkomensafhankelijke bijdrage Zvw*. Geraadpleegd op 14 mei 2015:
http://www.belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/bldcontentnl/belastingdienst/prive/werk_en_inkomen/zorgverzekeringswet/bijdrage_zorgverzekeringswet/hoe_wordt_de_inkomensafhankelijke_bijdrage_zvw_betaald/hoe_wordt_de_bijdrage_zvw_berekend/maximumbedragen_en_aanslaggrenzen/maximumbedragen_en_aanslaggrenzen

⁷⁷ Belastingdienst (2014). *Proefberekening toeslagen*. Geraadpleegd op 14 mei 2015:
http://www.belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/bldcontentnl/themaoverstijgend/rekenhulpen/toeslagen/proefberekening_toeslagen

⁷⁸ Belastingdienst (2014). *Proefberekening toeslagen*. Geraadpleegd op 14 mei 2015: http://www.belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/bldcontentnl/themaoverstijgend/rekenhulpen/toeslagen/proefberekening_toeslagen

⁷⁹ Belastingdienst (2014). *Proefberekening toeslagen*. Geraadpleegd op 14 mei 2015: http://www.belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/bldcontentnl/themaoverstijgend/rekenhulpen/toeslagen/proefberekening_toeslagen

⁸⁰ Zie 56

⁸¹ Zie 57

⁸² Belastingdienst (2014). *Proefberekening toeslagen*. Geraadpleegd op 14 mei 2015: http://www.belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/bldcontentnl/themaoverstijgend/rekenhulpen/toeslagen/proefberekening_toeslagen

⁸³ Zie 59

⁸⁴ Zie 58

⁸⁵ Zie 61.

⁸⁶ Zie 62

⁸⁷ Pensioenfonds Zorg en Welzijn (2008). *Premies 1995-2007*. Geraadpleegd op 15 mei 2015: http://cdn.salaris-informatie.nl/Sectoren/Kinderopvang/Premies/Premies_1995-2007.pdf

⁸⁸ Meering, A. et al. (1996). *Elseviers Belasting Almanak 1996*. Bonaventura: Amsterdam, blz. 278

⁸⁹ Meering, A. et al. (1996). *Elseviers Belasting Almanak 1996*. Bonaventura: Amsterdam, blz. 278

⁹⁰ Meering, A. et al. (1996). *Elseviers Belasting Almanak 1996*. Bonaventura: Amsterdam, blz. 201

⁹¹ Meering, A. et al. (1996). *Elseviers Belasting Almanak 1996*. Bonaventura: Amsterdam, blz. 205

⁹² Meering, A. et al. (1996). *Elseviers Belasting Almanak 1996*. Bonaventura: Amsterdam, blz. 206

⁹³ Meering, A. et al. (1996). *Elseviers Belasting Almanak 1996*. Bonaventura: Amsterdam, blz. 206

⁹⁴ Meering, A. et al. (1996). *Elseviers Belasting Almanak 1996*. Bonaventura: Amsterdam, blz. 387

-
- ⁹⁵ Meering, A. et al. (1996). *Elseviers Belasting Almanak 1996*. Bonaventura: Amsterdam, blz. 387
- ⁹⁶ Meering, A. et al. (1996). *Elseviers Belasting Almanak 1996*. Bonaventura: Amsterdam, blz. 387
- ⁹⁷ Meering, A. et al. (1996). *Elseviers Belasting Almanak 1996*. Bonaventura: Amsterdam, blz. 387
- ⁹⁸ Trouw (1995). *De sociale uitkeringen en de premies in 1995*. Geraadpleegd op 17 mei 2015: <http://www.trouw.nl/tr/nl/5009/Archief/article/detail/2711324/1995/01/03/De-sociale-uitkeringen-en-de-premies-in-1995.dhtml>
- ⁹⁹ Leidsche Courant (1995). *Belastingen en uitkeringen in 1995*. Geraadpleegd op 17 mei 2015: <http://leiden.courant.nu/issue/LD/1995-01-04/edition/0/page/7>
- ¹⁰⁰ Tweede Kamer (2011). *Toekomst pensioenstelsel*. Kamerstuk 32043. Geraadpleegd op 17 mei 2015: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32043-26.html>
- ¹⁰¹ Meering, A. et al. (1996). *Elseviers Belasting Almanak 1996*. Bonaventura: Amsterdam, blz. 39
- ¹⁰² Meering, A. et al. (1996). *Elseviers Belasting Almanak 1996*. Bonaventura: Amsterdam, blz. 40
- ¹⁰³ Assurantiemagazine (1994). *De Ziektekostenpremies in 1995*. Geraadpleegd op 17 mei 2015: <http://amweb.nl/assurantiemagazine-1221720/de-ziektekostenpremies-in-1995>
- ¹⁰⁴ Assurantiemagazine (1994). *De Ziektekostenpremies in 1995*. Geraadpleegd op 17 mei 2015: <http://amweb.nl/assurantiemagazine-1221720/de-ziektekostenpremies-in-1995>
- ¹⁰⁵ Assurantiemagazine (1994). *De Ziektekostenpremies in 1995*. Geraadpleegd op 17 mei 2015: <http://amweb.nl/assurantiemagazine-1221720/de-ziektekostenpremies-in-1995>
- ¹⁰⁶ Meering, A. et al. (1996). *Elseviers Belasting Almanak 1996*. Bonaventura: Amsterdam, blz. 306
- ¹⁰⁷ Tweede Kamer (1999). Kamerstuk 26587 nr. 2: Beleidsnota Kinderopvang. Geraadpleegd op 17 mei 2015: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/dossier/26587/kst-26587-2?resultIndex=22&sorttype=1&sortorder=4#IDASIEFB>
- ¹⁰⁸ Meering, A. et al. (1996). *Elseviers Belasting Almanak 1996*. Bonaventura: Amsterdam, blz. 39
- ¹⁰⁹ Trouw (1995). *De sociale uitkeringen en de premies in 1995*. Geraadpleegd op 17 mei 2015: <http://www.trouw.nl/tr/nl/5009/Archief/article/detail/2711324/1995/01/03/De-sociale-uitkeringen-en-de-premies-in-1995.dhtml>

¹¹⁰ Trouw (1995). *Planbureau: Kleine aardverschuiving in huren*. Geraadpleegd op 17 mei 2015: <http://www.trouw.nl/tr/nl/5009/Archief/article/detail/2591992/1995/08/31/Planbureau-kleine-aardverschuiving-in-huren.dhtml>

¹¹¹ Meering, A. et al. (1996). *Elseviers Belasting Almanak 1996*. Bonaventura: Amsterdam, blz. 357

¹¹² Wet individuele huursubsidie, Tabel IA (01-07-1995 tot 03-07-1996). Geraadpleegd via Navigator op 17 mei 2015: <https://www.navigator.nl/#/document/id28082d943b8db85461e31ecf378fbc9a?ctx=f680dedb719d26db6654b5f24163b71>

¹¹³ Centraal Bureau voor de Statistiek (1999). *Huizenbezitter zorgt voor extra groei*. Geraadpleegd op 17 mei 2015:: <http://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/30476AB5-6625-4D4C-9322-54B98049E09B/0/index1444.pdf>

¹¹⁴ Centraal Bureau voor de Statistiek (1999). *Huizenbezitter zorgt voor extra groei*. Geraadpleegd op 17 mei 2015:: <http://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/30476AB5-6625-4D4C-9322-54B98049E09B/0/index1444.pdf>

¹¹⁵ Meering, A. et al. (1996). *Elseviers Belasting Almanak 1996*. Bonaventura: Amsterdam, blz. 105

¹¹⁶ Allers, M. A. (1997). *Tariefdifferentiatie in de OZB en de fiscale concurrentiepositie van de gemeente Groningen*. Geraadpleegd op 17 mei 2015:: http://www.coelo.nl/images/rapporten/Tariefdifferentiatie_in_de_ozb_en_de_fiscale_concurrentiepositie_van_de_gemeente_Groningen.pdf

¹¹⁷ Meering, A. et al. (1996). *Elseviers Belasting Almanak 1996*. Bonaventura: Amsterdam, blz. 106

¹¹⁸ Meering, A. et al. (1996). *Elseviers Belasting Almanak 1996*. Bonaventura: Amsterdam, blz.238

¹¹⁹ Meering, A. et al. (1996). *Elseviers Belasting Almanak 1996*. Bonaventura: Amsterdam,, blz. 201

¹²⁰ Meering, A. et al. (1996). *Elseviers Belasting Almanak 1996*. Bonaventura: Amsterdam, lz. 205

¹²¹ Meering, A. et al. (1996). *Elseviers Belasting Almanak 1996*. Bonaventura: Amsterdam, lz. 206

¹²² Meering, A. et al. (1996). *Elseviers Belasting Almanak 1996*. Bonaventura: Amsterdam, lz. 206

¹²³ Zie 103.

¹²⁴ Zie 104.

¹²⁵ Zie 105.

¹²⁶ Meering, A. et al. (1996). *Elseviers Belasting Almanak 1996*. Bonaventura: Amsterdam, blz. 306

¹²⁷ Tweede Kamer (1999). Kamerstuk 26587 nr. 2: Beleidsnota Kinderopvang. Geraadpleegd op 17 mei 2015: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/dossier/26587/kst-26587-2?resultIndex=22&sorttype=1&sortorder=4#IDASIEFB>

¹²⁸ Meering, A. et al. (1996). *Elseviers Belasting Almanak 1996*. Bonaventura: Amsterdam, blz. 357

¹²⁹ Wet individuele huursubsidie, Tabel IA (01-07-1995 tot 03-07-1996). Geraadpleegd via Navigator op 17 mei 2015: <https://www.navigator.nl/#/document/id28082d943b8db85461e31ecf378fbc9a?ctx=f680dedb b719d26db6654b5f24163b71>

¹³⁰ Centraal Bureau voor de Statistiek (1999). *Huizenbezitter zorgt voor extra groei*. O Geraadpleegd op 17 mei 2015: <http://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/30476AB5-6625-4D4C-9322-54B98049E09B/0/index1444.pdf>

¹³¹ Centraal Bureau voor de Statistiek (1999). *Huizenbezitter zorgt voor extra groei*. Geraadpleegd op 17 mei 2015: <http://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/30476AB5-6625-4D4C-9322-54B98049E09B/0/index1444.pdf>

¹³² Meering, A. et al. (1996). *Elseviers Belasting Almanak 1996*. Bonaventura: Amsterdam, blz. 105

¹³³ Allers, M. A. (1997). *Tariefdifferentiatie in de OZB en de fiscale concurrentiepositie van de gemeente Groningen*. Geraadpleegd op 17 mei 2015: http://www.coelo.nl/images/rapporten/Tariefdifferentiatie_in_de_ozb_en_de_fiscale_concurrentiepositie_van_de_gemeente_Groningen.pdf

¹³⁴ Meering, A. et al. (1996). *Elseviers Belasting Almanak 1996*. Bonaventura: Amsterdam, blz. 106